

PROGRAM GEOGRAFIA

PROGRAM NAUCZANIA PRZEDMIOTU GEOGRAFIA
DLA KLAS I, II, III GIMNAZJUM

Zespół autorski:
Edward Dudek
Hanna Staniów
Jan Wójcik

WYDAWNICTWO EDUKACYJNE WIKING

PL
G-110
(1,99)Z

Geografia. - Wrocław : Wydawn. Eduk. Wiking

PL G-110(1,99)Z

Program. Program "Geografia" : program nauczania przedmiotu geografia dla klas I, II, III gimnazjum / Edward Dudek ; Jan Wójcik. - Wyd. 1. - 1999. - 84 S. : Ill., graph. Darst., Tab.

Dt. Titelübers.: Plan zu "Geographie" : Unterrichtsplan zum Fach Geographie für die Klassen I, II, III des Gymnasiums

ISBN 83-86446-04-8

SyK: Stufe III 7 - 9

2000/691

Georg-Eckert-Institut BS78

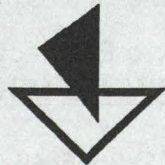

1 242 256 8

Zespół autorski:
Edward Dudek, Hanna Staniów, Jan Wójcik.

PROGRAM GEOGRAFIA

**PROGRAM NAUCZANIA PRZEDMIOTU GEOGRAFIA
DLA KLAS I, II, III GIMNAZJUM**

WYDAWNICTWO EDUKACYJNE W^IKING

Copyright by **Wydawnictwo Edukacyjne W^{IKING}**

© Wszelkie prawa zastrzeżone

Prawa autorskie zastrzeżone dla autorów

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej pracy nie może być powielana, czy rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie, w jakikolwiek sposób, bądź elektroniczny, bądź mechaniczny, włącznie z fotokopiowaniem, nagrywaniem na taśmy lub przy użyciu innych systemów, bez pisemnej zgody wydawcy i autorów.

Redakcja : Krzysztof Gorzkowski

Skład komputerowy : Andrzej Nowak, Wojciech Zalewski

Grafika : Andrzej Nowak, Wojciech Zalewski, Michał Zalewski

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

2000/691

Program nauczania Geografia uzyskał dwie pozytywne recenzje: metodyczną, merytoryczną i jest w trakcie procedury dopuszczania do użytku szkolnego w Ministerstwie Edukacji Narodowej.

ISBN 83-86446-04-8

Wrocław 1999
Wydanie pierwsze

PL
G-110
(1,99)Z

Korespondencję i zamówienia prosimy kierować pod adres:

Wydawnictwo Edukacyjne W^{IKING}
51-515 WROCŁAW, UL. MIKOŁOWSKA 80

tel. i faks: (071) 3514898; tel. (071) 3516849, wew. 132; faks: (071) 3466196

E-mail: wewiking@free.polbox.pl
Adres internetowy: <http://www.wiking.com.pl>

Druk: Drukarnia i Oficyna Wydawnicza **SIGNUM**
ul. Wschodnia 19 a, 56-400 Oleśnica

SPIS TREŚCI

1. Idea i cele strategiczne programu Geografia	4
2. Umiejętności kluczowe edukacji geograficznej w gimnazjum	5
3. Wymagania programowe	7
4. Treść nauczania w klasie I gimnazjum	8
4.1. Cele etapowe w klasie I	8
4.2. Struktura materiału nauczania w klasie I	9
4.3. Plan metodyczny w klasie I	15
4.4. Wymagania programowe w klasie I	20
4.5. Sprawdziany – klasa I	22
5. Treść nauczania w klasie II gimnazjum	30
5.1. Cele etapowe w klasie II	30
5.2. Struktura materiału nauczania w klasie II	31
5.3. Plan metodyczny w klasie II	35
5.4. Wymagania programowe w klasie II	45
5.5. Sprawdziany – klasa II	47
6. Treść nauczania w klasie III gimnazjum	55
6.1. Cele etapowe w klasie III	55
6.2. Struktura materiału nauczania	56
6.3. Plan metodyczny w klasie III	63
6.4. Wymagania programowe w klasie III	72
6.5. Sprawdziany – klasa III	76
7. Procedury osiągnięcia celów	84
8. Informacja o autorach programu Geografia	84

1. Idea i cele strategiczne programu Geografia

Geografia istnieje już od dwóch tysięcy lat. Przez wiele stuleci zajmowała się opisem Ziemi i prostych zjawisk przyrodniczych zachodzących na jej powierzchni. W trakcie poznawania naszej planety zakres wiedzy geograficznej poszerzał się, co doprowadziło do wyodrębnienia się z niej nowych dyscyplin naukowych: geologii, geodezji itp. Różnorodność tematyki podejmowanej przez geografów i sposobów różnych metod badawczych sprawia, że coraz częściej mówimy o osobnych naukach geograficznych: geomorfologii, meteorologii, kartografii itp. Słowa „geografia” używa się zwyczajowo.

Współczesna geografia jest nauką badającą środowisko geograficzne, występujące w nim związki i zależności oraz wpływ, jaki wywierają te czynniki na życie i gospodarkę człowieka. Przedmiotem zainteresowań omawianej dyscypliny naukowej jest także przestrzenne zróżnicowanie gospodarki na Ziemi oraz wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze i poszczególne jego komponenty. Główną domeną badań geograficznych są więc relacje: **CZŁOWIEK → ŚRODOWISKO → CZŁOWIEK** i wynikające z tego określone skutki w przestrzeni geograficznej.

Nauczanie są działania zmierzające do wywołania procesu uczenia się. Program nauczania geografii w gimnazjum musi odpowiadać na kilka pytań:

1. Jakie wiadomości i umiejętności z dziedziny nauk geograficznych powinni nabyć uczniowie w trakcie trzech lat nauki?
2. W jakich warunkach będzie odbywał się proces nauczania?
3. Jakimi metodami nauczyciel będzie wywoływał proces uczenia się, czyli jak będzie modyfikował zachowanie się uczniów?
4. Jak sprawdzić, czy zamierzone cele nauczania i uczenia się zostały osiągnięte?

Budowa programu nauczania zależy od kilku szczegółowych warunków odnoszących się do systemu szkolnego, warunków szkoły, uczniów, nauczanego przedmiotu oraz nauczycieli i ich kompetencji przedmiotowych. Niniejszy program nauczania geografii w gimnazjum uwzględnia w swej budowie:

- ogólne zadania szkoły oraz treści nauczania geografii zawarte w **Podstawie Programowej MEN** (listopad 1998 r.);
- treści nauczania zawarte w ścieżkach międzyprzedmiotowych: **Edukacja Ekologiczna, Edukacja Regionalna – Dziedzictwo Kulturowe w Regionie, Integracja Europejska, Edukacja Filozoficzna, Edukacja Prozdrowotna, Edukacja Czytelnicza i Medialna, Kultura Polska Na Tle Tradycji Śródziemnomorskiej, Obrona Cywilna**
- wiek rozwojowy uczniów;
- liczbę godzin przeznaczonych na realizację treści geografii w planie nauczania gimnazjum;
- ogólne cele zawarte w geografii jako nauce;
- poziom wiadomości i umiejętności nabytych w szkole podstawowej.

Wyżej wymienione akty prawne oraz uwarunkowania decydują o ogólnych celach edukacji geograficznej w gimnazjum:

1. Poznanie przestrzeni geograficznej na zróżnicowanych przykładach, ze szczególnym uwzględnieniem Polski i własnego regionu.
2. Przygotowanie do opisu naturalnych i przekształconych składników przestrzeni geograficznej.
3. Kształtowanie umiejętności intelektualnych pozwalających na rozumienie praw i prawidłowości zachodzących w przestrzeni geograficznej.
4. Rozwijanie sprawności psychomotorycznych umożliwiających opis i pomiar wybranych zjawisk kształtujących przestrzeń geograficzną.
5. Kształtowanie systemu postaw opartego na kulturze i cywilizacji europejskiej.
6. Uświadomienia roli i znaczenia Polski w Europie i na świecie.
7. Kształtowanie postawy odpowiedzialności za swoje najbliższe środowisko.

Analiza treści nauczania geografii oraz ścieżek edukacyjnych zawartych w Podstawie Programowej umożliwia obudowanie ich materiałem nauczania koniecznym do osiągnięcia założonych celów dydaktycznych.

Zakres wiadomości i umiejętności jest uwarunkowany kilkoma czynnikami. Należą do nich:

- tygodniowa liczba godzin nauczania geografii;
- rozwój psychofizyczny uczniów;
- wzajemne związki między treściami programu nauczania;
- konieczność osiągnięcia na bazie tego materiału umiejętności przedmiotowych i ogólnopredmiotowych;
- realizacja treści dotyczących geografii Polski w czasie nie mniejszym niż 1/3 ogółu godzin przeznaczonych na geografię;
- metody nauczania.

Warunki te są podstawą określenia etapowych celów dydaktycznych realizowanych w każdej klasie. Materiał nauczania został ustrukturyzowany. Dokonano tego grupując skorelowane zagadnienia w bloki tematyczne, a te w moduły programu. Każdy blok został przedstawiony w postaci grafu ukazującego rozwój oraz wzajemne związki między elementami materiału nauczania. **Program Geografia** składa się z 13 modułów programowych przeznaczonych do realizacji w gimnazjum od klasy I do III.

W układzie materiału nauczania położono nacisk na wyeksponowanie naukowych podstaw wiedzy (strukturalizm).

W nauczaniu geografii regionalnej państw świata przyjęto koncepcje egzemplaryzmu tj. dążenia do nadania pełniejszego znaczenia wzajemnym relacjom między nauczycielami a uczniami. Nauczyciele mają wspierać uczniów w ich niezależnym rozwoju, pokazywać wartości, jakie niesie wrastanie w kulturę oraz wskazywać możliwości wykorzystania nabytej wiedzy w przyszłych działaniach dla siebie i społeczeństwa.

Autorzy programu opierając się na czynnościowej koncepcji nauczania, proponują stosowanie aktywnych metod nauczania. Założenie to stało się podstawą zbudowania planów metodycznych dla poszczególnych klas. Zawierają one temat lekcji, główny cel lekcji oraz operacyjnie sformułowane czynności ucznia, które ukierunkowują działania nauczyciela i ucznia prowadzące do osiągnięcia celu.

2. Umiejętności kluczowe edukacji geograficznej w gimnazjum

Analiza treści nauczania geografii zawartych w Podstawie Programowej MEN z XI, 1998 r., na którą składają się cele edukacyjne, treści i osiągnięcia pozwala na określenie wyraźnych kompetencji kluczowych edukacji geograficznej. Przez umiejętność kluczową należy rozumieć czynność lub zespół czynności pozwalających uczniowi na przyszłe działanie oraz na realizację bieżących zadań szkolnych prowadzących do osiągnięcia zamierzonych celów.

Za kluczowe kompetencje edukacji geograficznej należy uznać:

- I. CZYTANIE MAP O RÓŻNEJ TREŚCI.**
- II. WYJAŚNIENIE PRAWIDŁOWOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH W CYKLACH ASTRONOMICZNYCH, GEOGRAFICZNYCH, SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH.**
- III. UMIEJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ PRZYRZĄDAMI I MODELAMI GEOGRAFICZNYMI.**
- IV. UMIEJĘTNOŚĆ DOKONYWANIA PLANOWYCH ORAZ SYSTEMATYCZNYCH OBSERWACJI.**
- V. UMIEJĘTNOŚĆ ODCZYTYWANIA I WYKORZYSTYWANIA ORAZ SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI GEOGRAFICZNEJ (DANE STATYSTYCZNE, WYKRESY, DIAGRAMY, RYCINY).**
- VI. UMIEJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ SŁOWNICTWEM, TERMINOLOGIĄ I SYMBOLIKĄ GEOGRAFICZNĄ W MOWIE ŻYWEJ I PISANEJ.**
- VII. WARTOŚCIOWANIE DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU PRZYRODNICZYM.**

Umiejętności kształtowane na lekcjach geografii w gimnazjum bazują na wiadomościach i umiejętnościach, które uczeń nabył w szkole podstawowej. Ich dalszy rozwój powinien przebiegać w uporządkowany sposób zgodny z zasadami nauczania. Kompetencje edukacji geograficznej wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Uczeń powinien dostrzegać i uświadamiać sobie, że kompetencje pozwalają na skuteczne i racjonalne działanie. Niezwykle ważnym elementem w procesie nabywania umiejętności jest dążenie do samodoskonalenia się oraz wykazanie ich społecznej użyteczności.

I. CZYTANIE MAP O RÓŻNEJ TREŚCI

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń potrafi odczytać treści map hipsometrycznej i krajobrazowej Polski oraz kontynentów; wskazać i odczytać nazwy wielkich form powierzchni Ziemi, określić wysokość bezwzględną wybranych punktów wykorzystując skalę barw wysokościowych, dokonać obliczeń liniowych posługując się skalą liczbową i podziałką liniową.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Dysponując dowolną szkolną mapą ścienną lub zestawem map w szkolnych atlasach uczeń potrafi odczytać jej treść, porównać treść kilku map, wykorzystać siatkę kartograficzną do wyznaczania kierunków na mapie oraz wyznaczenia współrzędnych geograficznych; dokonać obliczeń odległości i powierzchni posługując się skalą mapy.

II. WYJAŚNIENIE PRAWIDŁOWOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH W CYKLACH ASTRONOMICZNYCH, GEOGRAFICZNYCH, SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń potrafi opisać naturalne cykle: obiegu wody oraz rocznych zmian pór roku w Polsce, wykazać proste współzależności i procesy zachodzące w tych cyklach, wymienić przykłady zróżnicowania rocznego cyklu klimatycznego w różnych krajobrazach na Ziemi.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń potrafi podać przykłady cykli geograficznych, astronomicznych i społeczno-gospodarczych; wyjaśnić proste współzależności i procesy warunkujące przebieg cykli, przedstawić kolejne etapy cyklu naturalnego i prawdopodobne etapy cyklu społeczno-gospodarczego.

III. UMIEJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ PRZYRZĄDAMI I MODELAMI

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń potrafi posługiwać się taśmą mierniczą, niwelatorem szkolnym, gnomonem słupkowym, kompasem, termometrem; wymienia przyrządy do pomiaru podstawowych składników pogody; na modelu pagórka wyznaczy poziomicę.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń potrafi posługiwać się gnomonem do wyznaczenia południka miejscowego, określić składniki pogody termometrem, deszczomierzem i anemometrem; wykorzysta globusy - fizyczny i indukcyjny do zilustrowania ruchów Ziemi; wykaza, że nie można rozwinąć powierzchni kuli na płaszczyźnie.

IV. UMIEJĘTNOŚĆ DOKONYWANIA PLANOWYCH ORAZ SYSTEMATYCZNYCH OBSERWACJI

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń dokonuje obserwacji w swoim najbliższym otoczeniu; dostrzega roczne zmiany wysokości Słońca nad widnokregiem, obserwuje widomą drogę Słońca w dniach rozpoczęcia pór roku; obserwuje i dokumentuje zmiany składników pogody i jej składników oraz przeobrażenia w środowisku wywołane działalnością człowieka.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń dokonuje serii systematycznych bezpośrednich obserwacji wybranych zjawisk astronomicznych, pogodowych, geologicznych oraz zmiany spowodowane gospodarczą działalnością człowieka, wykorzystuje właściwe przyrządy pomiarowe, prowadzi dokumentację obserwacji. Na podstawie rycin, zdjęć, szkiców i innych źródeł informacji graficznej dokonuje obserwacji pośrednich.

V. UMIEJĘTNOŚĆ ODCZYTYWANIA I WYKORZYSTANIA ORAZ SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI GEOGRAFICZNEJ

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń potrafi wykorzystywać podstawowe źródła informacji - słowniki, encyklopedie, literaturę popularnonaukową; potrafi korzystać ze zbiorów bibliotecznych i baz danych; odczytuje proste wykresy, analizuje profil terenu, sporządza diagramy klimatyczne.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń biegle korzysta ze słowników, encyklopedii i artykułów zawartych w czasopismach naukowych i popularnonaukowych, wykorzystuje dane statystyczne i bazy danych. Zebrane informacje potrafi zastosować do zilustrowania i wyjaśnienia zjawisk geograficznych, poszerza horyzonty myślowe, realizuje własne zainteresowania.

VI. UMIEJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ SŁOWNIKIEM, TERMINOLOGIĄ I SYMBOLIKĄ GEOGRAFICZNĄ W MOWIE ŻYWEJ I PISANEJ

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń rozumie treść komunikatów zawierających podstawowe fakty geograficzne, opisy zjawisk i prawidłowości geograficznych; odczytuje skróty używane w tekstach geograficznych i potrafi przedstawić kilkuzdaniową wypowiedź ustną i pisemną dotyczącą zagadnień poznanych na lekcjach przyrody (geografii).

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń zna podstawowe fakty geograficzne; potrafi odczytać różne sposoby zapisu informacji geograficznej, rozumie jej przekaz w mowie żywej i pisanej, potrafi przedstawić dłuższą uporządkowaną wypowiedź ustną oraz przemysłane pisemne opracowanie zagadnień poznanych na lekcjach geografii.

VII. WARTOŚCIOWANIE DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU GEOGRAFICZNYM

Poziom umiejętności po szkole podstawowej.

Uczeń dostrzega wpływ działalności człowieka w najbliższym otoczeniu, podaje przykłady pozytywnych i negatywnych oddziaływań człowieka na elementy środowiska; dostrzega zróżnicowanie działalności człowieka w różnych krajobrazach Ziemi, wyraża opinie o podjętych działaniach człowieka.

Poziom umiejętności po gimnazjum.

Uczeń wymienia główne rodzaje działalności gospodarczej i ich wpływ na środowisko, podaje przykłady pozytywnych i negatywnych oddziaływań człowieka na składniki środowiska, dokonuje porównania działalności człowieka w różnych obszarach Ziemi, wykazuje współzależności między środowiskiem przyrodniczym a działalnością ludzi, potrafi ocenić zyski i straty wynikające z podjęcia lub zaniechania pewnych działań, potrafi je uzasadnić i bronić swoich racji, optując za lub przeciw pewnym działaniom człowieka w środowisku przyrodniczym.

3. Wymagania programowe

Cele nauczania i materiał nauczania wyznaczają wymagania programowe, które powinien osiągnąć uczeń po kolejnych etapach kształcenia. W niniejszym programie nauczania geografii, do określenia poziomów wymagań i budowy zadań mierzących osiągnięcia uczniów, posłużono się modelem taksonomii celów nauczania profesora B.Niemierki. Model ten obejmuje dwa poziomy: I wiadomości i II umiejętności oraz cztery kategorie celów nauczania. **Kategoria A** – zapamiętanie wiadomości; **Kategoria B** – rozumienie wiadomości; **Kategoria C** – stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych; **Kategoria D** – stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych. Wymagania sformułowane zostały w postaci systemu czynności odpowiadających treściom nauczania. Wymagania powarstwowano określając ich poziomy. Zastosowane oznaczenia literowe **K, P, R, D** – określają poszczególne poziomy odpowiadające obecnie obowiązującej skali stopni szkolnych; **K** – wymagania konieczne – ocena mierna; **P** – wymagania podstawowe – ocena dostateczna; **R** – wymagania rozszerzające - ocena dobra; **D** – wymagania dopełniające – ocena bardzo dobra.

Zestawy wymagań programowych stały się podstawą do zbudowania przykładowych zadań mierzących osiągnięcia uczniów. W programie Geografia nadano im postać sprawdzianu składającego się z kilkunastu zadań o określonym poziomie wymagań, czyli sprawdzianu wielostopniowego.

Każdy sprawdzian poprzedza plan, w którym określono kategorię celu oraz poziom wymagań dla każdego zadania. Wszystkie zadania są punktowane **0** lub **1** pkt. Za prawidłową odpowiedź uczeń otrzymuje **1** pkt, za błędną lub jej brak **0** pkt. Normę zaliczenia poziomu na wysokości około 80% możliwych do osiągnięcia punktów. Sumy punktów z poszczególnych poziomów są podstawą do ustalenia stopni szkolnych zgodnie z zasadą, że bez zaliczenia poziomu niższego nie można zaliczyć poziomu wyższego. Niektórzy uczniowie mogą rozwiązać zadania z wyższych poziomów, a nie rozwiążą zadań z niższych poziomów. Taki wynik określa się jako niestopniowalny, a uczniowie ci powinni mieć szansę ponownego wykonania podobnego sprawdzianu.

Korzystając z zadań w programie, nauczyciel może opracować własne narzędzia pomiaru osiągnięć uczniów. Sprawdzenie wielostopniowe zakłada takie uporządkowanie wymagań, aby w każdym wyższym stopniu mieściła się treść wymagań poziomu niższego. Tak uporządkowane wymagania utworzą hierarchiczną skalę wymagań programowych, która pozwoli na bardziej obiektywną ocenę osiągnięć ucznia.

Wyniki sprawdzianu powinny stać się podstawą do przeprowadzenia analizy, czy zaplanowane cele dydaktyczne zostały przez uczniów osiągnięte. Najprostszym sposobem ich wykorzystania jest obliczanie procentu poprawnego wykonania zadania, im wskaźnik ten jest bliższy 100% tym więcej uczniów poprawnie rozwiązało zadanie. Wskaźnik trudności czyli procent błędnych odpowiedzi oznacza ilu uczniów nie rozwiązało zadania.

Przeprowadzona analiza wyników sprawdzianu pozwoli określić ilu, i którzy uczniowie spełnili wymagania programowe, jaka jest skuteczność oddziaływania nauczyciela na uczniów, oraz do których treści nauczyciel i uczniowie muszą powrócić, by je uzupełnić w dalszej pracy dydaktycznej.

Sprawdziany muszą być zapowiedziane. Założono, że każdy sprawdzian zostanie przeprowadzony na jednej lekcji w czasie 45 minut. W trakcie rozwiązywania zadań uczeń może korzystać z atlasu geograficznego.

Wymagania sformułowane zostały w postaci czytelnej dla ucznia i rodziców. Pozwoli to na jasne określenie poziomów wymagań szczególnie przy ocenie prac pisemnych.

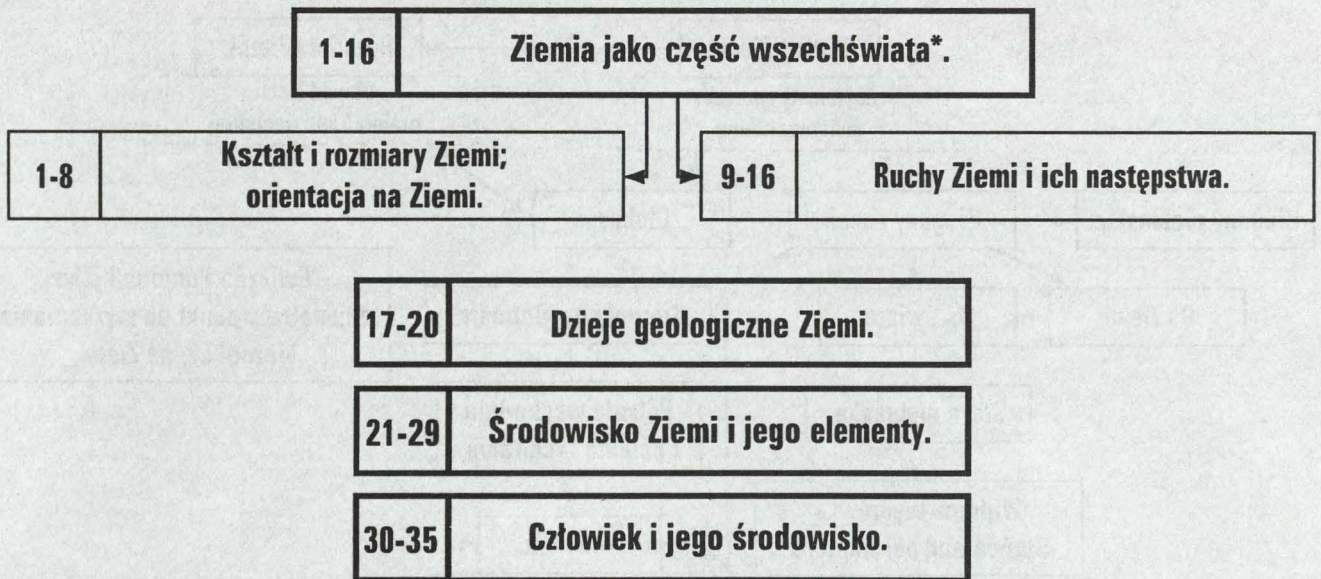
Wymagania programowe należy także stosować do innych tradycyjnych form sprawdzania osiągnięć ucznia, jak np. ocena wypowiedzi ustnych, ocena zadań domowych, prac wykonanych przez ucznia, ale mieszczących się w wymaganiach ustalonych w programie. Prace ucznia wykraczające poza ustalone w programie wymagania należy ocenić najwyższą notą, czyli celującą.

4. Treść nauczania w klasie I gimnazjum

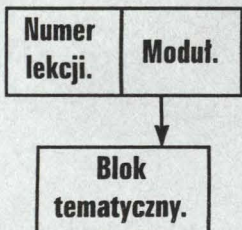
4.1. CELE ETAPOWE W KLASIE I

CZYTANIE MAP O RÓŻNEJ TREŚCI.	Posługiwanie się siatką kartograficzną do wyznaczenia współrzędnych geograficznych dowolnego punktu z dokładnością wynikającą ze skali mapy. Odczytanie treści mapy hipsometrycznej świata i kontynentów. Lokalizowanie obiektów na mapach hipsometrycznych. Odczytanie treści wybranych map tematycznych: surowców mineralnych, rolnictwa i przemysłu.
WYJAŚNIENIE PRAWIDŁOWOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH W CYKLACH ASTRONOMICZNYCH, GEOGRAFICZNYCH, SEZONOWYCH I GOSPODARCZYCH.	Przedstawienie następstw ruchów Ziemi. Wykazanie zmian w środowisku przyrodniczym oraz współzależności między jego elementami. Wykazanie zmienności środowiska przyrodniczego w rozwoju geologicznym Ziemi.
UMIĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ PRZYRZĄDAMI I MODELAMI.	Wyznaczenie południka miejscowego przy użyciu gnomonu słupkowego. Posługiwanie się modelami do demonstrowania ruchów Ziemi. Wykazanie zalet siatki geograficznej, posługując się globusem indukcyjnym i fizycznym. Wykorzystanie globusów: indukcyjnego i fizycznego do ćwiczeń związanych z ruchami Ziemi i przenoszeniem siatki geograficznej na płaszczyznę.
UMIĘTNOŚĆ DOKONYWANIA PLANOWYCH ORAZ SYSTEMATYCZNYCH OBSERWACJI.	Obserwacja widomej drogi Słońca nad horyzontem. Obserwacja współzależności między geosferami. Rozpoznanie podstawowych rodzajów skał na podstawie obserwacji makroskopowej.
UMIĘTNOŚĆ ODCZYTYWANIA I WYKORZYSTYWANIA ORAZ SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI GEOGRAFICZNEJ.	Posługiwanie się rycinami do zilustrowania zmian w oświetleniu Ziemi w dniach rozpoczęcia astronomicznych pór roku. Wykorzystanie tabeli stratygraficznej i modelu ewolucji organicznej do wykazania zmian środowiska przyrodniczego w dziejach geologicznych Ziemi.
UMIĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ SŁOWNICTWEM, TERMINOLOGIĄ I SYMBOLIKĄ GEOGRAFICZNĄ.	Dokonanie słownego oraz pisemnego opisu wybranych zjawisk geograficznych posługując się słownictwem, terminologią i symboliką właściwą dla nauk o Ziemi. Doskonalenie umiejętności uporządkowanego wypowiedziania się w mowie żywej i pisanej na wybrany temat. Umiejętność pisemnego rozwiązywania typowych pytań i zadań w sprawdzianach – testach geograficznych.
WARTOŚCIOWANIE DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU PRZYRODNICZYM.	Docenianie znaczenia i roli badań naukowych do opisu zjawisk na Ziemi. Dostrzeganie i wyjaśnianie zależności między środowiskiem przyrodniczym a sposobami zagospodarowania przestrzeni geograficznej – dawniej i w czasach współczesnych.

**4.2. STRUKTURA MATERIAŁU NAUCZANIA W KLASIE I:
MODUŁY TEMATYCZNE.
STRUKTURA MODUŁÓW TEMATYCZNYCH.**

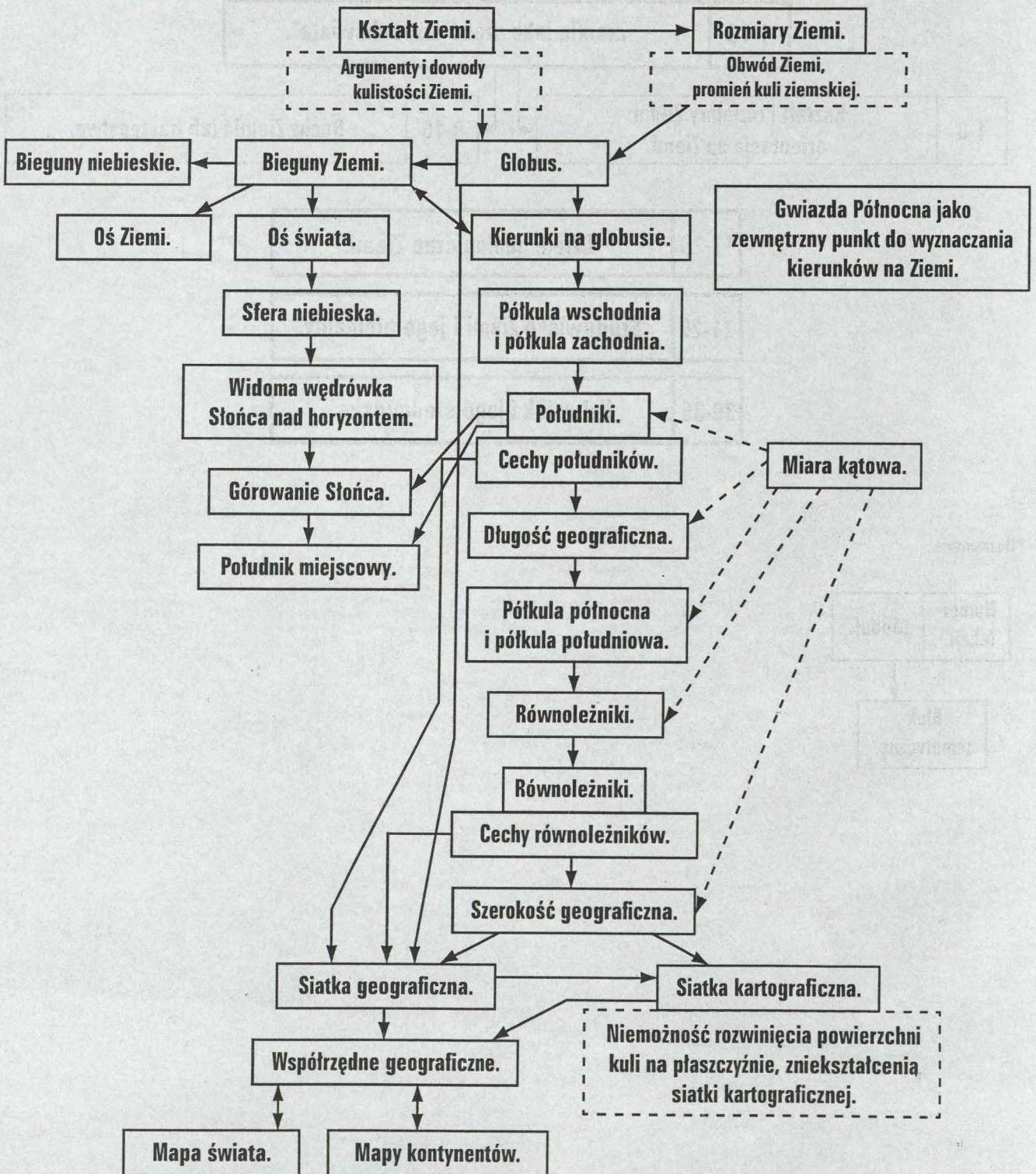
*OBJAŚNIENIE

**Treści Podstawy Programowej:
Ziemia jako część Wszechświata.**

Moduł programu: Ziemia jako część Wszechświata.

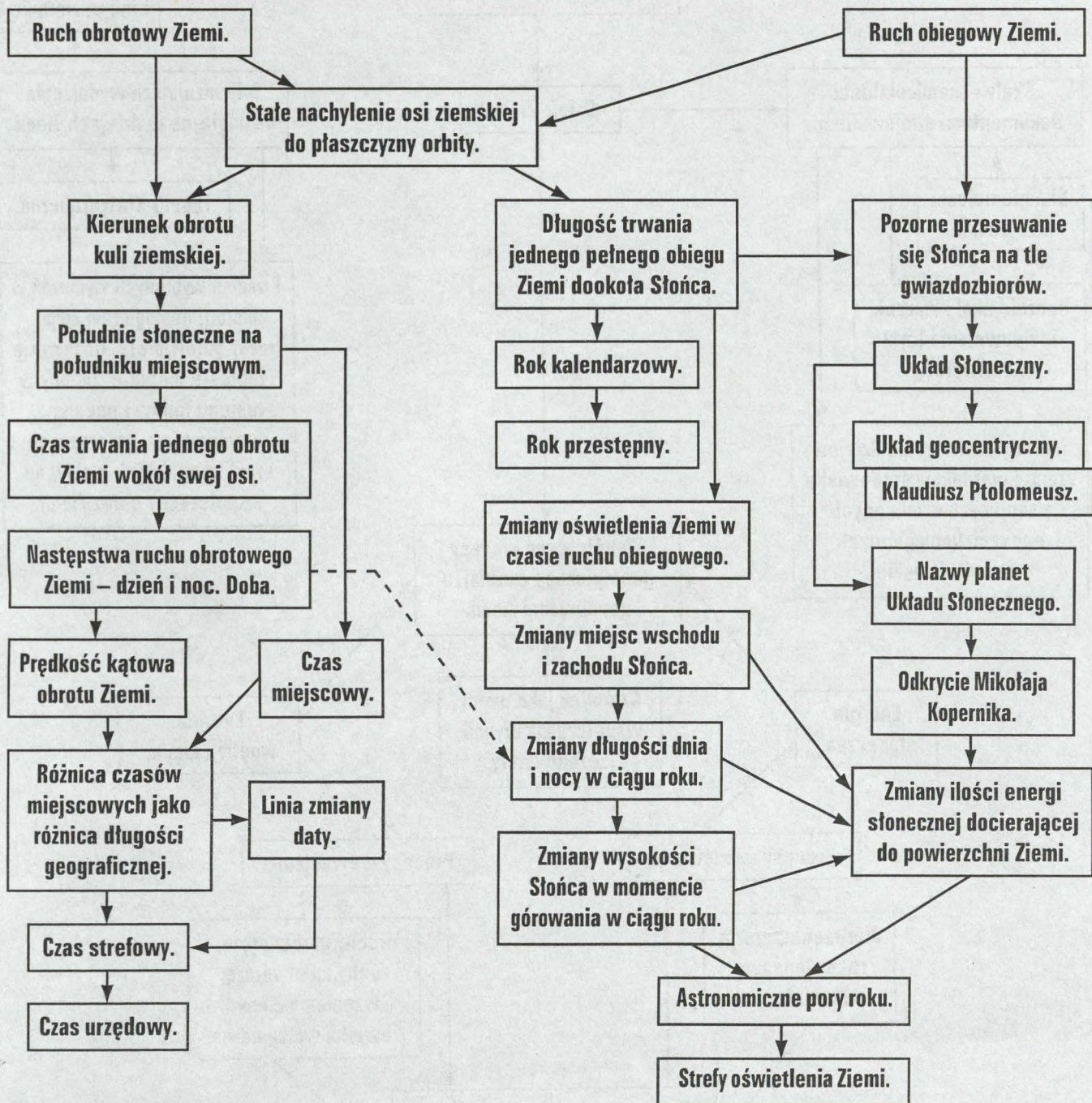
Blok tematyczny: Kształt i rozmiary Ziemi; orientacja na Ziemi.

**Treści Podstawy Programowej:
Ziemia jako część Wszechświata.**

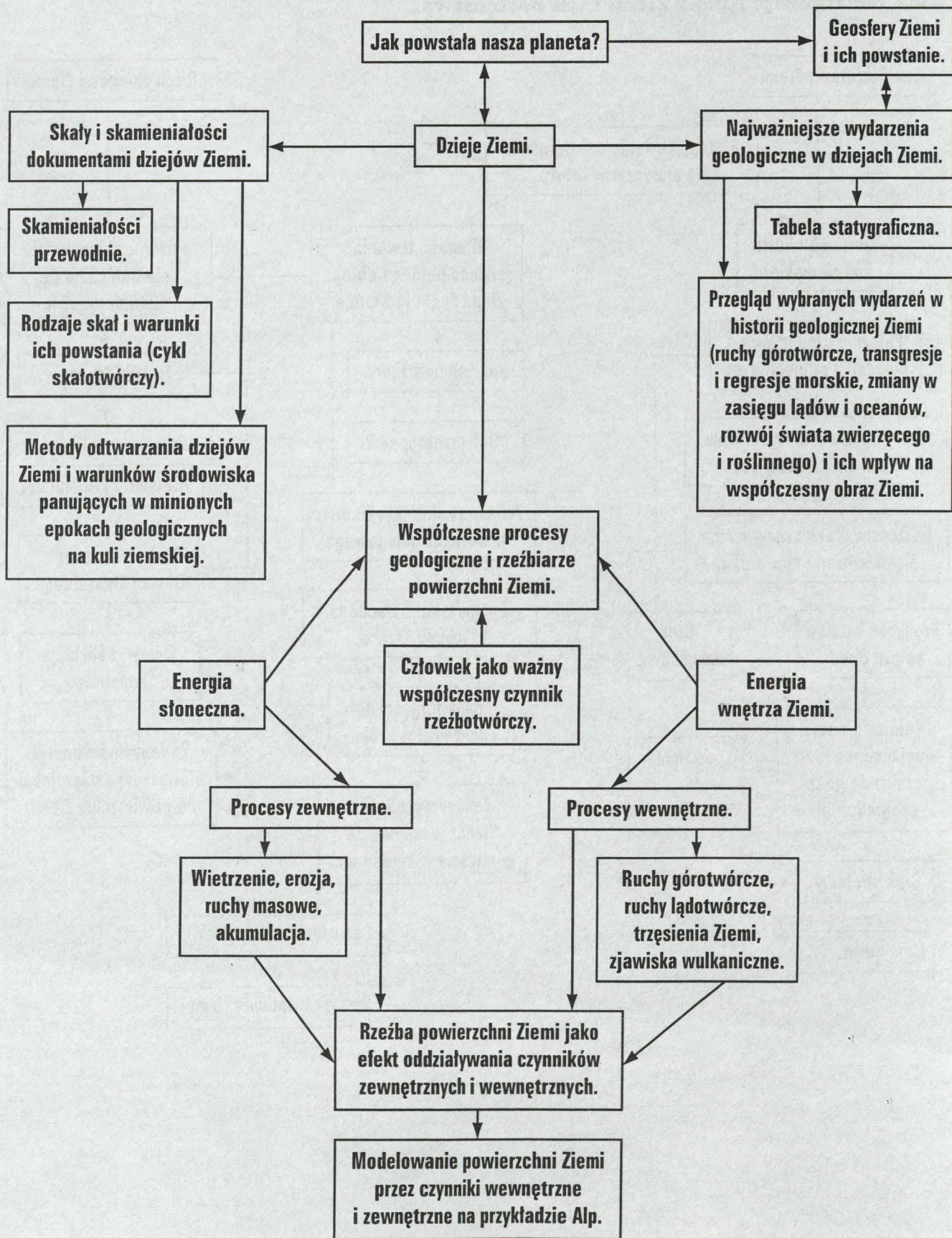
Moduł programu: Ziemia jako część Wszechświata.

Blok tematyczny: Ruchy Ziemi i ich następstwa.

**Treści w Podstawie Programowej:
Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny.**

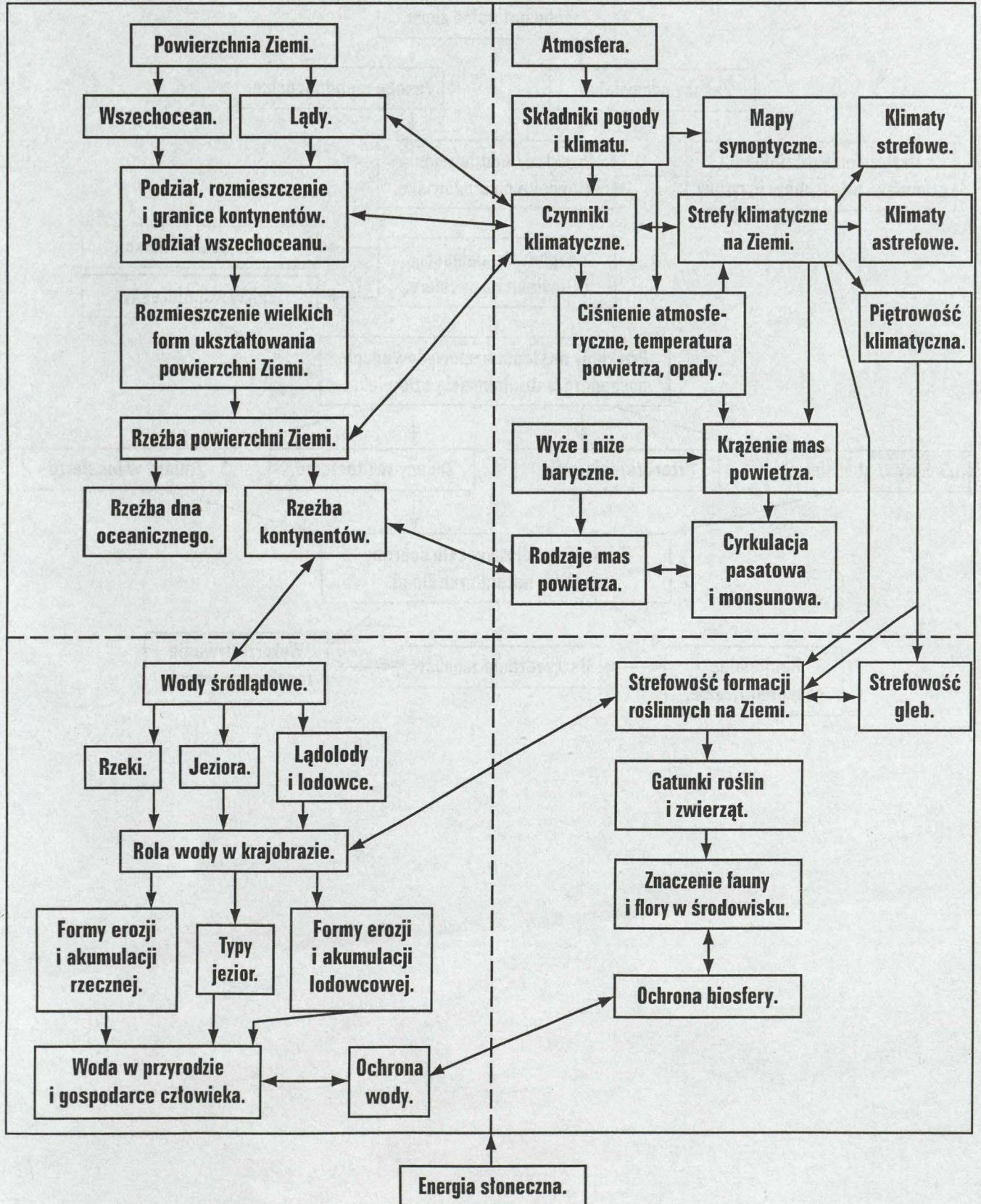
Moduł programu: Dzieje geologiczne Ziemi.

**Treści w Podstawie Programowej:
Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny.**

**Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.
Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) znaczenie jej ochrony.**

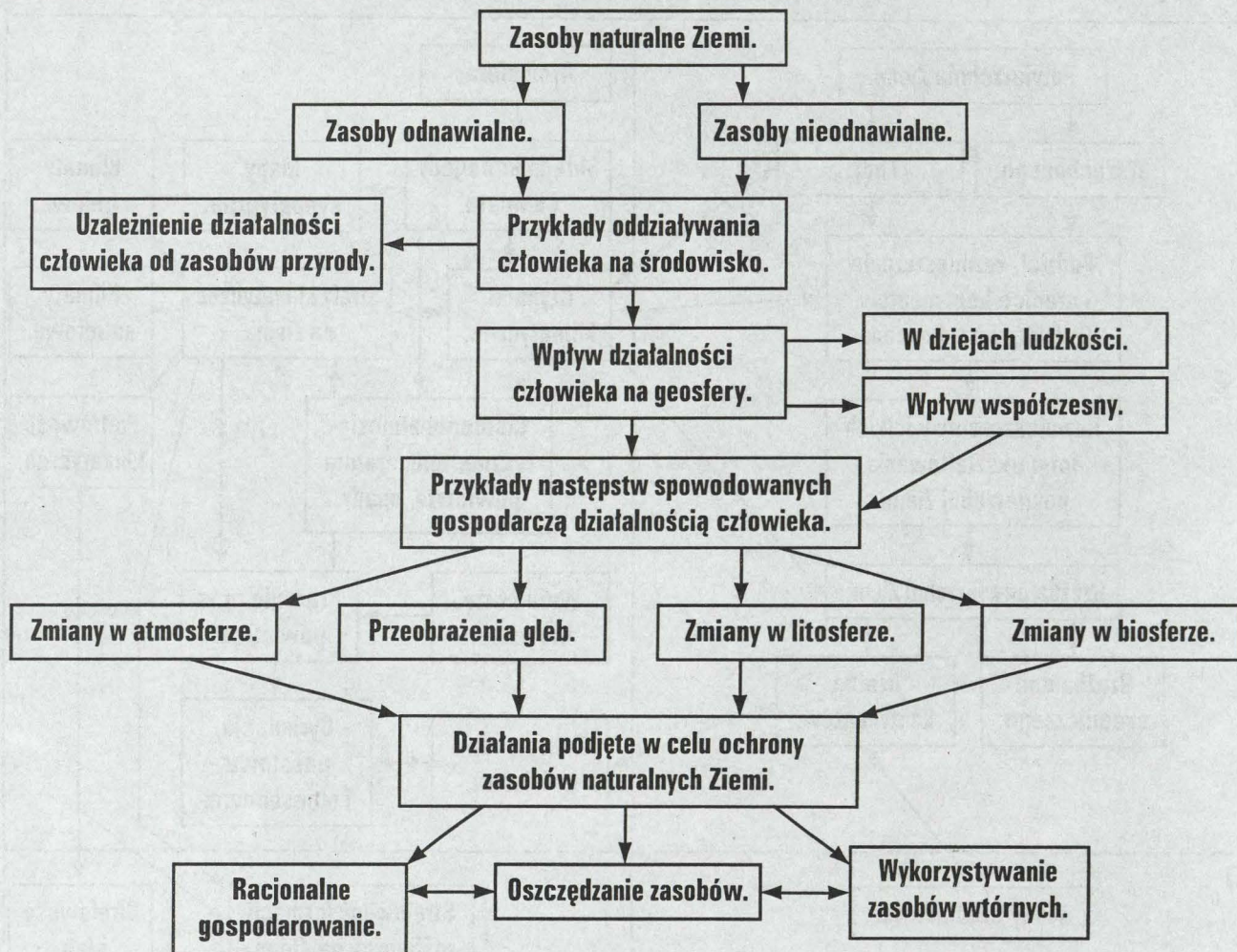
Moduł programu: Środowisko życia i jego elementy.

Treści w Podstawie Programowej:
Interakcje Ziemia - człowiek. Gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

Przyczyny i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, biosferze, hydrosferze i litosferze. Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) - znaczenie jej ochrony. Żywność - oddziaływania produkcji żywności na środowisko.

4.3. PLAN METODYCZNY W KLASIE I

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
I. Kształt i rozmiary Ziemi. Orientacja na Ziemi.	1.	Kształt i wymiary Ziemi, argumenty i dowody kulistości Ziemi.	Przedstawienie argumentów i wyjaśnienie dowodów kulistości Ziemi.	Przedstawia argumenty i wyjaśnia dowody potwierdzające kulisty kształt Ziemi, podaje długość obwodu Ziemi oraz promienia równikowego i biegunowego Ziemi, wyjaśnia różnicę długości promieni równikowego i biegunowego, potrafi obliczyć obwód Ziemi, posługując się metodą Eratostenesa.
	2.	Jak wyznaczamy kierunki na modelu Ziemi – globusie?	Wyznaczenie kierunków głównych, pośrednich na globusie.	Wskazuje oś Ziemi na globusie, wskazuje bieguny Ziemi na globusie, wyznacza kierunki główne z dowolnego punktu na globusie, wyznacza kierunki pośrednie z dowolnego punktu na globusie.
	3.	Widome ruchy gwiazd. Wyznaczanie południka miejscowego.	Wyznaczenie południka miejscowego na podstawie zmian długości i kierunku cienia gnomonu.	Ustawia gnomon, zaznacza zmiany długości cienia gnomonu, wytycza przebieg południka miejscowego, wyznacza kierunki główne i pośrednie w terenie.
	4.	Podział Ziemi na półkulę wschodnią i półkulę zachodnią. Długość geograficzna.	Określenie długości geograficznej dowolnego punktu na globusie.	Wyznacza południki na globusie indukcyjnym, podaje cechy południków, dokonuje podziału Ziemi na półkulę wschodnią i półkulę zachodnią, odróżnia kąt dwuścienny od kąta płaskiego, odczytuje wartość kątową dowolnego południka. wyznacza długość geograficzną na globusie.
	5.	Podział Ziemi na półkulę północną i półkulę południową. Szerokość geograficzna.	Określenie szerokości geograficznej dowolnego punktu na globusie.	Wyznacza pion w dowolnym punkcie na globusie, rysuje równoleżniki na globusie indukcyjnym, podaje cechy równoleżników, odczytuje wartość kątową dowolnego równoleżnika, wyznacza szerokość geograficzną dowolnego punktu na globusie.
	6.	Siatka geograficzna a siatka kartograficzna.	Odróżnienie siatki geograficznej od siatki kartograficznej.	Podaje cechy siatki geograficznej, dowodzi, że nie można przenieść powierzchni kuli na płaszczyznę bez zniekształceń, wymienia rodzaje zniekształceń siatki kartograficznej, uzasadnia potrzebę stosowania siatek kartograficznych.
	7.	Współrzędne geograficzne.	Określenie współrzędnych geograficznych dowolnego punktu na mapie świata i na mapach kontynentów.	Określa współrzędne geograficzne punktów na globusie, określa współrzędne geograficzne punktów na mapie świata, określa współrzędne geograficzne punktów na mapach kontynentów.
	8.	Ćwiczenia w określaniu położenia geograficznego na podstawie współrzędnych geograficznych.	Biegłe określanie współrzędnych geograficznych na mapach ściennych i na mapach w atlasie.	Określa położenie geograficzne z dokładnością wynikającą ze skali mapy, lokalizuje na mapach kontynentów punkty, znając ich współrzędne geograficzne, odczytuje i zapisuje położenie dowolnego punktu według oznaczeń międzynarodowych.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
II. Ruchy Ziemi i ich następstwa.	9.	Ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa; dzień i noc – doba.	Opisanie następstw ruchu obrotowego Ziemi.	Demonstruje ruch obrotowy Ziemi na globusie, określa kierunek ruchu obrotowego, oblicza prędkość kątową Ziemi w czasie ruchu obrotowego, wskazuje na modelu moment wschodu, południa i zachodu Słońca oraz moment północy w czasie ruchu obrotowego, wyznacza zasięg dnia i nocy na modelu.
	10.	Czas miejscowy, czas strefowy, czas urzędowy.	Wyjaśnienie potrzeby podziału Ziemi na strefy czasu; obszarów wybranych państw na obszary czasu urzędowego. Omówienie konsekwencji przekraczania linii zmiany daty.	Identyfikuje moment górowania Słońca z momentem południa i na tej podstawie wyznacza południk miejscowy, wyjaśnia konieczność podziału Ziemi na 24 strefy czasowe, wyjaśnia konieczność podziału niektórych państw na obszary czasu urzędowego, wskazuje przebieg linii zmiany daty na globusie i na mapie świata.
	11.	Długość geograficzna a czas miejscowy i czas strefowy. Linia zmiany daty.	Obliczanie czasu miejscowego na podstawie różnicy długości geograficznej. Odczytywanie czasu strefowego na mapie stref czasu.	Oblicza czas miejscowy dla dwóch punktów leżących na różnych długościach geograficznych, odczytuje czas strefowy na mapie stref czasu, określa datę przy przekraczaniu linii zmiany daty.
	12.	Ruch obiegowy Ziemi.	Opis ruchu obiegowego Ziemi dookoła Słońca.	Określa niezmienny kąt nachylenia osi Ziemi do płaszczyzny orbity, podaje długość trwania jednego obiegu Ziemi wokół Słońca, podaje długość trwania roku kalendarzowego. wyjaśnia zmianę ilości dni w lutym co cztery lata, demonstruje ruch obiegowy Ziemi na modelach. podaje obserwacyjne dowody ruchu obiegowego Ziemi.
	13.	Astronomiczne pory roku – oświetlenie Ziemi w pierwszym dniu wiosny i lata na półkuli północnej.	Wyjaśnienie następstw ruchu obiegowego Ziemi.	Podaje daty rozpoczęcia astronomicznych pór roku, określa zmiany długości trwania dnia i nocy w ciągu roku, dostrzega zmiany przesuwania się miejsc wschodu i zachodu Słońca na horyzoncie w ciągu roku, wyjaśnia zmiany wysokości Słońca nad horyzontem w ciągu roku, wyjaśnia wpływ kształtu Ziemi na zmiany ilości energii słonecznej docierającej do powierzchni Ziemi.
	14.	Astronomiczne pory roku – oświetlenie Ziemi w pierwszym dniu jesieni i zimy na półkuli północnej.	Wyjaśnienie następstw ruchu obiegowego Ziemi.	Wyznacza szerokość geograficzną na podstawie wysokości Słońca w dniach rozpoczęcia pór roku, przedstawia na modelu oświetlenie Ziemi w dniach zmian pór roku.
15.	Strefy oświetlenia Ziemi.	Wydzielenie strefy oświetlenia Ziemi.	Odczytuje szerokość geograficzną zwrotników i kół podbiegunowych, wyznacza zasięg stref oświetleniowych, odróżnia strefy oświetlenia Ziemi na podstawie różnej długości trwania dnia i nocy, zmian wysokości Słońca nad horyzontem i kierunku jego górowania, wyjaśnia zjawisko dnia i nocy polarnej w strefach okołobiegunowych.	

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
	16.	Ziemia we wszechświecie. Układ Słoneczny, odkrycie Mikołaja Kopernika.	Wykazanie wpływu odkrycia M. Kopernika na rozwój poglądów dotyczących budowy Układu Słonecznego.	Wymienia nazwy planet Układu Słonecznego, podaje podstawowe informacje o ciałach niebieskich w Układzie Słonecznym, odróżnia układ geocentryczny od układu heliocentrycznego, objaśnia naukowe i praktyczne znaczenie odkrycia Mikołaja Kopernika, podaje przykłady współczesnych badań wszechświata.
III. Dzieje geologiczne Ziemi.	17.	Jak powstała nasza planeta?	Przedstawienie hipotez wyjaśniających powstanie Ziemi.	Omawia hipotezę powstania Ziemi, podaje główne pierwiastki występujące na Ziemi, opisuje główne pierwiastki tworzące geosfery, wymienia nazwy zewnętrznych geosfer, korzysta ze źródeł informacji geograficznej, wyjaśnia na przykładach związku zachodzące między geosferami.
	18.	Skąły i skamieniałości dokumentami dziejów Ziemi.	Wykazanie zmian zachodzących w litosferze w czasie geologicznym.	Przedstawia genezę skał magmowych i osadowych i metamorficznych, rozpoznaje podstawowe rodzaje skał: granit, bazalt, wapień, piaskowiec, glinę, piasek, sól kamienną, odróżnia skamieniałości od skał, wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich dla datowania i odtwarzania dziejów Ziemi, odtwarza przebieg wydarzeń geologicznych na podstawie układu warstw skalnych – na modelu lub rycinie.
	19.	Dzieje Ziemi. Najważniejsze wydarzenia geologiczne.	Poznanie i wyjaśnienie przemiany zachodzących w litosferze i hydrosferze w dziejach geologicznych Ziemi.	Prawidłowo odczytuje tablicę stratygraficzną, dokonuje podziału dziejów Ziemi na ery, przedstawia ważniejsze wydarzenia w historii geologicznej Ziemi, łączy je z konkretnymi okresami geologicznymi, wyjaśnia rolę nauk geologicznych w odtwarzaniu warunków środowiska w dziejach Ziemi.
	20.	Współczesne procesy geologiczne jako rzeźbiarze powierzchni Ziemi.	Opis na przykładach działania procesów geologicznych i omówienie ich rzeźbotwórczej roli.	Wykazuje wpływ energii słonecznej na przebieg zewnętrznych procesów geologicznych, wyjaśnia na przykładach procesy: wietrzenia, erozji, ruchów masowych i akumulacji i ich wpływ na rzeźbę powierzchni Ziemi, wykazuje związek między energią wnętrza Ziemi a procesami zachodzącymi w litosferze i na jej powierzchni, opisuje na przykładach ruchy łądotwórcze, zjawiska trzęsienia ziemi, zjawiska wulkaniczne i ich wpływ na rzeźbę powierzchni Ziemi.
IV. Środowisko Ziemi i jego elementy.	21.	Lądy i oceany. Podział, rozmieszczenie i granice.	Przedstawienie rozmieszczenia oraz granic kontynentów i oceanów na mapie hipsometrycznej świata.	Wskazuje i nazywa kontynenty i oceany na mapie hipsometrycznej świata, podaje powierzchnię lądów i oceanów, oblicza % powierzchnię lądów i oceanów na Ziemi.
	22.	Ukształtowanie pionowe lądów i dna oceanów.	Rozpoznawanie i odczytywanie na mapie hipsometrycznej świata wielkich form powierzchni Ziemi na lądach i dnach oceanów.	wskazuje granice między kontynentami i oceanami, odczytuje nazwy wielkich form powierzchni Ziemi na mapie hipsometrycznej, wskazuje i odczytuje nazwy najwyższych punktów oraz obszarów depresyjnych na kontynentach, opisuje rozmieszczenie wielkich form powierzchni Ziemi na każdym kontynencie, wymienia wielkie formy dna oceanicznego i wskazuje przykłady tych form na mapie hipsometrycznej świata.

MODUL.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIA.
IV. Środowisko Ziemi i jego elementy.	23.	Klimat i jego składniki. Czynniki klimatotwórcze.	Poznanie najważniejszych czynników klimatotwórczych i ich roli w kształtowaniu klimatów w wybranych rejonach Ziemi.	Omawia, jak ustala się klimat wybranego obszaru na Ziemi, odróżnia pogodę od klimatu, wymienia składniki klimatu i czynniki klimatotwórcze, wyjaśnia na przykładach wpływ czynników klimatotwórczych na klimat wybranych obszarów Ziemi.
	24.	Ciśnienie atmosferyczne, temperatura powietrza i opady na Ziemi.	Wykazanie wzajemnych związków między elementami klimatu i ich przestrzenne zróżnicowanie.	Wyjaśnia pojęcie ciśnienia atmosferycznego, wyjaśnia przyczyny powstania wiatru, korzystając z map tematycznych, przedstawia przestrzenne rozmieszczenie składników klimatu na Ziemi, wyjaśnia przyczyny i prawidłowości niektórych zjawisk atmosferycznych, wymienia rodzaje opadu, odczytuje treść map klimatycznych.
	25.	Krążenie powietrza nad Ziemią.	Poznanie głównych uwarunkowań cyrkulacji atmosfery.	Opisuje zależności między temperaturą powietrza a rozkładem ciśnienia na Ziemi, wskazuje rozmieszczenie wielkich ośrodków ciśnienia nad Ziemią i ich sezonową zmienność, opisuje główne kierunki ruchu powietrza na Ziemi, opisuje cyrkulację atmosferyczną w strefie międzyzwrotnikowej, wyjaśnia i opisuje cyrkulację monsunową, opisuje i wyjaśnia krążenie powietrza w wyższych szerokościach geograficznych.
	26.	Strefy klimatyczne na kuli ziemskiej.	Wydzielenie i omówienie stref klimatycznych na Ziemi.	Wskazuje na mapie klimatycznej strefy klimatyczne na Ziemi, wyjaśnia przyczyny wydzielenia stref klimatycznych, odróżnia klimaty strefowe od astrefowych, opisuje roczny przebieg temperatury powietrza i sum opadów miesięcznych w poszczególnych typach klimatu, wykonuje diagramy klimatyczne, wyjaśnia piętność klimatyczną w górach.
	27.	Wody śródlądowe Ziemi.	Wykazanie związków między siecią hydrograficzną a typami klimatu.	Przedstawia rolę i znaczenie wody w środowisku przyrodniczym, wskazuje największe systemy rzeczne i skupiska jezior (obszary pojezierne) na Ziemi, wykazuje zależności między klimatem a siecią rzeczną, dokonuje charakterystyki rzeki i jej systemu wodnego, podaje przykłady genetycznych typów jezior i wskazuje je na mapie świata, przedstawia rozmieszczenie łądolodów i lodowców na Ziemi oraz warunków ich powstawania.
	28.	Świat roślinny i zwierzęcy na lądach.	Wykazanie związków i współzależności między formacjami roślinnymi a pozostałymi składnikami środowiska przyrodniczego.	Wskazuje zasięgi formacji roślinnych na mapie świata, wyjaśnia rozmieszczenie i zróżnicowanie roślinności na Ziemi, przedstawia na przykładach współzależności między roślinnością, klimatem, wodami i glebami, wyjaśnia wpływ człowieka na roślinność i świat zwierzęcy wybranych obszarów na Ziemi.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
IV. Środowisko Ziemi i jego elementy	29.	Sfery powłoki ziemskiej i ich współzależności.	Wykazanie przykładowych związków i zależności między sferami Ziemi.	Wyjaśnia termin „powłoka Ziemi”, wymienia powłoki Ziemi, opisuje procesy warunkujące przepływ energii i materii między geosferami, podaje przykłady wpływu działalności człowieka na intensywność procesów zachodzących w obrębie geosfer.
	30.	Zależność człowieka od otaczającego go środowiska na różnych etapach jego rozwoju.	Wykazanie uzależnienia działalności człowieka od warunków środowiska przyrodniczego na różnych etapach jego rozwoju.	Wyjaśnia terminy: środowisko przyrodnicze i środowisko geograficzne, wykazuje konieczność korzystania ludzi z zasobów przyrody, opisuje różnicowanie warunków naturalnych, w których żyją i gospodarują społeczeństwa, wykazuje różny stopień zależności człowieka od warunków naturalnych w dziejach ludzkości.
V. Człowiek i jego środowisko.	31.	Wpływ środowiska przyrodniczego na życie i gospodarkę człowieka.	Wykazanie bezpośredniego i pośredniego wpływu środowiska przyrodniczego na życie i działalność człowieka w różnych obszarach Ziemi.	Wymienia główne działy gospodarki człowieka, wykazuje na przykładach, dostosowanie się działalności rolniczej do warunków środowiska, wykazuje związki między działalnością przemysłową a występowaniem bogactw naturalnych, wyjaśnia wpływ warunków naturalnych na rozwój sieci osadniczej i sieci transportowych, wyjaśnia konieczność racjonalnego korzystania z zasobów przyrody.
	32.	Jak człowiek oddziałuje na klimat?	Przedstawienie bezpośredniego i pośredniego wpływu działalności człowieka na warunki klimatyczne.	Przedstawia współczesne źródła zagrożeń powietrza, wskazuje obszary, w których występuje silne zanieczyszczenie powietrza, wyjaśnia przyczyny wzrostu zawartości CO ₂ w atmosferze oraz zjawisko efektu cieplarnianego, omawia zjawiska kwaśnych deszczy i dziury ozonowej i ich wpływ na elementy środowiska przyrodniczego, zauważa zmiany spowodowane zanieczyszczeniem powietrza w najbliższej okolicy.
	33.	Przeobrażenia rzeźby terenu, gleb i skorupy ziemskiej wywołane działalnością gospodarczą.	Ukazanie zmian spowodowanych gospodarką człowieka w litosferze i pedosferze i powierzchni Ziemi.	Podaje przyczyny i przykłady degradacji gleb, podaje przykłady przeobrażenia rzeźby terenu: kopalnie odkrywkowe, kamieniołomy, hałdy, osadniki itp., wykazuje negatywne skutki przeobrażenia składników środowiska przyrodniczego, podaje przykłady właściwego gospodarowania zasobami glebowymi.
	34.	Wpływ działalności człowieka na hydrosferę.	Wykazanie zagrożeń i zmian jakości zasobów wodnych spowodowanych działalnością człowieka.	Przedstawia rolę i znaczenie wody na Ziemi, podaje przykłady zagrożenia wód wywołane działalnością człowieka, przedstawia skutki zmian jakości wody w środowisku przyrodniczym, omawia wpływ zdegradowanych wód na życie i działalność ludzi, zauważa zmiany w środowisku wodnym wywołane działalnością człowieka w swoim regionie.
	35.	Człowiek a biosfera.	Wykazanie konieczności ochrony przyrody oraz właściwego wykorzystania środowiska.	Podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt, które wyginęły w wyniku zmian w biosferze spowodowanych działalnością człowieka, wymienia prawne formy ochrony zasobów przyrody, potrafi zachować się w obszarze prawnie chronionym, przedstawia argumenty optujące za koniecznością ochrony zasobów biosfery, przedstawia zaburzenia równowagi między składnikami środowiska w obszarze kłesk ekologicznych.

4.4. Wymagania programowe w klasie I

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
Kształt i rozmiary Ziemi. Orientacja na Ziemi.			
1.	Przedstawić argumenty i dowody potwierdzające kulisty kształt Ziemi.	A	K
2.	Wyjaśnić dowody kulistości Ziemi.	B	R
3.	Przedstawić długość: równika, jednego południka.	A	K
4.	Wyznaczyć kierunki główne i pośrednie na globusie.	C	K
5.	Wyznaczyć południk miejscowy przy użyciu gnomonu.	D	D
6.	Dokonać podziału Ziemi na półkulę wschodnią i półkulę zachodnią.	C	K
7.	Dokonać podziału Ziemi na półkulę północną i półkulę południową.	C	K
8.	Odróżniać południki od równoleżników.	C	K
9.	Odróżniać siatkę geograficzną od siatki kartograficznej.	B	P
10.	Wykazać zniekształcenia siatki kartograficznej.	D	R
11.	Oznaczyć położenie geograficzne wybranego punktu na mapie świata i mapach kontynentów z dokładnością 1°.	C	R
12.	Oznaczyć położenie geograficzne wybranego punktu na mapie Polski z dokładnością 10'.	D	D
13.	Zaznaczyć na mapie kontynentów i mapie Polski punkty, znając ich współrzędne geograficzne.	D	D
14.	Odczytać i zapisać współrzędne geograficzne dowolnego punktu według oznaczeń międzynarodowych.	C	P
Ruchy Ziemi i ich następstwa.			
15.	Podać kierunek obrotu Ziemi wokół swej osi.	A	K
16.	Podać czas obrotu Ziemi wokół swej osi.	A	K
17.	Obliczyć prędkość kątową Ziemi w czasie ruchu obrotowego.	C	R
18.	Wyjaśnić następstwo dnia i nocy jako skutek ruchu obrotowego.	B	K
19.	Identyfikować moment górowania Słońca z momentem południa na południku miejscowym.	C	P
20.	Wskazać na globusie moment wschodu, południa i zachodu Słońca w czasie ruchu obrotowego.	C	R
21.	Wyjaśnić zależność między czasem miejscowym a długością geograficzną.	B	R
22.	Wyznaczyć różnicę długości geograficznej na podstawie różnicy czasów miejscowych.	C	R
23.	Obliczyć czas miejscowy danego południka na podstawie różnicy długości geograficznej.	D	D
24.	Wyjaśnić konieczność ustalenia obszarów czasu urzędowego na terytorium niektórych państw.	B	R
25.	Odczytać czas strefowy na mapie stref czasowych na Ziemi.	C	P
26.	Ustalić datę przy przekraczaniu linii zmiany daty.	D	D
27.	Odróżniać czasy: miejscowy, strefowy i urzędowy.	B	R
28.	Podać kąt i kierunek nachylenia osi ziemskiej do płaszczyzny orbity.	A	P
29.	Podać czas jednego obiegu Ziemi wokół Słońca.	A	K
30.	Wyjaśnić różnicę w długości trwania roku kalendarzowego raz na cztery lata.	B	P
31.	Podać daty rozpoczęcia astronomicznych pór roku na półkuli północnej i południowej.	A	K
32.	Określać przesuwanie się miejsc wschodu i zachodu Słońca na horyzoncie w ciągu roku.	B	R
33.	Wyjaśnić zmiany długości dnia i wysokości Słońca nad horyzontem w ciągu roku.	B	D
34.	Wyjaśnić dowody ruchu obiegowego Ziemi wokół Słońca.	D	D
35.	Wyjaśnić zależność między wysokością Słońca nad horyzontem a ilością energii słonecznej dochodzącej do powierzchni Ziemi.	B	P
36.	Przedstawić na rycinach oświetlenie Ziemi w dniach rozpoczęcia astronomicznych pór roku.	C	R
37.	Wskazać granice stref oświetleniowych na Ziemi.	C	P
38.	Odróżniać strefy oświetlenia Ziemi na podstawie długości trwania dnia i nocy oraz wysokości i kierunku górowania Słońca.	D	D
39.	Podać długość trwania dnia i nocy na równiku w ciągu roku.	A	P
40.	Wyjaśnić zjawisko dnia i nocy polarnej.	B	R
41.	Odróżniać układ heliocentryczny od układu geocentrycznego.	C	P
42.	Objasnić naukowe i praktyczne znaczenie odkrycia Mikołaja Kopernika.	C	P
Dzieje geologiczne Ziemi.			
43.	Wymienić nazwy zewnętrznych geosfer.	A	K
44.	Podać główne pierwiastki tworzące Ziemię.	A	D
45.	Opisać skład chemiczny poszczególnych geosfer.	A	D
46.	Odtworzyć przeobrażenie skał w cyklu skałotwórczym.	A	P
47.	Wyjaśnić główne etapy cyklu skałotwórczego.	B	D
48.	Rozpoznać wybrane okazy skał: magmowych i osadowych (granit, bazalt, wapień, sól kamienna, piasek, żwir, glinę, piaskowiec).	C	K
49.	Odróżniać skamieniałości od skał.	C	P

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
50.	Odczytać treść tablicy stratygraficznej.	A	K
51.	Podać przykłady współczesnych procesów geologicznych.	A	P
52.	Wyjaśnić procesy wietrzenia i erozji.	B	P
53.	Odróżnić wietrzenie mechaniczne od chemicznego.	C	P
54.	Podać przykłady form powierzchni Ziemi powstałe w wyniku erozji rzecznej, lodowcowej, morskiej, eolicznej.	A	R
55.	Określić względny wiek fałdowań górskich.	A	P
56.	Opisać następstwa wybuchu wulkanu.	C	K
57.	Wskazać na mapie świata główne obszary sejsmiczne.	C	P
58.	Wykazać związki między strefami sejsmicznymi a występowaniem czynnych wulkanów.	D	D
Środowisko życia i jego elementy.			
59.	Wskazać na mapie granice kontynentów i oceanów.	C	K
60.	Określić położenie fizyczno-geograficzne i matematyczno-geograficzne kontynentów na Ziemi.	C	P
61.	Porównać wielkość powierzchni lądów i oceanów.	C	R
62.	Wskazać na mapach kontynentów i odczytać nazwy wielkich form ukształtowania powierzchni.	C	P
63.	Odczytać na mapie hipsometrycznej wysokości bezwzględne.	C	K
64.	Zdefiniować terminy: pogoda i klimat.	A	K
65.	Wymienić składniki pogody i klimatu.	A	K
66.	Zmierzyć i opisać podstawowe składniki klimatu.	C	K
67.	Wymienić czynniki kształtujące klimat.	A	P
68.	Podać przykłady oddziaływania czynników klimatotwórczych na kształtowanie się cech klimatu.	C	P
69.	Wyjaśnić i opisać cyrkulację powietrza na Ziemi.	D	D
70.	Opisać cyrkulację pasatową i monsunową na Ziemi.	C	R
71.	Wskazać na mapie klimatycznej zasięg stref klimatycznych.	A	K
72.	Wykazać związki i zależności między ciśnieniem atmosferycznym, temperaturą powietrza i opadami na Ziemi.	D	D
73.	Wykazać na przykładach zależność gospodarczej działalności człowieka od warunków klimatycznych.	C	R
74.	Odczytywać diagramy klimatyczne.	C	K
75.	Wykonać na podstawie danych diagramy klimatyczne.	C	P
76.	Opisać roczny przebieg temperatury powietrza i sum opadów miesięcznych w każdej ze stref klimatycznych.	D	D
77.	Wskazać na mapie największe systemy rzeczne na Ziemi.	C	K
78.	Wyjaśnić związki między rodzajem zasilania i typem rzeki.	B	R
79.	Wskazać na mapie największe jeziora i obszary pojezierne na Ziemi.	C	P
80.	Wskazać na mapie zasięgi formacji roślinnych.	C	K
81.	Rozpoznać na rycinie typowe formacje roślinne.	C	P
82.	Opisać typowe formacje roślinne na Ziemi.	C	R
83.	Wykazać, na przykładach, współzależności między formacją roślinną, warunkami klimatycznymi i glebami.	D	D
84.	Podać przykłady współzależności między sferami powłoki ziemskiej.	C	D
Człowiek i jego środowisko.			
85.	Opisać dostosowywanie się działalności człowieka do warunków środowiska w ujęciu historycznym.	C	D
86.	Podać przykłady wpływu składników środowiska na życie i działalność ludzi.	C	P
87.	Wymienić główne działy gospodarczej działalności człowieka.	A	K
88.	Przedstawić przykłady zagrożeń wybranych składników środowiska w wyniku działalności człowieka.	C	R
89.	Podać przykłady współczesnych zmian następujących w składnikach środowiska.	C	P
90.	Opisać zmiany wybranych składników środowiska w swoim regionie pod wpływem działalności człowieka.	C	K
91.	Wykazać konieczność ochrony zasobów przyrody.	C	K

4.5 Sprawdziany – klasa I

Propozycje sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu modułu programowego – Ziemia we wszechświecie.

Plan sprawdzianu. Sprawdzian Nr 1/I

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	1;23		2;5;9	11	6	5
P - podstawowy.		19;22	3;6;10;13		7	6
R - rozszerzający.		12;15	7;20	18;23	6	5
D - dopełniający.			4;14	8;16;17	5	4
Ogółem.	2	4	12	6	24	20

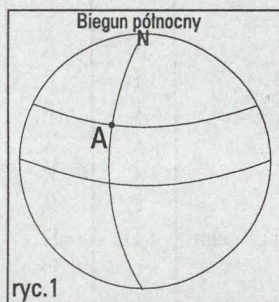
Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie I.

Klasa I. Sprawdzian wielostopniowy Nr 1

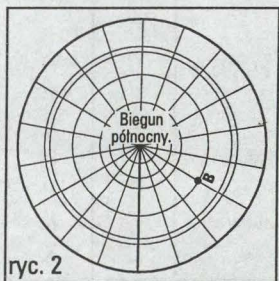
Moduł programu: **Ziemia we wszechświecie.**

Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

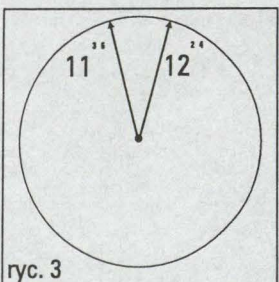
1. Ludzie od wieków starali się poznać kształt Ziemi. Podaj **jeden** ze znanych ci argumentów świadczących o kulistym kształcie Ziemi.

2. Obserwator stoi na Ziemi w punkcie A (ryc. 1).
Zaznacz strzałką kierunek zachodni z tego punktu i wpisz jego nazwę.

3. Rycina 2 przedstawia siatkę kartograficzną z biegunem północnym w środku.
Zaznacz strzałką kierunek południowy i wpisz jego nazwę dla obserwatora stojącego w punkcie B.

4. Na rycinie 3 zaznaczono dwa cienie gnomonu: przed górowaniem i po górowaniu Słońca. Zauważ, że są one tej samej długości. Wyznacz (narysuj) południk miejscowy.

5. Odczytaj na mapie (ryc. 4) i podaj nazwę miasta o współrzędnych geograficznych:

6° długości geograficznej wschodnie (E)

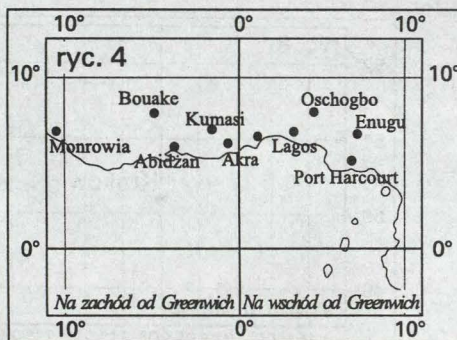
4° szerokości geograficznej północnej (N)

.....

.....

.....

.....

6. Odszukaj na mapach kontynentów w atlasie i podaj nazwę obiektu o współrzędnych geograficznych:

152° długości geograficznej wschodniej (E),

34° szerokości geograficznej południowej (S).

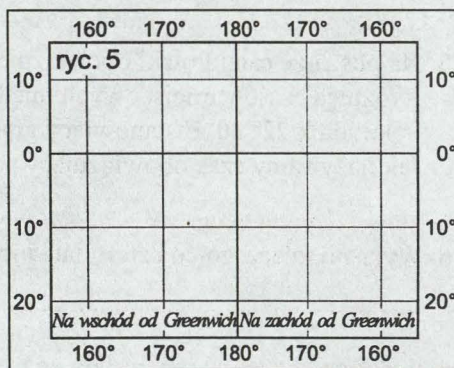
.....

7. Odszukaj na mapie Polski w atlasie i podaj nazwę miasta o współrzędnych geograficznych:

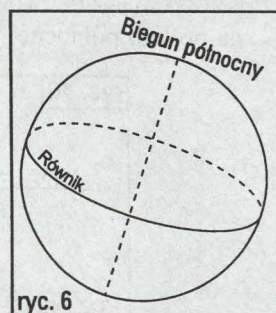
51° 45' N; 18° 05' E.

.....

8. Zaznacz na siatce kartograficznej (ryc. 5) punkt C o współrzędnych geograficznych 175° E; 15° S.

9. Zaznacz strzałką na równiku (ryc. 6) kierunek obrotu Ziemi wokół swej osi.

10. Słońce góruje na południku zerowym (0°). Oblicz i podaj, na którym południku jest w tym momencie północ. Przedstaw obliczenia.

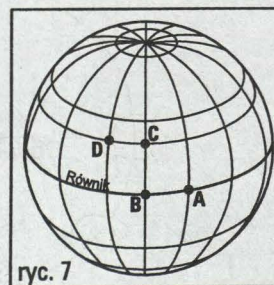
.....

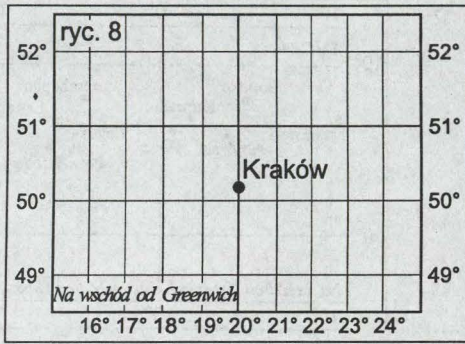
.....

.....

.....

11. Na rycinie 7 zaznaczono czterech obserwatorów A, B, C, D. Dwóch z nich zaobserwowało najkrótszy cień gnomonu w tym samym momencie. Którzy to byli obserwatorzy? Podaj litery.

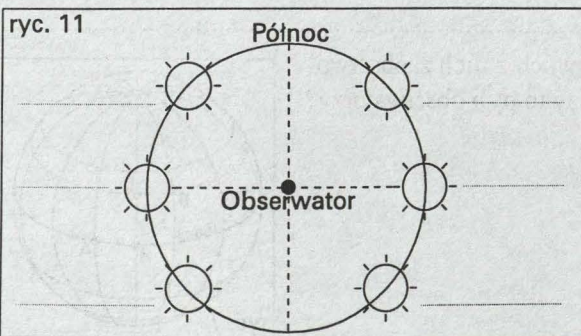
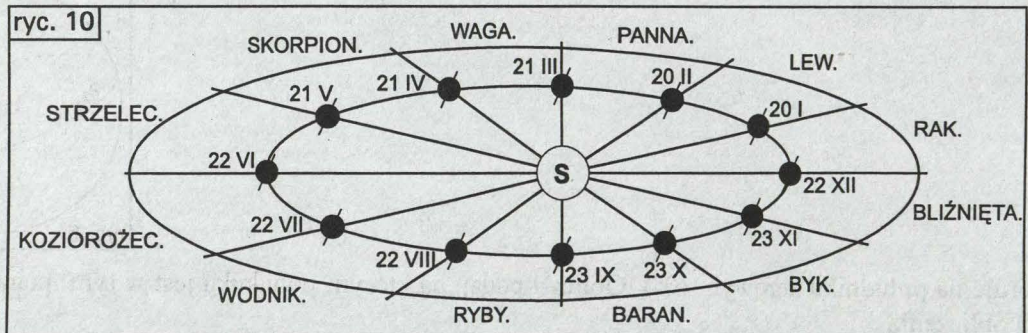

12. Słońce góruje w Krakowie (20° E). Zakreskuj na ryc. 8. obszar, na którym Słońce już górowało.
13. Słońce góruje w Krakowie (20° E). Wpisz na ryc. 9. czas miejscowy we Wrocławiu.
14. Oblicz, która godzina czasu miejscowego jest w Nowym Jorku (74° E), gdy we Wrocławiu (17° E) jest godzina 15.10 czasu miejscowego.

15. Na obszarze całej Polski obowiązuje ten sam czas, mimo że:
- różnica czasów miejscowych między zachodnim a wschodnim krańcem Polski wynosi 40 minut,
  - południk 22° 30' E stanowiący granicę strefy czasu przecina Polskę.
- Jak nazywamy czas obowiązujący na obszarze całej POLSKI?

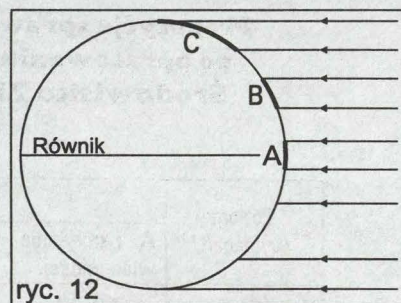
16. Wyjaśnij, dlaczego co cztery lata luty ma 29 dni, zamiast 28 dni.

17. Korzystając z ryc. 10, odczytaj i podaj na tle jakich gwiazdozbiorów – znaków Zodiaku jest widoczne Słońce, gdy na półkuli północnej jest astronomiczna zima.

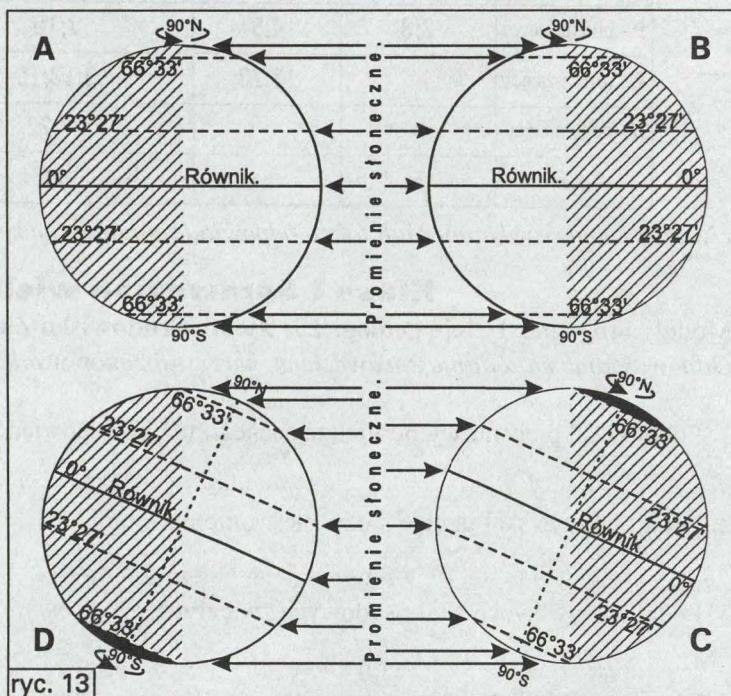

18. Miejsca wschodu i zachodu Słońca przesuwają się na linii horyzontu w ciągu roku. Wpisz na ryc. 11 datę 22 VI w miejscu wschodu i zachodu Słońca w tym dniu, dla obserwatora znajdującego się na 51° N.

19. Na rycinie 12 zaznaczono obszary A, B, C na Ziemi oświetlane i ogrzewane wiązkami promieni słonecznych o tej samej szerokości. Wyjaśnij, który z obszarów A, B, czy C będzie najsilniej ogrzewany i dlaczego.

20. Na ryc. 13 przedstawiono oświetlenie Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku. Która litera oznacza rycinę przedstawiającą oświetlenie Ziemi w dniu 22 grudnia?

21. Wpisz na rycinie 14, w którym okresie trwa astronomiczna wiosna na półkuli północnej i na półkuli południowej.

A. Astronomiczne pory roku na półkuli północnej.

21 III	22 VI	23 IX	22 XII	21 III

B. Astronomiczne pory roku na półkuli południowej.

21 III	22 VI	23 IX	22 XII	21 III

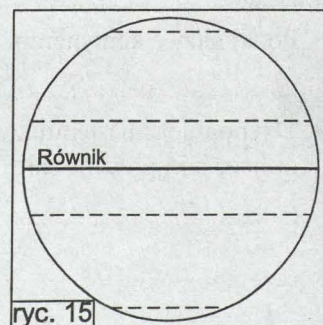
22. Przeczytaj poniższe zdania. Wybierz to zdanie, które podaje główną przyczynę zmian astronomicznych pór roku na Ziemi. Odpowiedz, podając literę.

- A. Pory roku na Ziemi są wynikiem tego, że oś ziemską w czasie ruchu obiegowego jest niezmiennie nachylona do płaszczyzny orbity pod kątem $66^{\circ} 33'$.
- B. Pory roku na Ziemi są wynikiem tego, że oś ziemską w czasie ruchu obiegowego nie zmienia swego pionowego ustawienia do płaszczyzny orbity.

23. Zakreszuj na ryc. 15. jedną strefę oświetlenia, w której spełnione są trzy poniższe warunki:

- Słońce nigdy nie góruje na wysokości 90° ,
- w ciągu doby jest zawsze dzień i noc,
- cień w momencie górowania Słońca zawsze wskazuje kierunek południowy.

24. Do czasów Mikołaja Kopernika przeważał pogląd, że Ziemia spoczywa w centrum wszechświata, a Słońce, Księżyc i planety poruszają się wokół niej po kołowych orbitach. Przedstaw w kilku zdaniach, co udowodnił w swym dziele „O obrotach” Mikołaj Kopernik.

**Propozycje sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia
po opracowaniu modułów programowych: Dzieje geologiczne Ziemi;
Środowisko Ziemi i jego elementy; Człowiek i jego środowisko.**

Plan sprawdzianu Nr 2/I.

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	19;20	16	6;8;11;12		7	5
P - podstawowy.	2;3	4;5	7;10	21	7	6
R - rozszerzający.		18;23	9;13;15		5	4
D - dopełniający.	1		17;22	14	4	3
Ogółem.	5	5	11	2	23	18

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie II.

Klasa I Sprawdzian wielostopniowy Nr 2.

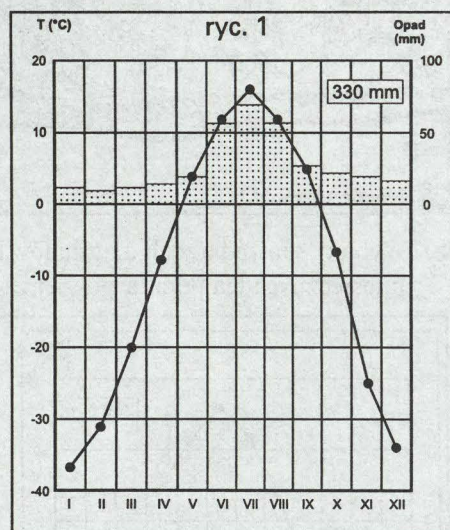
Moduły programu: **Dzieje geologiczne Ziemi, Środowisko Ziemi i jego elementy; Człowiek i jego środowisko.**
Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z map w atlasie geograficznym.

- Podaj skład procentowy powietrza suchego tuż przy powierzchni Ziemi.
.....
- Podaj, jaki typ skał uznaje się za pierwotne na Ziemi.
.....
- Podaj nazwy dwóch skał osadowych zwięzłych.
.....
- W szczelinach skalnych znajduje się woda. W nocy, gdy temperatura powietrza spada poniżej 0°C, woda znajdująca się w szczelinach zamarza. Opisz, jakie są następstwa wielokrotnego zamarzania i rozmarzania wody w skałach i jak nazywa się ten proces geologiczny.
.....
.....
- W masywach zbudowanych ze skał wapiennych (węglanowych) często spotyka się groty, jaskinie, szerokie szczeliny. Podaj, jaki rodzaj wietrzenia doprowadził do ich powstania.
.....
- Odczytaj na mapie w atlasie nazwy dwóch łańcuchów górskich w Europie, które powstały w czasie alpejskich ruchów górotwórczych.
.....
- Odszukaj na mapach w atlasie punkt o współrzędnych geograficznych 31° 15' S; 64° 30' W. Podaj nazwę kontynentu, na którym ten punkt się znajduje.
.....
- Podaj nazwę kontynentu, który w całości leży na półkuli południowej i półkuli wschodniej.
.....
- Dysponujesz następującymi danymi: powierzchnia Ziemi 510 mln km²; powierzchnia oceanów 361 mln km², oblicz, jaki procent całej powierzchni Ziemi stanowi powierzchnia lądów (przedstaw obliczenia).
.....
.....
.....

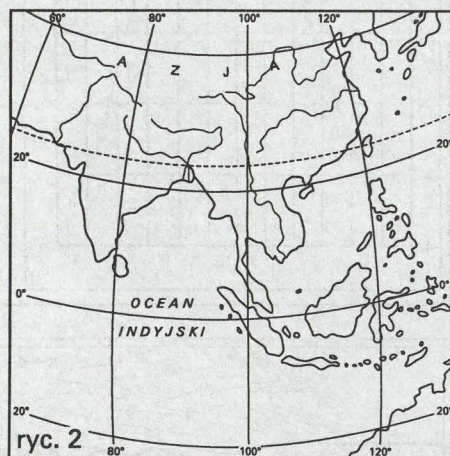
10. Odczytaj na mapie hipsometrycznej i podaj nazwy wielkich form powierzchni Ziemi, które przecinają równoleżnik 40° N w Ameryce Północnej.

11. Podaj wysokość i nazwę najwyższego szczytu w Himalajach.

12. Korzystając z diagramu klimatycznego (ryc. 1), odczytaj roczną amplitudę średnich miesięcznych temperatur powietrza.

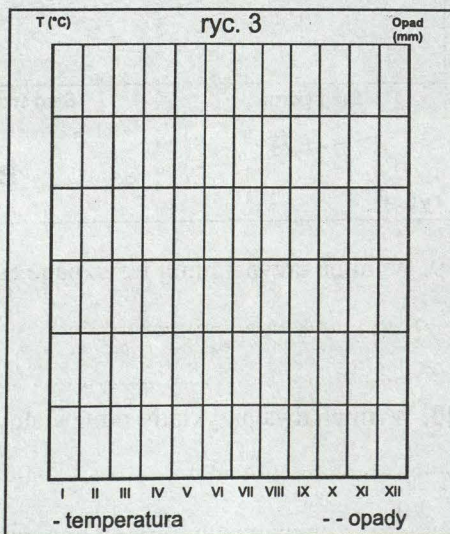

13. Rycina 2 przedstawia obszar Azji Południowo-Wschodniej. Zaznacz na niej kierunek monsonu w okresie od IV do VII. Wpisz nad strzałką cechy fizyczne tego wiatru.

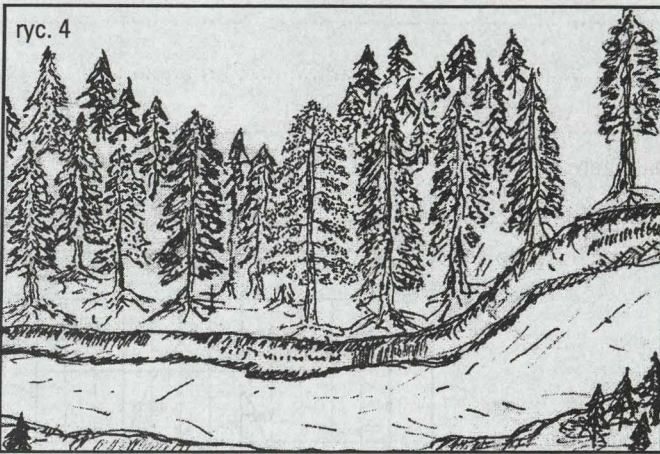

14. Na układzie współrzędnych (ryc. 3) narysuj diagram klimatyczny dla typowej stacji leżącej w strefie klimatu umiarkowanego kontynentalnego (lądowego) na półkuli północnej.

- opisz osie diagramu T°C; opad mm,
- średnie miesięczne temperatury powietrza zaznacz linią ciągłą,
- sumy opadów miesięcznych przedstaw linią przerywaną.

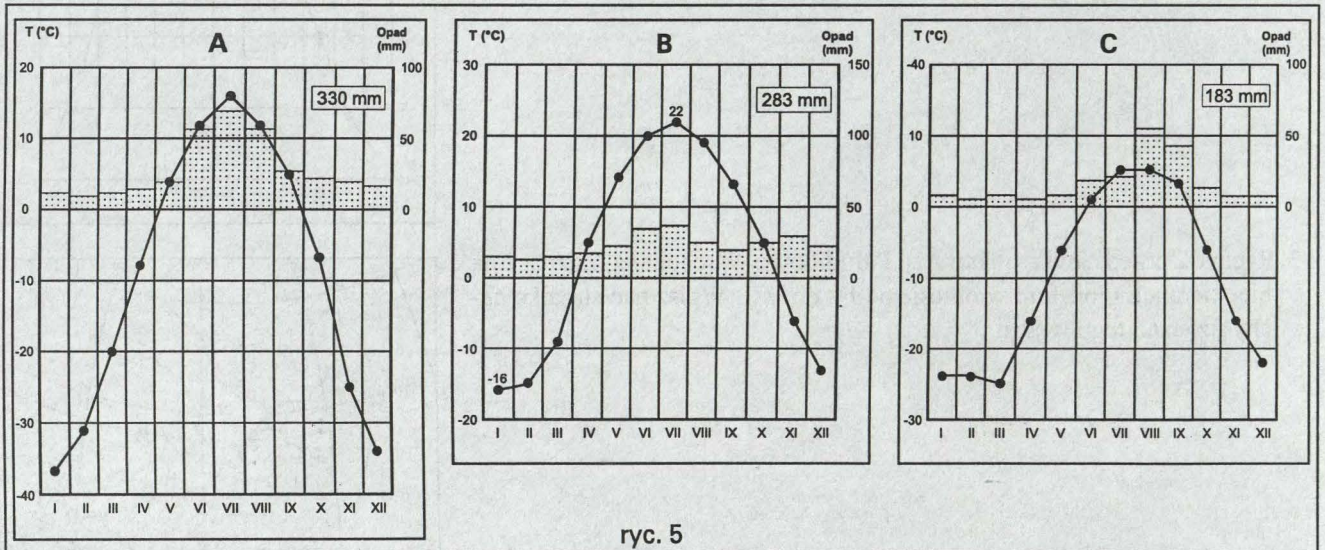

15. Wyjaśnij, dlaczego rzeka Amazonka cechuje się wyrównanymi stanami wód w ciągu roku.

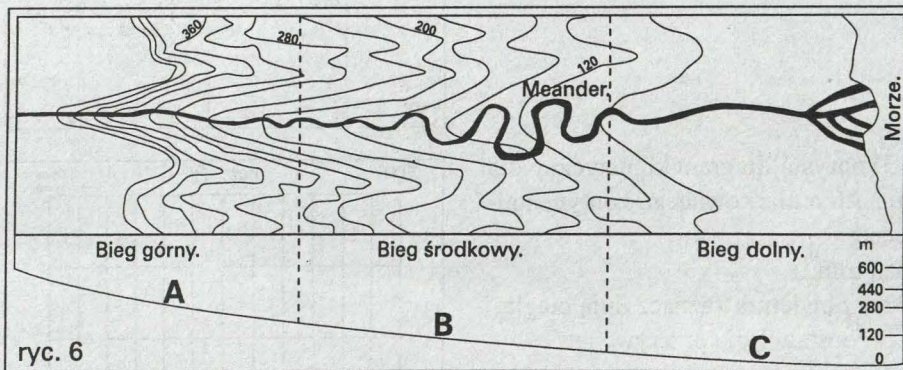

16. Rozpoznaj formację roślinną przedstawioną na rzc. 4. Podaj jej nazwę oraz wymień krainę geograficzną na półkuli północnej, w obrębie której formacja ta występuje.

17. Wybierz spośród trzech diagramów klimatycznych (rzc. 5, A, B, C) ten, który przedstawia roczny przebieg średnich miesięcznych temperatur powietrza i sumy opadów miesięcznych w tundrze syberyjskiej.

rzc. 5

rzc. 6

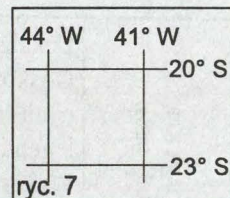
18. Rzc. 6 przedstawia uproszczony podłużny profil rzeki od źródeł do jego ujścia na poziomie morza. W którym z odcinków profilu rzecznej A, B, C występuje największa erozja pogłębiająca koryto rzeki? Podaj literę.

19. Wymień przynajmniej trzy znane ci formy ochrony przyrody w Polsce.

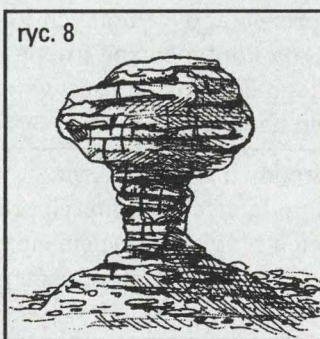
20. Wymień dwa przykłady odnawialnych zasobów przyrody.

21. Przedstaw co najmniej dwa argumenty przemawiające za koniecznością ochrony i racjonalnym gospodarowaniem zasobami przyrody.

22. Odszukaj na mapie w atlasie obszar wyznaczony przez współrzędne geograficzne (ryc. 7). Wyjaśnij, korzystając z map tematycznych w atlasie, dlaczego jest to obszar intensywnego rolnictwa plantacyjnego.

23. Jak nazywa się i w jakich warunkach klimatycznych przebiega proces prowadzący do powstania formy terenu przedstawionej na ryc. 8?

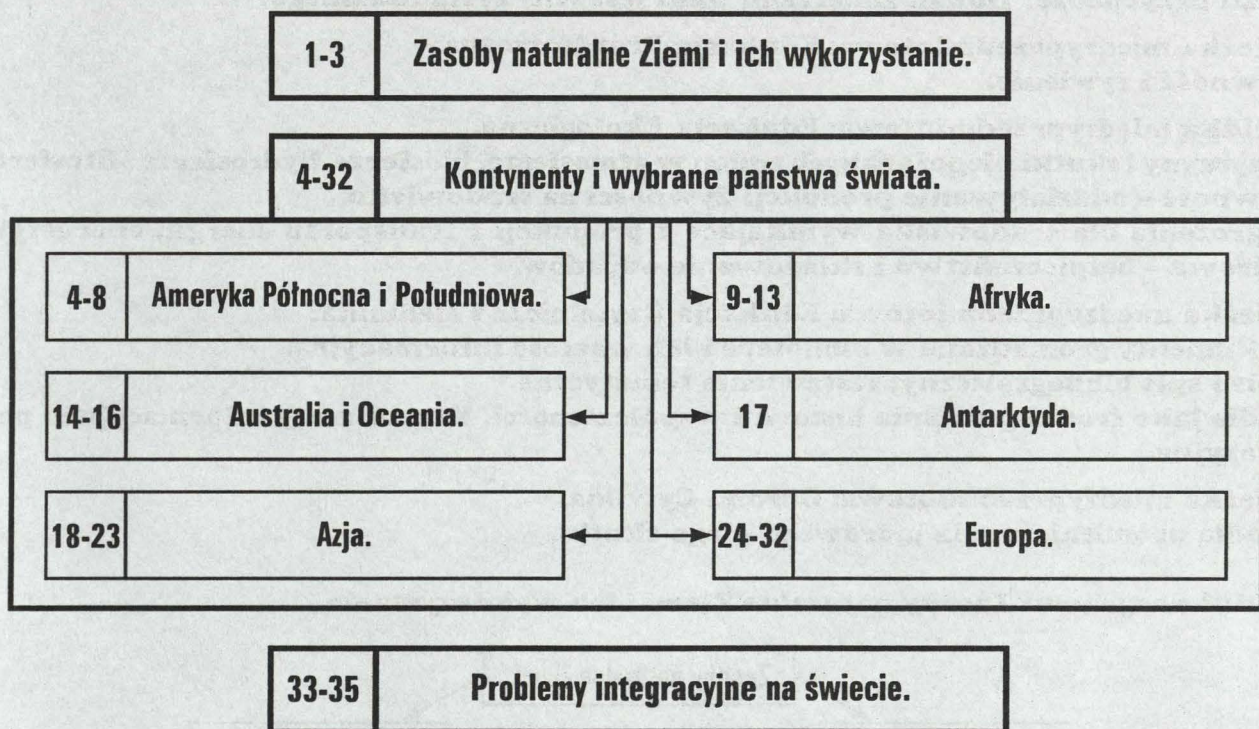

5. Treść nauczania w klasie II

5.1. CELE ETAPOWE W KLASIE II

<p>CZYTANIE MAP O RÓŻNEJ TREŚCI.</p>	<p>Lokalizowanie obiektów geograficznych na mapach hipsometrycznych i tematycznych w różnej skali. Doskonalenie umiejętności czytania map tematycznych, w szczególności klimatycznych, politycznych, demograficznych, map przemysłu i rolnictwa. Biegłe posługiwanie się siatką kartograficzną, legendą mapy i skorowidzem alfabetycznym w atlasie.</p> <p>Wykorzystanie map jako źródła informacji.</p> <p>Analizowanie i porównywanie treści wybranych map tematycznych w celu wykazania związków zachodzących pomiędzy różnymi elementami środowiska przyrodniczego oraz zależności pomiędzy środowiskiem a działalnością gospodarczą człowieka na Ziemi.</p>
<p>WYJAŚNIENIE PRAWIDŁOWOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH W CYKLACH ASTRONOMICZNYCH, GEOGRAFICZNYCH, SEZONOWYCH I GOSPODARCZYCH.</p>	<p>Określenie głównych problemów gospodarczych, społecznych i politycznych współczesnego świata; zrozumienie ich przyczyn oraz przewidywanie ich następstw w przyszłości.</p> <p>Zrozumienie źródeł konfliktów występujących we współczesnym świecie oraz próba wskazania dróg ich rozwiązywania.</p> <p>Dostrzeżenie skali różnorodnych procesów integracyjnych zachodzących na świecie i w Europie, określenie ich przyczyn i skutków.</p>
<p>UMIĘJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ PRZYRZĄDAMI I MODELAMI.</p>	<p>Wykorzystanie globusów do prezentacji wybranych zagadnień przyrodniczych, gospodarczych, społecznych oraz politycznych na kontynentach i w państwa świata.</p> <p>Opracowanie opisu geograficznego dowolnego państwa, w oparciu o przykładową (modelową) charakterystykę krajów omawianych na lekcjach.</p>
<p>UMIĘJĘTNOŚĆ DOKONYWANIA PLANOWYCH ORAZ SYSTEMATYCZNYCH OBSERWACJI.</p>	<p>Prowadzenie obserwacji bezpośrednich w najbliższym otoczeniu ucznia, w celu przeniesienia ich wyników na inne regiony Ziemi, o podobnych warunkach przyrodniczych i społeczno – gospodarczych.</p> <p>Prowadzenie obserwacji pośrednich z wykorzystaniem, np. filmów, ilustracji, fotografii w celu zgromadzenia informacji na temat regionów (kontynentów, państw) o zróżnicowanych warunkach przyrodniczych i społeczno – gospodarczych.</p>
<p>UMIĘJĘTNOŚĆ ODCZYTYWANIA I WYKORZYSTYWANIA ORAZ SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI GEOGRAFICZNEJ.</p>	<p>Wykorzystanie możliwie różnorodnych źródeł informacji geograficznej oraz prawidłowy dobór materiałów źródłowych, w zależności od opracowywanych treści.</p> <p>Doskonalenie sprawności notowania i selekcjonowania wiadomości, w połączeniu z umiejętnością dokonywania obserwacji.</p> <p>Czytanie i interpretacja danych statystycznych w celu wyciągnięcia prawidłowych wniosków.</p> <p>Przedstawianie wybranych zjawisk i procesów przyrodniczych, gospodarczych i społecznych za pomocą rysunków, np. schematów, szkiców.</p> <p>Konstruowanie, czytanie i interpretacja prostych wykresów różnego typu.</p>
<p>UMIĘJĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ SŁOWNICTWEM, TERMINOLOGIA I SYMBOLIKĄ GEOGRAFICZNĄ.</p>	<p>Doskonalenie umiejętności sprawnego posługiwania się terminologią naukową przy opisie zjawisk i procesów geograficznych, zarówno w wypowiedziach ustnych jak i pisemnych.</p> <p>Kształtowanie nawyku czytania prasy, popularnonaukowej literatury geograficznej oraz korzystania ze słowników i encyklopedii.</p> <p>Umiejętność zastosowania poznanych terminów geograficznych do charakterystyki geograficznej państw.</p>
<p>WARTOŚCIOWANIE DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU PRZYRODNICZYM.</p>	<p>Wyjaśnianie, na konkretnych przykładach, związków zachodzących pomiędzy środowiskiem przyrodniczym a działalnością gospodarczą człowieka na Ziemi.</p> <p>Przewidywanie i ocenianie możliwych skutków działalności człowieka na środowisko przyrodnicze.</p> <p>Kształtowanie poczucia odpowiedzialności za swoje środowisko życia, w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.</p>

**5.2. STRUKTURA MATERIAŁU NAUCZANIA:
MODUŁY TEMATYCZNE W KLASIE II.
STRUKTURA MODUŁÓW TEMATYCZNYCH.**

**Treści Podstawy Programowej:
Gospodarowanie zasobami naturalnymi na Ziemi.
Interakcja Ziemia - człowiek.**

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Filozoficzna.

Starożytne wezwanie: "Poznaj samego siebie" a zawsze aktualne pytania: Kim jestem? Skąd przychodzę? Dokąd zmierzam? Jaki jest sens życia ludzkiego?

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Prozdrowotna.

Żywność i żywienie.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

Przyczyny i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, biosferze, hydrosferze i litosferze.

Żywność - oddziaływanie produkcji żywności na środowisko.

Zagrożenia dla środowiska wynikające z produkcji i transportu energii; energetyka jądrowa - bezpieczeństwo i składowanie odpadów.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Czytelnicza i Medialna.

Dokumenty gromadzone w bibliotece i ich wartość informacyjna.

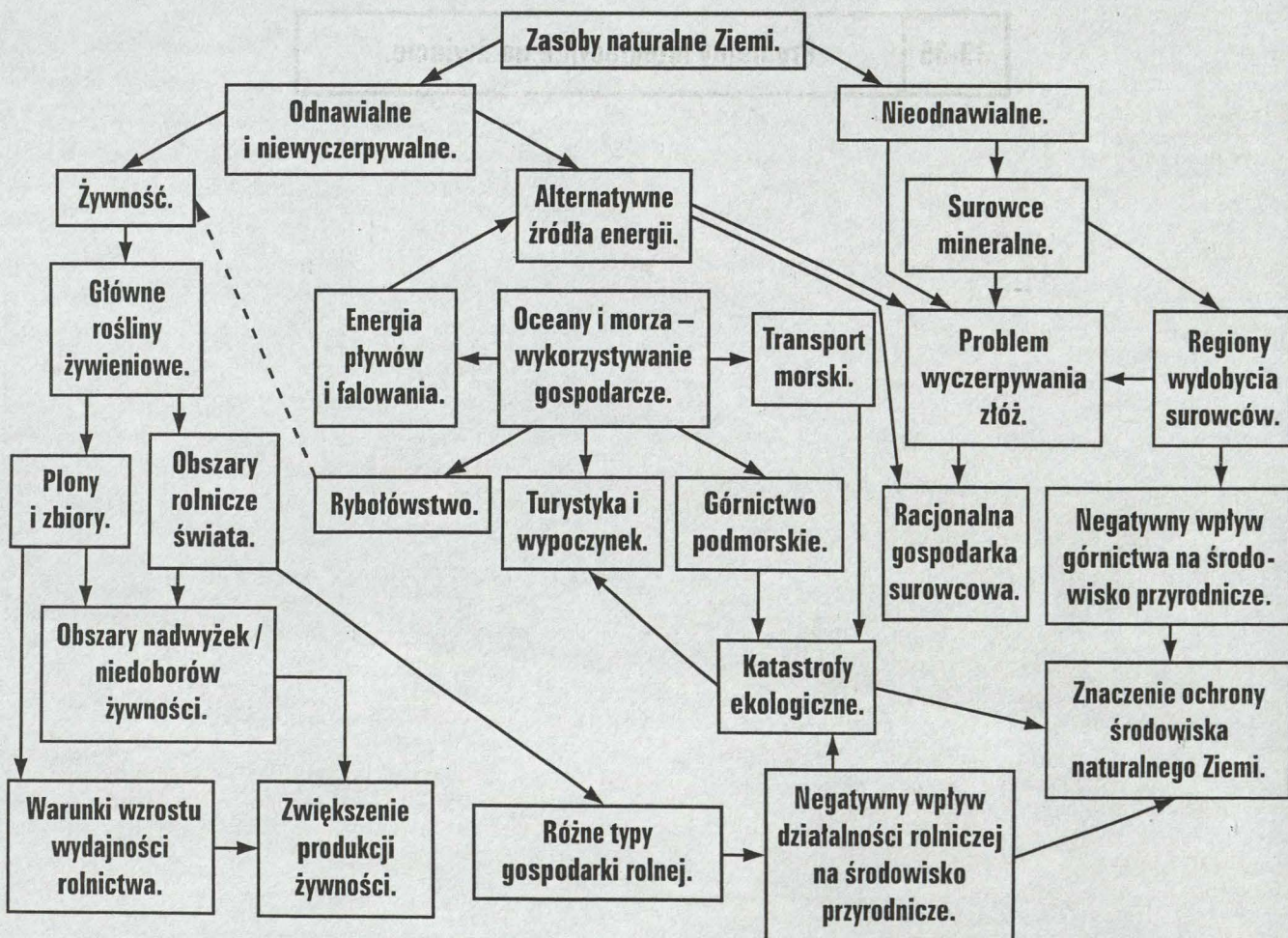
Opis i spis bibliograficzny; zestawienie tematyczne.

Media jako środki poznania historii i współczesności. Komunikaty informacyjne i perswazyjne.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Obrona Cywilna.

Źródła promieniowania jądrowego i jego skutki.

Moduł programu: Zasoby naturalne Ziemi i ich wykorzystanie.

Treści Podstawy Programowej:

Współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach. Źródła konfliktów i próby ich rozwiązywania (na wybranych przykładach). Problemy integracyjne na świecie i w Europie. Przykłady ochrony krajobrazu na świecie.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Filozoficzna.

Starożytne wezwanie: "Poznaj samego siebie" a zawsze aktualne pytania: Kim jestem? Skąd pochodzę? Dokąd zmierzam? Jaki jest sens życia ludzkiego?

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

Przyczyny i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, biosferze, hydrosferze i litosferze. Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) – znaczenie jej ochrony. Żywność – oddziaływanie produkcji żywności na środowisko. Zagrożenia dla środowiska wynikające z produkcji i transportu energii; energetyka jądrowa – bezpieczeństwo i składowanie odpadów.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Czytelnicza i Medialna.

Dokumenty gromadzone w bibliotece i ich wartość informacyjna.

Opis i spis bibliograficzny; zestawienie tematyczne.

Formy komunikatów medialnych: słownych, pisemnych, obrazowych, dźwiękowych, filmowych i multimedialnych.

Media jako środki poznania historii i współczesności. Komunikaty informacyjne i perswazyjne.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Integracja Europejska.

Cele i założenia Wspólnot Europejskich. Krótka historia traktatów.

Wielość koncepcji rozwoju Unii Europejskiej.

Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Rewidentów Księgowych.

Jednolity Rynek Europejski (swobodny przepływ osób, towarów, kapitału i usług).

Waluta europejska.

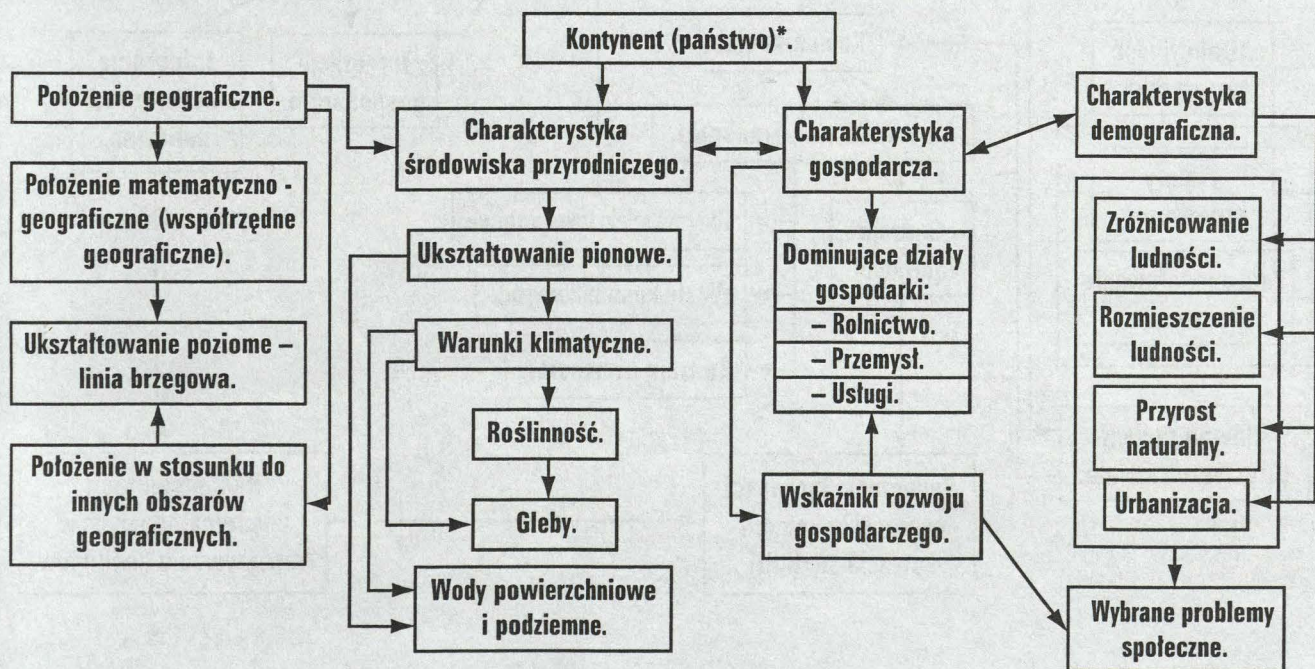
Rada Europy.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Kultura Polska Na Tle Tradycji Śródziemnomorskiej.

Obecność wartości świata starożytnego w średniowieczu i nowożytnej Europie.

Moduł programu: Kontynenty i wybrane państwa świata.

Blok tematyczny: Ameryka Północna i Południowa. Afryka. Australia i Oceania. Antarktyda. Azja. Europa.

* – Wykaz omawianych kontynentów i państw znajduje się w szczegółowym planie metodycznym.

Treści Podstawy Programowej:

Problemy integracyjne na świecie i w Europie. Współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach. Przykłady ochrony krajobrazu na świecie. Źródła konfliktów i próby ich rozwiązywania (na wybranych przykładach).

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Filozoficzna.

Starożytne wezwanie: "Poznaj samego siebie" a zawsze aktualne pytania: Kim jestem? Skąd pochodzę? Dokąd zmierzam? Jaki jest sens życia ludzkiego?

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja ekologiczna.

Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczne oraz ekosystemów) – znaczenie jej ochrony. Zagrożenia dla środowiska wynikające z produkcji i transportu energii; energetyka jądrowa – bezpieczeństwo i składowanie odpadów.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Czytelnicza i Medialna.

Dokumenty gromadzone w bibliotece i ich wartość informacyjna.

Opis i spis bibliograficzny; zestawienie tematyczne.

Formy komunikatów medialnych: słownych, pisemnych, obrazowych, dźwiękowych, filmowych i multimedialnych.

Media jako środki poznania historii i współczesności. Komunikaty informacyjne i perswazyjne.

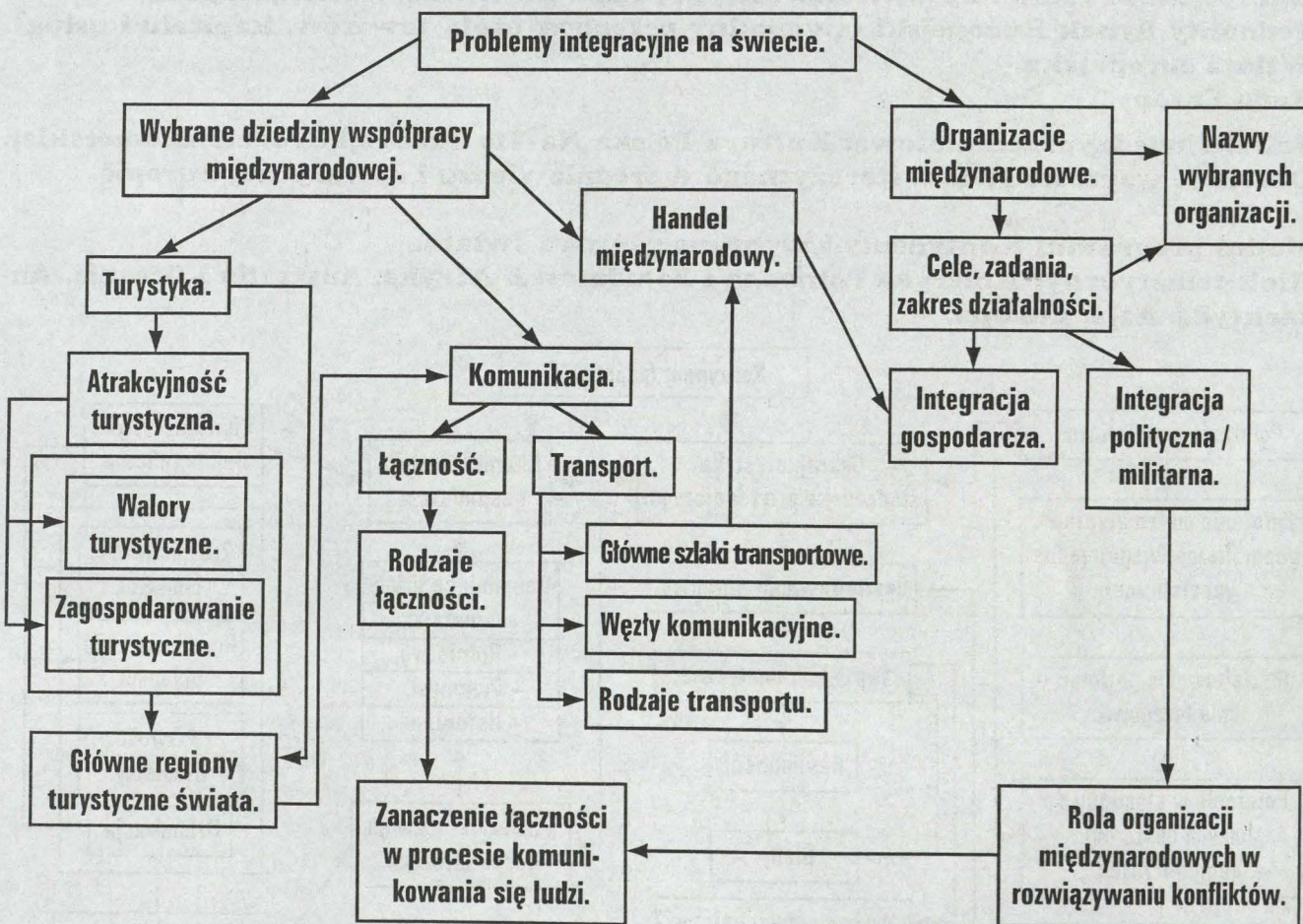
Ścieżka międzyprzedmiotowa: Integracja Europejska.

Bezpieczeństwo europejskie. NATO, OBWE, ONZ.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Kultura Polska Na Tle Tradycji Śródziemnomorskiej.

Przykłady literatury i sztuki starożytnej Grecji i Rzymu.

Moduł programu: Problemy integracyjne na świecie.

5.3. PLAN METODYCZNY W KLASIE II

MODUL.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
I. Zasoby naturalne Ziemi i ich wykorzystanie.	1.	Rolnictwo – problem żywienia ludności świata.	Zaproponowanie rozwiązań, mogących złagodzić problem głodu na świecie.	Wymienia główne rośliny żywieniowe poszczególnych stref klimatycznych, wyszukuje w tablicach statystycznych informacje o największych producentach rolnych świata, wskazuje na mapie świata obszary niedoborów i nadwyżek żywności, ocenia wpływ różnych typów gospodarki rolnej na środowisko naturalne, określa warunki i metody uzyskiwania wysokich plonów, proponuje inne rozwiązania prowadzące do zwiększenia produkcji żywności w skali światowej.
	2.	Racjonalne gospodarowanie zasobami surowców mineralnych.	Ocena skutków, jakie niesie za sobą wyczerpywanie się złóż surowców mineralnych i nieracjonalne gospodarowanie ich zasobami.	Wskazuje na mapie ważniejsze rejonny wydobywania głównych surowców mineralnych świata, ze szczególnym uwzględnieniem surowców energetycznych, określa negatywne skutki wpływu działalności górniczej i produkcji energii elektrycznej w różnych typach elektrowni na środowisko naturalne oraz sposoby zapobiegania tym zmianom, wyjaśnia konieczność ochrony krajobrazu i racjonalnego gospodarowania zasobami surowców mineralnych, w tym także oszczędzania energii elektrycznej w skali pojedynczego gospodarstwa domowego, przewiduje skutki wyczerpywania złóż surowców mineralnych dla gospodarki światowej, podaje przykłady wykorzystania alternatywnych źródeł energii.
	3.	Gospodarcze znaczenie mórz i oceanów.	Dostrzeganie różnorodnych możliwości gospodarczego wykorzystania wielkich obszarów wodnych Ziemi.	Wymienia, podając konkretne przykłady, możliwości gospodarczego wykorzystania mórz i oceanów oraz ich stref przybrzeżnych: transport morski, rybołówstwo, górnictwo podmorskie, odsalanie wody morskiej, wykorzystanie energii pływów, turystyka, wypoczynek i inne, wskazuje na mapie świata główne szlaki żeglugi oceanicznej i rejonny rybołówstwa, wyjaśnia przyczyny katastrof ekologicznych na morzach i oceanach oraz ich skutki dla życia biologicznego, gromadzi informacje z różnych źródeł o najnowszych badaniach, odkryciach i faktach związanych z geografiami mórz i oceanów oraz gospodarką morską.
II. Kontynenty i wybrane państwa świata: Ameryka Północna i Południowa.	4.	Ameryka Północna i Południowa – zróżnicowanie środowiska naturalnego.	Opis charakterystycznych krajobrazów na kontynentach Ameryki Północnej i Ameryki Południowej i określenie czynników, które wpłynęły na ich różnorodność.	Odczytuje współrzędne geograficzne dowolnych punktów, oblicza rozciągłość południkową Ameryki, wymienia nazwy ważniejszych mórz, zatok, cieśnin, wysp i archipelagów Ameryki; wskazuje je na mapie, porównuje stopień rozczłonkowania lądu Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, opisuje rozmieszczenie wielkich form ukształtowania pionowego Ameryki, zwracając uwagę na południkowy przebieg łańcuchów górskich, odczytuje cechy klimatu w wybranych regionach Ameryki z wykresów przebiegu temperatury i opadów w ciągu roku, wymienia najważniejsze czynniki klimatotwórcze i omawia ich wpływ na klimat Ameryki, ilustrując to konkretnymi przykładami, na dowolnych przykładach uzasadnia istnienie ścisłych związków pomiędzy różnymi elementami środowiska naturalnego Ameryki.

II. Kontynenty i wybrane państwa świata: Ameryka Północna i Południowa.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
	5.	Mieszkańcy Ameryki. Problemy społeczne.	Określenie historycznych i współczesnych przyczyn wybranych problemów społecznych typowych dla państw Ameryki.	Definiuje terminy: gęstość zaludnienia, przyrost naturalny, eksplozja demograficzna, aglomeracja, megalopolis, oblicza średnią gęstość zaludnienia dla wybranych państw Ameryki, porównuje gęstość zaludnienia wybranych państw, określa przyczyny zaobserwowanych różnic, opisuje historię odkrycia i kolonizacji Ameryki, omawiając jej wpływ na współczesne zróżnicowanie etniczne mieszkańców tego lądu, wymienia główne grupy pierwotnej (autochtonicznej) i napływowej ludności Ameryki, wskazuje główne rejony zamieszkania poszczególnych grup ludności, w tym największe skupiska Polonii amerykańskiej, analizuje przyczyny i skutki gwałtownego wzrostu liczby ludności w wielkich miastach Ameryki.
	6.	Kraje Ameryki – wielkie i małe, bogate i biedne.	Sklasyfikowanie państw Ameryki według różnorodnych kryteriów.	Klasyfikuje kraje Ameryki według wielkości terytorium, liczby ludności, składu etnicznego, stopnia zamożności społeczeństw lub innych kryteriów określonych przez nauczyciela, ilustruje powyższe zagadnienia w sposób graficzny, za pomocą diagramów lub innych rysunków (szkice, schematyczne mapki itd.), wyjaśnia znaczenie pojęć: Ameryka Łacińska, Ameryka anglosaska, Ameryka Środkowa, kraje andyjskie i określa ich zasięg terytorialny na mapie, wskazuje na mapie politycznej Ameryki terytoria zależne.
	7.	USA – gospodarcza potęga świata*.	Określenie roli USA we współczesnym świecie jako potęgi gospodarczej i politycznej.	Określa podstawy gospodarczej potęgi USA: korzystne warunki naturalne, bogata, różnorodna baza surowcowa, wysoki poziom badań naukowych, wycisza charakterystyczne cechy rolnictwa i przemysłu USA, wymienia nazwy wielkich amerykańskich firm inwestujących poza granicami kraju (w tym także w Polsce), sporządza diagramy przedstawiające strukturę narodowościową i strukturę zatrudnienia w USA, przedstawia wnioski z analizy tych diagramów, określa przyczyny nierównomiernej gęstości zaludnienia kraju, w oparciu o materiały źródłowe (filmy, zdjęcia) opisuje wygląd wielkich miast USA; wymienia ich nazwy, podaje przykłady świadczące o dominującej roli USA w polityce światowej, sporządza charakterystykę geograficzną jednej, dowolnie wybranej krainy geograficznej USA, uwzględniając w niej warunki naturalne, problemy ludnościowe i gospodarcze.
	8.	Brazylia – możliwości rozwoju największego kraju Ameryki Południowej.	Wymienienie ważniejszych barier w rozwoju gospodarczym i w osadnictwie na terytorium Brazylii. Wskazanie potencjalnych możliwości rozwoju tego państwa.	Opisuje warunki naturalne Niziny Amazonki i Wyżyny Brazylijskiej, oceniając je z punktu widzenia możliwości osadniczych i wykorzystania gospodarczego, omówić znaczenie lasów równikowych dla środowiska przyrodniczego i gospodarki, postępująca eksploatacja drzew i jej skutki oraz działania zmierzające do ochrony Amazonii, analizuje, w oparciu o przedstawione informacje, zmiany zachodzące w brazylijskiej gospodarce w ostatnich latach.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
				<p>wyjaśnia przyczyny ogromnych dysproporcji w rozmieszczeniu ludności,</p> <p>wylicza i krótko charakteryzuje wybrane, aktualne problemy społeczne kraju,</p> <p>definiuje pojęcie interioru; wymienia działania podejmowane przez Brazylijczyków w celu jego zagospodarowania; proponuje własne rozwiązania problemu.</p>
III. Kontynenty i wybrane państwa świata: Afryka.	9.	Afryka – zwarty ląd po obu stronach równika.	Wyjaśnienie współzależności zachodzących między położeniem geograficznym Afryki a charakterystycznymi cechami jej środowiska przyrodniczego.	<p>Odczytuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych przylądków Afryki, podaje ich nazwy, opisuje charakterystyczne cechy położenia geograficznego Afryki, zwracając szczególną uwagę na jej symetryczne położenie względem równika i zwartość bryły lądowej,</p> <p>wykorzystując mapę hipsometryczną i mapy geologiczne omawia cechy ukształtowania pionowego Afryki, powiązując je z budową geologiczną, określa wpływ położenia geograficznego i ukształtowania pionowego na układ stref klimatycznych i roślinno-glebowych,</p> <p>wymienia nazwy najważniejszych rzek i jezior Afryki, wykazuje związki zachodzące między: warunkami klimatycznymi a gęstością sieci wodnej i ustrojem rzek; ukształtowaniem pionowym a układem sieci rzecznej; budową geologiczną a występowaniem i typami jezior.</p>
	10.	Rolnictwo podstawą afrykańskiej gospodarki.	Omówienie charakterystycznych cech afrykańskiego rolnictwa i ocenienie jego znaczenia dla gospodarki większości krajów Afryki.	<p>Wymienia najważniejsze afrykańskie rośliny żywnościowe i rośliny produkowane na eksport, charakteryzuje warunki życia i sposoby gospodarowania ludzi w strefie afrykańskich lasów równikowych, sawann i pustyń, wykorzystując wiadomości ze szkoły podstawowej i z poprzedniej lekcji, wskazuje czynniki sprzyjające i ograniczające rozwój uprawy roślin i hodowli zwierząt w Afryce, określa zagrożenia ekologiczne, w tym zwłaszcza postępujące procesy pustoszenia i wylesiania oraz wyjaśnia ich związek z działalnością gospodarczą człowieka w środowisku przyrodniczym Afryki, podaje przykłady międzynarodowej pomocy niesionej głodującym mieszkańcom niektórych krajów Afryki, wymienia kraje, dla których istotnym źródłem dochodów, poza rolnictwem, są inne dziedziny gospodarki, na przykład górnictwo, przemysł przetwórczy, turystyka.</p>
	11.	Rozwój gospodarczy i poziom życia w krajach Afryki.	Wyjaśnienie związków pomiędzy warunkami naturalnymi, rozwojem gospodarczym i poziomem życia mieszkańców w krajach Afryki.	<p>W oparciu o analizę danych statystycznych i wykresów opisuje ogólną sytuację demograficzną kontynentu afrykańskiego,</p> <p>opisuje rozmieszczenie ludności na kontynencie afrykańskim,</p> <p>ocenia wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności w Afryce,</p> <p>wskazuje kraje Afryki o najbardziej korzystnych / niekorzystnych warunkach naturalnych; analizując dane statystyczne sprawdza, w jakim stopniu wpływa to na poziom rozwoju gospodarczego tych państw, wyjaśnia dalekosiężne skutki kolonialnej przeszłości państw afrykańskich na ich obecną sytuację gospodarczą,</p> <p>podaje przykłady najbogatszych i najuboższych krajów Afryki; porównuje poziom życia w tych krajach z wybranymi krajami innych kontynentów.</p>

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIA.
III. Kontynenty i wybrane państwa świata: Afryka.	12.	Egipt – kraj arabski o sta- różnych korzeniach.	Wykorzystanie wiadomości uczniów zdobytych w trakcie dotychczasowej nauki do opi- su charakterystycznych cech Egiptu.	Opisuje krajobraz pustynny dominujący w tym kraju, wylicza przewodnie cechy demograficzne Egip- tu: kraj arabski z przewagą wyznawców islamu, wyjątkowe kontrasty gęstości zaludnienia, wyjaśnia ogromne znaczenie Nilu dla gospodarki kraju, wskazuje dawne i obecne działania zmierzające do zwiększenia produkcji rolniczej, ocenia ich skuteczność, wylicza, popierając konkretnymi danymi liczbo- wymi, główne źródła dochodów państwa: eksplo- atację złóż ropy naftowej, obsługę ruchu statków na Kanale Sueskim, turystykę, wymienia główne atrakcje turystyczne Egiptu.
	13.	RPA – najlepiej rozwinięty kraj Afryki.	Przedstawienie gospodarczych, społecznych i politycznych prze- mian, które zachodziły w RPA oraz omówienie, na podstawie różnych źródeł informacji, obec- nej sytuacji w tym kraju.	Wymienia surowce mineralne eksploatowane w RPA, wskazując te, w których wydobywaniu kraj na- leży do światowej czołówki, określa rolnictwo i górnictwo jako tradycyjne gałę- zie gospodarki RPA; wymienia dziedziny gospodar- ki szybko rozwijające się po II wojnie światowej, uzasadnia twierdzenie, że RPA jest najlepiej roz- winiętym gospodarczo państwem Afryki, omawia zmiany polityczne i społeczne zachodzą- ce w RPA po II wojnie światowej, od polityki apar- theidu do jej oficjalnego zniesienia, na podstawie różnych źródeł informacji charakteryzu- je obecną sytuację społeczno-polityczną tego kraju.
IV. Kontynenty i wybrane państwa świata: Australia i Oceania.	14.	Ląd na krańcu świata – Au- stralia i jej osobliwości.	Porównanie środowiska przy- rodniczego Australii ze środo- wiskiem innych kontynentów dla wykazania cech wspólnych i wyróżniających Australię spo- ród lądów kuli ziemskiej.	Opisuje położenie, linię brzegową i ukształtowa- nie pionowe Australii, określając ich najbardziej charakterystyczne cechy – wykorzystując umiejęt- ności nabyte przy opisywaniu innych kontynentów, określa czynniki kształtujące klimat Australii i po- daje główne cechy klimatu w poszczególnych rejo- nach tego kontynentu, wyjaśnia przyczyny wyjątkowej suchości Australii, opisuje florę i faunę Australii; wyjaśnia przyczy- ny jej odrębności; wymienia specyficzne gatunki roślin i zwierząt, w tym reliktove i endemiczne, dokonuje zestawienia cech dotyczących położe- nia geograficznego i środowiska przyrodniczego Australii, ustalając te, które są wspólne dla Au- stralii i innych kontynentów (jednego / kilku) oraz te, które stanowią o odrębności tego lądu.
	15.	Związek Australijski – boga- ty kraj pustych przestrzeni.	Wyjaśnienie związków zacho- dzących pomiędzy warunkami naturalnymi, a działalnością gospodarczą i stylem życia jego mieszkańców.	Poznaje krótką historię odkrycia i zasiedlania Australii, uzasadnia istnienie przyrodniczych i historycznych przyczyn małej gęstości zaludnienia i nierównomier- nego rozmieszczenia większych miast i osiedli, na podstawie literatury popularnonaukowej opi- suje odrębność kulturową australijskich Aboryge- nów i ich asymilację w obecnej rzeczywistości, wyjaśnia znaczenie wód artezyjskich dla gospo- darki Australii, na konkretnych przykładach ocenia ekologiczne zagrożenia i zachwianie równowagi ekosystemów związane z wprowadzaniem obcych gatunków flo- ry i fauny,

MODUL.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
IV. Kontynenty i wybrane państwa świata: Australia i Oceania.	16.	Życie na wyspach – problemy społeczno – gospodarcze państw Oceanii.	Uświadomienie zróżnicowania regionu Oceanii pod względem geograficznym, ludnościowym i gospodarczym.	uzasadnia wiodącą rolę górnictwa i rolnictwa, w tym zwłaszcza hodowli, jako tradycyjnych działów gospodarki Australii, na podstawie literatury popularnonaukowej podaje przykłady przystosowania Australijczyków do życia na rozległym terytorium (np. wszechstronne wykorzystanie samolotów i helikopterów, Służba Latającego Doktora, Szkoła w Eterze i in.). Określa położenie i zasięg regionu Oceanii na mapie świata, dokonuje podziału geograficznego Oceanii (Melanezja, Mikronezja, Polinezja, Nowa Zelandia); wymienia nazwy ważniejszych wysp i archipelagów, klasyfikuje wyspy Oceanii w zależności od ich genezy (kontynentalne, wulkaniczne, koralowe), opisuje zróżnicowanie ludności na wyspach Oceanii i wyjaśnia przyczyny tego faktu, analizuje wpływ wyspiarskiego położenia na życie i gospodarkę ludności w państwach Oceanii, określa ważniejsze źródła dochodów mieszkańców wysp, ilustrując swoją wypowiedź konkretnymi przykładami.
	17.	Antarktyda – wspólne dziedzictwo ludzkości.	Uświadomienie znaczenia Antarktydy dla możliwości rozwoju międzynarodowej współpracy naukowej.	Opisuje położenie Antarktydy na kuli ziemskiej, wyjaśnia różnicę pomiędzy Antarktydą i Antarktyką, podaje podstawowe informacje dotyczące ukształtowania pionowego lądolodu antarktycznego, warunków klimatycznych i życia organicznego na tym lądzie, zapoznaje się z obowiązującym statusem prawnym Antarktydy i wynikającymi z niego uregulowaniami dotyczącymi możliwości prowadzenia badań naukowych i międzynarodowej współpracy w tym zakresie, na podstawie literatury określa główne kierunki badań prowadzonych przez naukowców na Antarktydzie i próbuje ocenić ich przydatność, uzasadnia konieczność ścisłej ochrony przyrody Antarktyki,
VI. Kontynenty i wybrane państwa świata: Azja.	18.	Azja – wielki kontynent wielkich kontrastów.	Przedstawienie różnorodnych kontrastów istniejących w środowisku naturalnym lądu azjatyckiego, określenie przyczyn ich występowania oraz wpływu na inne składniki środowiska.	Omawia położenie geograficzne Eurazji na kuli ziemskiej, wyjaśnia kryteria podziału tego lądu na dwa odrębne kontynenty, wskazuje na mapie przebieg granicy między Europą i Azją, oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Azji w stopniach i kilometrach, wskazuje na mapie przebieg linii brzegowej i charakterystyczne cechy wybrzeży Azji; uzasadnia, dlaczego Azję można określić jako ląd zwarty a równocześnie silnie rozczłonkowany, ustala główne ukształtowania pionowego Azji; nazywa i wskazuje na mapie główne krainy geograficzne, ocenia, w jaki sposób rozciągłość południkowa, rozmiary lądu i jego ukształtowanie pionowe wpływają na klimat, roślinność, gleby i sieć wodną Azji, podaje przykłady kontrastów istniejących w środowisku przyrodniczym największego kontynentu Ziemi, wyjaśnia przyczyny kontrastów klimatycznych, glebowych, roślinnych.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
VI. Kontynenty i wybrane państwa świata: Azja.	19.	Mieszkańcy wielkiego lądu. Azja – kolebką ras, kultur i religii.	Ustalenie przyczyn, dla których Azja określana jest jako kolebka ras, kultur i religii.	Wyjaśnia teorie o pochodzeniu wielkich ras i kierunkach migracji człowieka z Azji, wskazuje na podstawie wiadomości z historii, obszary Azji, na których rozwijały się starożytne cywilizacje; wymienia i wskazuje na mapie obszary największych skupisk ludności i obszary bezludne lub słabo zaludnione; wyjaśnia geograficzne i historyczne przyczyny zróżnicowania gęstości zaludnienia w Azji, wskazuje na mapie obszary Azji, z których wywodzą się największe religie świata (chrześcijaństwo, islam, buddyzm, judaizm); określa kierunki ich rozprzestrzeniania się i obszary obecnej dominacji w Azji i na innych kontynentach, uzasadnia tezę o wielkim zróżnicowaniu ludnościowym kontynentu azjatyckiego.
	20.	Państwa Azji – współczesne problemy gospodarcze, społeczne i polityczne.	Określenie głównych kierunków przemian gospodarczych zachodzących w krajach Azji oraz najważniejszych źródeł konfliktów społecznych i politycznych na tym kontynencie.	Porównuje mapy polityczne Azji z różnych okresów XX wieku, wyszukuje zmiany w przebiegu granic państwowych; z pomocą nauczyciela próbuje określić przyczyny tych zmian; podaje liczbę ludności Azji; za pomocą wykresu omawia tempo przyrostu liczby ludności Azji w XX wieku, wymienia państwa wielonarodowościowe i wielojęzyczne w Azji, analizuje związane z tym faktem problemy, porównuje wskaźniki demograficzne dwóch wybranych państw Azji, będących modelowymi przykładami społeczeństwa starego (np. Japonia) i społeczeństwa młodego (np. Iran, Bangladesz); określa problemy, które muszą rozwiązać rządy tych krajów, na podstawie wybranych przez nauczyciela wskaźników wyszukuje kraje Azji o zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego oraz kraje, w których w ostatnich latach zanotowano największy wzrost gospodarczy, na wybranych przykładach omawia przyczyny konfliktów politycznych i społecznych obserwowanych w wielu regionach Azji.
	21.	Japonia – cud gospodarczy w kraju klęsk żywiołowych.	Scharakteryzowanie środowiska geograficznego Japonii oraz określenie przyczyn jej szybkiego rozwoju gospodarczego po II wojnie światowej.	Charakteryzuje ogólnie środowisko geograficzne Japonii, zwracając szczególną uwagę na niekorzystne warunki naturalne (górzystość terytorium, natężenie zjawisk sejsmicznych i wulkanicznych, warunki klimatyczne - tajfuny), wyjaśnia, dlaczego Japonia jest największym na świecie importerm bogactw mineralnych, opisuje nowoczesny przemysł Japonii; ocenia miejsce tego kraju w produkcji przemysłowej świata, charakteryzuje ekspansję japońskich produktów na rynkach światowych, charakteryzuje gospodarkę morską Japonii: transport morski (flota handlowa, wielkie porty), przemysł stoczniowy, rybołówstwo, marikultura (uprawa morza), podaje przykłady przystosowania japońskiej gospodarki i codziennego życia mieszkańców kraju do niekorzystnych warunków naturalnych i problemów wynikających z ograniczonej powierzchni, do gospodarowania wymienia zagrożenia ekologiczne związane z zagęszczeniem osadnictwa i działalności gospodarczej na niewielkiej powierzchni.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
VI. Kontynenty i wybrane państwa świata: Azja.	22.	Najludniejsze państwo świata – chińskie kontrasty.	Zilustrowanie za pomocą map tematycznych i z wykorzystaniem danych statystycznych szybkiego tempa rozwoju gospodarczego Chin przy równoczesnych dysproporcjach w zaludnieniu i zagospodarowaniu kraju.	Ogólnie charakteryzuje sytuację ludnościową Chin, ocenia możliwości gospodarczego wykorzystania wybranych regionów Chin, sporządza zestawienie tabelaryczne obrazujące zróżnicowanie warunków naturalnych, zaludnienia i zagospodarowania Chin Zachodnich i Chin Wschodnich, opisuje charakterystyczne cechy chińskiego rolnictwa i gospodarki żywnościowej: mały udział powierzchni uprawnej w stosunku do liczby ludności, największa na świecie produkcja i konsumpcja żywności, ogrodowy system upraw, ochrona przed powodzią, system upraw tarasowych, nawadnianie pól, wybiera z tabel dane statystyczne świadczące o szybkim obecnie tempie rozwoju gospodarczego Chin, gromadzi wycinki prasowe opisujące aktualną sytuację polityczną, społeczną i gospodarczą kraju (problemy Tybetu, Tajwanu, przestrzegania praw człowieka, tworzenie specjalnych stref ekonomicznych i inne).
	23.	Indie – życie w cieniu Himalajów.	Opis charakterystycznych cech tego kraju ze szczególnym uwzględnieniem problematyki demograficznej oraz zależności między warunkami naturalnymi a gospodarką człowieka.	Omawia silne zróżnicowanie rasowe, językowe i religijne Indii; analizuje wynikające z sytuacji demograficznej konflikty i problemy społeczne, wyjaśnia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny powstania skupisk ludności na Nizinie Gangesu i obrzeżach Półwyspu Indyjskiego, opisuje warunki życia w slumsach (dzielnicach nędzy) wielkich miast indyjskich; wyjaśnia przyczyny migracji ludzi do miast, sporządza diagram struktury zatrudnienia w Indiach; porównuje strukturę zatrudnienia Indii i USA (lub Japonii), charakteryzuje rolnictwo Indii, uwzględniając: główne rośliny uprawne i obszary rolnicze, uzależnienie rolnictwa od warunków naturalnych – w tym rolę monsunów, znaczenie “zielonej rewolucji”.
VII. Kontynenty i wybrane państwa świata: Europa.	24.	Sprzyjające warunki naturalne jako podstawa rozwoju gospodarczego Europy.	Ocena środowiska przyrodniczego Europy pod kątem możliwości jego gospodarczego wykorzystania.	Charakteryzuje środowisko przyrodnicze Europy według podanego planu: położenie geograficzne, ukształtowanie poziome i linia brzegowa, główne rysy rzeźby terenu na tle budowy geologicznej, warunki klimatyczne, wody powierzchniowe, gleby, świat roślinny i zwierzęcy – z wykorzystaniem mapy hipsometrycznej i map tematycznych, ocenia środowisko przyrodnicze z punktu widzenia możliwości osadniczych oraz wykorzystania gospodarczego; porównuje ze środowiskiem innych kontynentów, wykorzystując dane statystyczne analizuje wybrane wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego państw, w celu porównania poziomu rozwoju państw europejskich z wybranymi krajami innych kontynentów.
	25.	Europejczycy – mieszkańcy zurbanizowanego kontynentu.	Scharakteryzowanie sytuacji demograficznej współczesnej Europy.	Przedstawia związką charakterystykę demograficzną kontynentu europejskiego w oparciu o mapy ludnościowe (gęstości zaludnienia, ras i języków i in.) oraz dane statystyczne (przyrost naturalny, urbanizacja i in.), podaje przykłady państw europejskich o zróżnicowanej sytuacji demograficznej, wykreśla proste diagramy obrazujące sytuację demograficzną (lub jej zmiany na przestrzeni lat) w wybranych państwach Europy, przewiduje skutki obecnej sytuacji demograficznej dla przyszłych pokoleń Europejczyków.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
VII. Kontynenty i wybrane państwa świata: Europa.	26.	Przegląd państw na mapie politycznej Europy.	Określenie źródeł konfliktów występujących w krajach Europy oraz wskazanie możliwości ich rozwiązywania	Wskazuje na mapie Europy wybrane państwa, określając ich położenie, klasyfikuje państwa Europy według wskazanych kryteriów, wykorzystując dane statystyczne, na podstawie danych statystycznych porównuje poziom rozwoju gospodarczego państw Europy, charakteryzuje rejony i podłoże konfliktów występujących na naszym kontynencie; wykorzystując informacje prasowe i telewizyjne ocenia aktualną sytuację w tych regionach.
	27.	Kraje skandynawskie – sąsiedztwo przez Bałtyk.	Wyróżnienie cech wspólnych i typowych dla każdego z krajów skandynawskich.	Definiuje pojęcia związane z cechami krajobrazu państw skandynawskich, w tym: fiordy, fiardy, szkiery, szelf, pojezierze, tajga, gejzery, krótko opisuje warunki naturalne każdego z tych państw, podkreślając ich cechy wspólne lub różnice oraz wpływ środowiska przyrodniczego na życie i gospodarkę człowieka, zauważa specyficzną kulturę Lapończyków oraz dążenia państw do zachowania ich tradycji i języka, omawia pojęcie autonomii na przykładzie Wysp Owczych, ustala cechy wyróżniające każdy z krajów skandynawskich, przykładowo: Islandia – szerokie wykorzystanie energii geotermicznej, rybołówstwo; Norwegia - eksploatacja ropy naftowej i gazu ziemnego z obszarów szelfowych, hydroenergetyka; Szwecja - dobrze rozwinięty przemysł przetwórczy, działania zmierzające do ochrony środowiska; Finlandia - wykorzystanie gospodarcze lasów, przemysł drzewny i celulozowo - papierniczy; Dania - wysoko wyspecjalizowane, wydajne rolnictwo, wykorzystanie energii wiatrowej, proponuje zasady i kierunki współpracy państw leżących w basenie Morza Bałtyckiego.
	28.	Niemcy – europejska potęga gospodarcza.	Wyjaśnienie przyczyn gospodarczego i politycznego znaczenia Niemiec we współczesnej Europie.	Z pomocą nauczyciela wymienia wskaźniki określające poziom rozwoju gospodarczego kraju, wyszukuje w tabelach statystycznych wartości tych wskaźników dla Niemiec i porównuje je z innymi państwami europejskimi, oceniając na tej podstawie potencjał gospodarczy Niemiec, charakteryzuje przemysł, rolnictwo, transport, zagrożenia ekologiczne w Niemczech lub inne dziedziny wskazane przez nauczyciela, podaje wartość przyrostu naturalnego w Niemczech i ustala problemy wiążące się ze starzeniem społeczeństwa, wyjaśnia, jakie problemy mogą się wiązać ze znaczną liczbą obcokrajowców mieszkających i pracujących w tym kraju, określa problemy gospodarcze i społeczne, które wystąpiły po zjednoczeniu Niemiec w 1990 roku próbuje ocenić polityczną rolę Niemiec we współczesnej Europie (propozycja dyskusji).
	29.	Czechy i Słowacja – z wizytą za południową granicą.	Określenie możliwości i kierunków współpracy pomiędzy Polską i jej południowymi sąsiadami.	Porównuje warunki naturalne Czech i Słowacji, zwracając szczególną uwagę na rzeźbę terenu i występowanie bogactw mineralnych, analizuje wybrane problemy społeczne i gospodarcze obu krajów, na przykład: Czechy – degradacja środowiska w rejonach uprzemysłowionych, Słowacja – problem mniejszości narodowych,

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
VII. Kontynenty i wybrane państwa świata: Europa.	30.	Ukraina, Białoruś i Litwa – nowi sąsiedzi na wschodzie Polski.	Wykorzysta literatury geograficznej stanowiącej aktualnych wiadomości z mediów do opisu sytuacji społeczno-gospodarczej wschodnich sąsiadów Polski.	<p>Ocenia środowisko naturalne pod kątem możliwości rozwoju turystyki; wymienia walory turystyczne obu krajów, proponuje główne kierunki współpracy pomiędzy Polską i Czechami / Słowacją, w tym na szczeblu międzypaństwowym i lokalnym, w rejonach przygranicznych, projektuje trasę wycieczki pozwalającej poznać wybrane atrakcje turystyczne Czech / Słowacji.</p> <p>Wymienia historyczne powiązania Polski ze wschodnimi sąsiadami; opisuje drogę tych krajów do samodzielności państwowej, omawia strukturę narodowościową tych państw i związane z nią problemy, ocenia położenie i warunki naturalne oraz ich wpływ na możliwości rozwoju gospodarczego Ukrainy, Białorusi i Litwy, wskazuje źródła energii wykorzystywane na Ukrainie, Białorusi i Litwie; ocenia zagrożenia związane z energetyką jądrową, wykorzystuje wiadomości z różnych źródeł do opisu aktualnej sytuacji społeczno - gospodarczej i politycznej tych państw, w tym związków ekonomicznych i politycznych z Rosją.</p>
	31.	Rosja – kraj na dwóch kontynentach.	Ocena potencjalnych możliwości rozwoju gospodarczego Rosji i jej poszczególnych regionów.	<p>Charakteryzuje środowisko przyrodnicze Rosji, wskazując potencjalne możliwości sprzyjające rozwojowi gospodarczemu kraju, porównuje środowisko przyrodnicze i rozwój gospodarczy europejskiej i azjatyckiej części Rosji, opisuje zróżnicowanie etniczne mieszkańców Rosji, wyjaśnia skutki przemian politycznych, jakie zaszły w Rosji po 1991 roku (rozpad ZSRR), dla gospodarki i warunków życia ludności, wskazuje fakty i dane liczbowe świadczące o postępującym kryzysie gospodarczym w Rosji, wyjaśnia strategiczne i gospodarcze znaczenie Obwodu Kaliningradzkiego.</p>
	32.	Zjednoczona Europa – procesy integracyjne na naszym kontynencie.	Ocena skali procesów integracyjnych zachodzących w Europie oraz ich pozytywnych i negatywnych skutków.	<p>Wskazuje na mapie kraje należące do Unii Europejskiej, podaje przykłady współpracy pomiędzy tymi państwami, poznaje celei zasady polityki gospodarczej i społecznej oraz główne instytucje Unii Europejskiej, opracowuje geograficzną charakterystykę wybranego państwa Unii Europejskiej, w oparciu o różne materiały źródłowe, określa umiejętności (kompetencje), które mogą mu być przydatne w dalszym życiu w integrującej się Europie, śledzi na bieżąco informacje w mediach o toku przygotowań Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej, bierze udział w dyskusji na temat korzyści i kosztów związanych z integracją Polski w ramach Unii Europejskiej.</p>

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
VII. Problemy integracyjne na świecie.	33.	Międzynarodowa wymiana handlowa.	Uświadomienie wszechstronnych powiązań łączących kraje współczesnego świata.	Klasyfikuje transport i łączność według różnych kryteriów, opisuje zalety i wady różnych rodzajów transportu, wskazuje najważniejsze szlaki transportowe i węzły komunikacyjne świata, wyjaśnia rolę komunikacji dla rozwoju innych dziedzin życia i gospodarki, na przykład handlu międzynarodowego, przemysłu, turystyki, definiuje podstawowe pojęcia związane z międzynarodową wymianą handlową: eksport, import, saldo (bilans handlowy), rynek, określa szlaki przewozowe, wymienia głównych eksporterów i importerów wybranych grup towarów (z wykorzystaniem map tematycznych i danych statystycznych), charakteryzuje rolę nowoczesnych środków łączności we współczesnym świecie.
	34.	Rozwój turystyki na świecie.	Zaplanowanie, z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji, trasy wycieczki po krajach Europy.	Wymienia walory turystyczne i przedsięwzięcia związane z zagospodarowaniem turystycznym, decydujące o atrakcyjności turystycznej regionu, podając przykłady z okolic swojego miejsca zamieszkania, Polski, Europy, świata, wyjaśnia przyczyny wzmożonego ruchu turystycznego w skali światowej, wskazuje kraje lub regiony o szczególnym natężeniu ruchu turystycznego i rozwiniętym "przemysłem turystycznym", planuje, wykorzystując różne źródła informacji, wycieczkę po dowolnym kraju / krajach Europy.
	35.	Wybrane organizacje międzynarodowe .	Określenie roli organizacji międzynarodowych w procesie integracji gospodarczej i politycznej państw oraz zapewnieniu bezpieczeństwa na świecie.	Definiuje pojęcie integracji gospodarczej i politycznej, określa korzyści płynące z procesów integracyjnych, wymienia wybrane organizacje międzynarodowe o zasięgu globalnym lub regionalnym, np. ONZ, NATO, OBWE, OPEC, FAO lub inne (do wyboru), wyjaśnia ich cele oraz podaje przykłady działalności (propozycja do pracy w grupach lub indywidualnej pracy uczniów).

* – Nauczyciel może zrezygnować z omawiania na lekcjach niektórych spośród zaproponowanych w programie państw, może także wybrać inne państwa, zgodnie z zainteresowaniami uczniów i posiadanymi materiałami.

5.4. WYMAGANIA PROGRAMOWE W KLASIE II

L.P.	Wymagania programowe ogólne.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
1.	Lokalizować wskazane przez nauczyciela obiekty geograficzne na mapie świata i mapach kontynentów.	C	K
2.	Odczytywać treść dowolnej mapy tematycznej.	C	K
3.	Porównywać treść różnych map dla wykazania związków i zależności pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego a działalnością gospodarczą człowieka.	D	P
4.	Sprawnie wyszukiwać w tablicach statystycznych niezbędne dane liczbowe.	C	K
5.	Przeprowadzać prostą analizę i interpretację danych statystycznych.	D	P
6.	Konstruować proste diagramy różnych typów.	C	R
7.	Samodzielnie korzystać z encyklopedii, słowników, literatury popularnonaukowej.	C	K
8.	Prawidłowo dobrać źródła informacji w zależności od opracowywanych problemów.	D	D
9.	W wypowiedziach ustnych i pisemnych ze zrozumieniem stosować terminologię naukową.	C	P
Wymagania programowe szczegółowe.			
Zasoby naturalne Ziemi i ich wykorzystanie.			
10.	Wymienić główne rośliny żywieniowe wybranych stref klimatycznych lub państw.	A	K
11.	Zaproponować sposoby zwiększenia globalnej produkcji żywności na świecie.	D	D
12.	Wskazać rejony wydobywania najważniejszych surowców mineralnych.	C	K
13.	Wyjaśnić, na czym polega racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi.	B	K
14.	Podać przykłady wykorzystania alternatywnych źródeł energii.	C	R
15.	Ocenić gospodarcze znaczenie mórz i oceanów, posługując się konkretnymi przykładami.	C	P
Kontynenty i wybrane państwa świata.			
16.	Wskazać na mapie i podać nazwy własne ważniejszych obiektów związanych z linią brzegową, ukształtowaniem terenu i siecią wodną Ameryki.	C	K
17.	Obliczyć rozciągłość południkową Ameryki w stopniach i kilometrach.	C	P
18.	Wykazać zależności pomiędzy wybranymi elementami środowiska przyrodniczego Ameryki.	C	K
19.	Wyjaśnić znaczenie podstawowych terminów demograficznych.	B	P
20.	Obliczyć średnią gęstość zaludnienia wybranego państwa.	C	K
21.	Wyjaśnić zróżnicowanie rasowe, etniczne i językowe ludności Ameryki jako następstwa historycznych i współczesnych ruchów migracyjnych.	C	R
22.	Wskazywać na mapie politycznej wybrane państwa Ameryki.	C	K
23.	Klasyfikować państwa Ameryki według założonych kryteriów.	C	R
24.	Wskazać podstawy gospodarczego rozwoju USA.	B	K
25.	Znać strukturę zatrudnienia w kraju wysoko rozwiniętym gospodarczo.	A	P
26.	Wyjaśnić znaczenie lasów tropikalnych i skutki ich eksploatacji dla środowiska przyrodniczego (w skali globalnej).	D	P
27.	Określić działania podejmowane w celu zagospodarowania brazylijskiego interioru.	C	R
28.	Sporządzić opis geograficzny wybranego kraju / regionu Ameryki według założonego planu, z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji.	C	P
29.	Odczytać współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych przylądków Afryki.	C	K
30.	Wyjaśnić wpływ położenia geograficznego Afryki na jej środowisko przyrodnicze.	C	K
31.	Określić czynniki (pozytywne i negatywne, przyrodnicze i pozaprzyrodnicze) wpływające na rozwój gospodarki rolnej w krajach Afryki.	D	R
32.	Ocenić wpływ działalności gospodarczej człowieka na środowisko przyrodnicze Afryki.	D	D
33.	Wymienić główne filary gospodarki Egiptu.	B	R
34.	Na przykładzie Wielkiej Tamy Asuańskiej wyjaśnić skutki jakie dostrzega się w środowisku geograficznym wywołane budową wielkich zapór wodnych.	D	D
35.	Przedstawić współczesne zmiany gospodarcze, polityczne i społeczne zachodzące w RPA.	C	D
36.	Określić położenie Australii na kuli ziemskiej.	C	K
37.	Wymienić specyficzne dla Australii gatunki roślin i zwierząt.	A	K
38.	Wyjaśnić przyczyny odrębności australijskiej flory i fauny.	C	P
39.	Wyjaśnić przyczyny wyjątkowej suchości klimatu Australii.	C	P
40.	Wyjaśnić znaczenie wód artezyjskich dla australijskiej gospodarki.	D	D
41.	Wskazać dominujące dziedziny gospodarki australijskiej - dawniej i obecnie.	B	R
42.	Dokonać klasyfikacji wysp Oceanii ze względu na położenie geograficzne, genetykę oraz zróżnicowanie ludnościowe i gospodarcze.	C	D
43.	Określić zasady i kierunki międzynarodowej współpracy w badaniach Antarktydy.	C	R
44.	Wskazać na mapie granicę pomiędzy Europą i Azją.	C	K
45.	Wyjaśnić kryteria podziału Eurazji na dwa kontynenty.	B	P

L.P.	Wymagania programowe szczegółowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
46.	Podać przykłady występujących w Azji kontrastów: klimatycznych, dotyczących rzeźby terenu, związanych ze stosunkami wodnymi i innych.	C	P
47.	Wyjaśnić wpływ wybranych czynników na kształtowanie środowiska przyrodniczego Azji.	C	P
48.	Uzasadnić twierdzenie, że Azję można uważać za kolebkę ras, kultur i religii.	D	R
49.	Wskazać na mapie Azji obszary szczególnie dogodne i wyjątkowo niekorzystne dla osadnictwa i gospodarki człowieka.	D	P
50.	Określić przyczyny wybranych konfliktów społecznych i politycznych na kontynencie azjatyckim.	D	D
51.	Wyjaśnić przyczyny występowania w Japonii klęsk żywiołowych.	B	P
52.	Podać przykłady przezwyciężania przez Japończyków niekorzystnych warunków naturalnych i problemów wynikających z ograniczenia przestrzeni możliwej do zagospodarowania w odniesieniu do liczby ludności.	D	R
53.	Omówić charakterystyczne cechy rolnictwa Chin.	C	K
54.	Porównać Chiny Wschodnie i Chiny Zachodnie pod względem przyrodniczym, ludnościowym i gospodarczym.	C	P
55.	Zanalizować następstwa zróżnicowania ludnościowego Indii pod względem rasowym, językowym i religijnym	D	R
56.	Przewidzieć skutki gospodarcze i społeczne wiążące się z eksplozją demograficzną w Indiach.	D	D
57.	Ocenić środowisko przyrodnicze Europy z punktu widzenia możliwości wykorzystania gospodarczego.	D	P
58.	Na podstawie map tematycznych opisać położenie i warunki naturalne wybranego kraju Europy.	C	K
59.	Porównać poziom rozwoju gospodarczego państw Europy w oparciu o wybrane wskaźniki.	C	R
60.	Omówić rejony występowania, przyczyny i próby rozwiązywania konfliktów na kontynencie europejskim.	D	P
61.	Wykazać zróżnicowanie środowiska geograficznego państw skandynawskich.	C	P
62.	Wykazać zróżnicowanie rozwoju gospodarczego państw skandynawskich.	C	R
63.	Omówić przyczyny i skutki starzenia się społeczeństwa na przykładzie Niemiec.	D	D
64.	Wskazać najważniejsze problemy społeczne, gospodarcze i polityczne Niemiec po zjednoczeniu.	C	R
65.	Scharakteryzować środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki.	D	P
66.	Zaproponować możliwe kierunki szeroko pojętej współpracy pomiędzy sąsiadującymi krajami: Polską i Czechami / Słowacją.	D	D
67.	Scharakteryzować aktualne problemy społeczno - polityczne i gospodarcze wschodnich sąsiadów Polski: Ukrainy, Białorusi i Litwy.	C	D
68.	Ocenić środowisko naturalne europejskiej i azjatyckiej części Rosji pod kątem potencjalnych możliwości wykorzystania gospodarczego.	D	P
69.	Wyjaśnić przyczyny postępującego kryzysu gospodarczego i społecznego w Rosji.	D	D
70.	Wskazać na mapie politycznej kraje należące i pretendujące do Unii Europejskiej.	A	K
71.	Określić cele oraz podstawowe założenia polityki społecznej i gospodarczej Unii Europejskiej.	B	R
72.	Ustalić korzyści związane z integracją Polski w ramach Unii Europejskiej.	D	D
Problemy integracyjne na świecie.			
73.	Podać przykłady międzynarodowej współpracy w różnych dziedzinach.	B	P
74.	Wyjaśnić, posługując się konkretnymi przykładami, pojęcia: eksport, import, saldo (bilans handlowy).	B	P
75.	Ocenić zalety i wady oraz wykorzystanie w skali światowej różnych rodzajów transportu.	C	R
76.	Wyjaśnić pojęcie atrakcyjności turystycznej kraju / regionu.	B	P
77.	Omówić przyczyny i skutki gwałtownego wzrostu ruchu turystycznego na świecie.	D	D
78.	Zaplanować trasę wycieczki po wybranym kraju / krajach Europy.	D	P
79.	Wyjaśnić znaczenie wybranych organizacji międzynarodowych we współczesnym świecie.	D	R

5.5 Sprawdziany – klasa II

Propozycja sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu modułów programowych: Zasoby naturalne Ziemi i ich wykorzystanie; Kontynenty i wybrane państwa świata: Ameryka Północna i Południowa, Afryka, Australia i Oceania, Antarktyda

Plan sprawdzianu. Sprawdzian Nr 1/II

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	1	3	6;7;13		5	4
P - podstawowy.	10;19	9	5;14;	12	6	5
R - rozszerzający.		17	4;8;11;15	2	6	5
D - dopełniający.	16	21	18;22	20	5	6
Ogółem.	4	4	11	3	22	20

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie I.

Klasa II. Sprawdzian wielostopniowy Nr 1

Moduł programu: Zasoby naturalne Ziemi i ich wykorzystanie.

Kontynenty i wybrane państwa świata: Ameryka Północna i Południowa, Afryka, Australia i Oceania, Antarktyda

Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego i rocznika statystycznego.

1. Podkreśl, które z wymienionych zbóż uprawia się głównie w strefie klimatów równikowych i podrównikowych.

- A. ryż,
- B. kukurydza,
- C. żyto,
- D. proso i sorgo,
- E. pszenica.

2. Podaj dwa przykłady działań zmierzających do zwiększenia powierzchni gruntów ornych lub do wzrostu wydajności produkcji rolniczej.

.....

.....

.....

3. Wśród podanych źródeł energii podkreśl te, które są nieodnawialne.

ropa naftowa, drewno, wiatr, węgiel kamienny, promieniowanie słoneczne, gaz ziemny, torf, wody geotermiczne, wody płynące, surowce promieniotwórcze

4. Wyjaśnij termin: energetyka alternatywna; podaj przykład jej wykorzystania.

.....

.....

.....

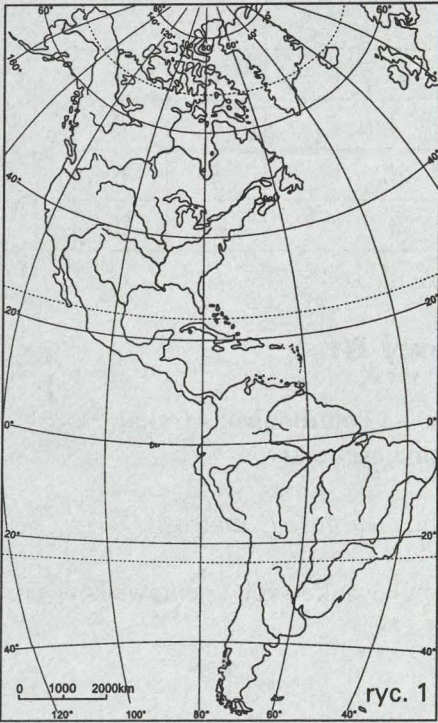
.....

.....

5. Wpisz po dwie nazwy krajów przodujących na świecie w:

- rybołówstwie – .....
- transporcie morskim – .....
- górnictwie podmorskim – .....

6. Oblicz rozciągłość południkową Ameryki (w stopniach). Przedstaw obliczenia.

7. We właściwych miejscach wpisz na mapie (ryc. 1) liczby oznaczające podane obiekty geograficzne:

1 – Grenlandia	6 – Przylądek Horn
2 – Półwysep Labrador	7 – Jezior Górne
3 – Zatoka Meksykańska	8 – Morze Karaibskie
4 – Amazonka	9 – Zatoka La Plata
5 – Wyżyna Gujańska	10 – Appalachy

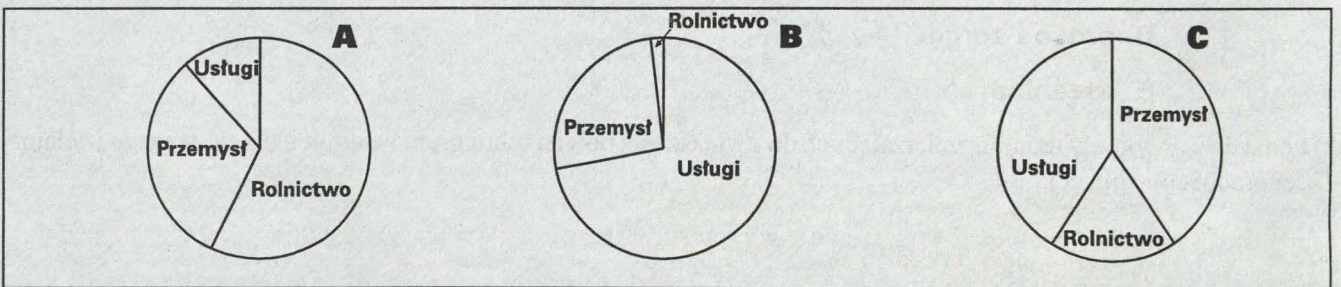
8. Zakreśl na mapie, (ryc. 1) obszar Ameryki Łacińskiej.

Ameryka Łacińska.

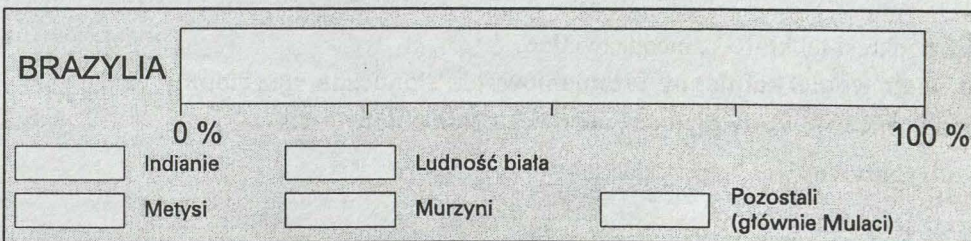
9. Wyjaśnij, jak rozumiesz następujące stwierdzenie.

Przyrost naturalny wyniósł w ubiegłym roku 2%.

10. Który diagram obrazuje (ryc. 2) strukturę zatrudnienia w USA?

11. Wykonaj według podanych informacji diagram przedstawiający skład etniczny ludności Brazylii.

Indianie 0,5 %, Metysi 15 %, ludność biała (głównie pochodzenia europejskiego) 53 %, Murzyni 10 %, pozostali (głównie Mulaci) 21,5 %

12. Dokończ zdanie tak, aby było prawdziwe:

Największe szkody w lasach tropikalnych na Nizinie Amazonki .....

13. Przy podanych współrzędnych geograficznych wpisz nazwy afrykańskich przyłądków.

35° S , 20° E .....

37° N , 10° E .....

10° N , 51° E .....

15° N , 18° W .....

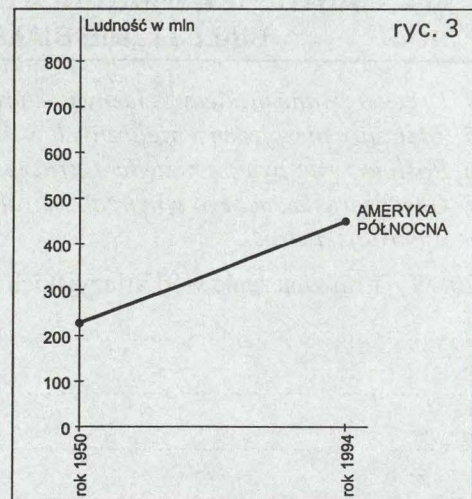
14. Uzupełnij tabelkę, wpisując określenia z podanych zestawów.

● duże opady cały rok	◆ sawanna
● suche „lato” i wilgotna zima	◆ las równikowy
● pora sucha i deszczowa, opady „latem”	◆ makia
● opady sporadyczne	◆ pustynia

TYP KLIMATU.	OPADY.	FORMACJA ROŚLINNA.
Podzwrotnikowy morski.	.....	.....
Zwrotnikowy suchy.	.....	.....
Podrównikowy.	.....	.....
Równikowy	.....	.....

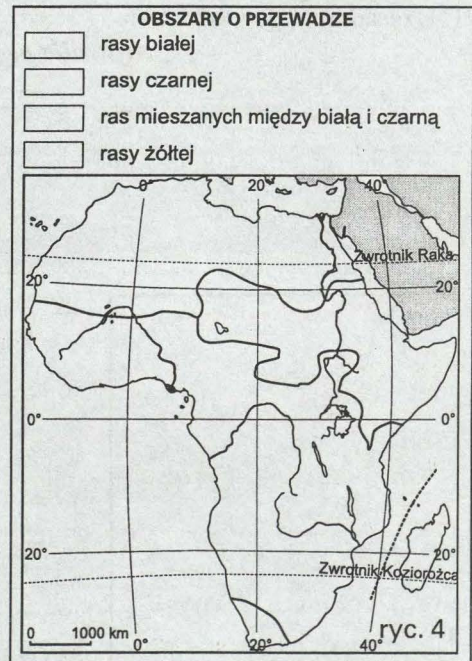
15. Dokończ wykres (ryc. 3) przedstawiający przyrost liczby ludności na wybranych kontynentach po 1950 roku. Co można odczytać z tego wykresu?

KONTYNENT.	ROK.	1950	1994
Ameryka Północna		220 mln	448 mln
Europa		527 mln	728 mln
Afryka		222 mln	708 mln

16. Zakresuj na mapie (ryc. 4), obszary Afryki, które zamieszkuje głównie ludność należąca do rasy czarnej.

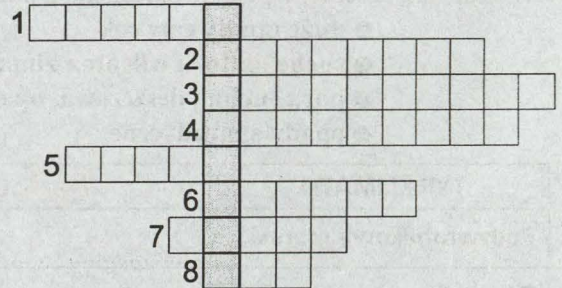
17. Wymień dwa główne filary gospodarki Egiptu.

18. Które ze stwierdzeń w diagramie dotyczą sytuacji w RPA w epoce apartheidu, a które charakteryzują sytuację obecną? Postaw strzałki we właściwym kierunku (uwaga, niektóre fakty mogą być ciągle aktualne, wiele skutków dawnej polityki jest bowiem trudnych do przezwyciężenia – w takiej sytuacji strzałki skieruj w obie strony).

19. Rozwiąż krzyżówkę.

1. Trawa o zdrewniałych pędach dochodzących do 40 metrów wysokości, występująca w tropikalnych lasach północno-wschodniej Australii.
2. W Australii żyje około 100 gatunków tego rzędu ssaków, m.in. kangury i koala.
3. Rozpowszechniona w Australii roślina o skórzastych liściach, tworząca formy krzewiaste i drzewiaste.

4. Drzewo zwane niekiedy żelaznym, którego drewno służy do wyrobu bumerangów.
5. Zdziczały pies, jeden z nielicznych w Australii ssaków łóżyskowych.
6. Roślinożerne zwierzę z rzędu ... (rozwiązanie hasła nr 2) żyjące w lasach Tasmanii i południowej Australii.
7. Gęste zarośla suchego wnętrza Australii, odpowiednik afrykańskiego buszu.
8. Australijski struś.

20. Wyjaśnij znaczenie wód artezyjskich dla gospodarki Australii:

.....

.....

.....

.....

21. Uzasadnij to powiedzenie:

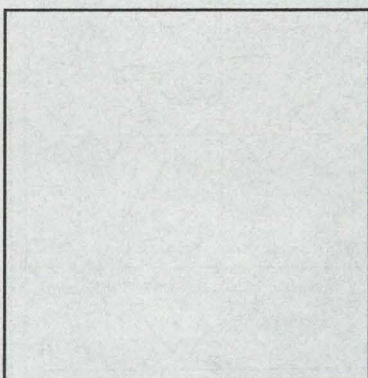
„Australia pędzi do dobrobytu na grzbietach swoich owiec”.

.....

.....

.....

.....

22. Z jakim typem genetycznym wysp związane są określenia atol i laguna? Wykonaj odpowiedni szkic, podpisz na nim atol i lagunę.

.....

.....

.....

.....

.....

Wyspy .....

**Propozycja sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia
po opracowaniu modułów programowych: Kontynenty i wybrane państwa świata:
Azja, Europa; Problemy integracyjne na świecie**

Plan sprawdzianu. Sprawdzian Nr 2/II

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	3	5	1;4		4	3
P - podstawowy.	14	2	6;7;22	8	6	5
R - rozszerzający.	23	15;21	11;19	9;10	7	6
D - dopełniający.		17	12	13;16;18;20	6	5
Ogółem.	3	5	8	3	23	19

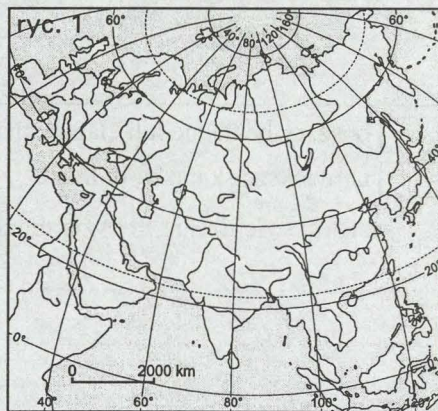
Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie II.

Klasa II. Sprawdzian wielostopniowy Nr 2

Moduł programu: **Kontynenty i wybrane państwa świata: Azja, Europa.
Problemy integracyjne na świecie.**

Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego i rocznika statystycznego.

1. Wrysuj na mapie (ryc. 1) przebieg umownej granicy pomiędzy Europą a Azją.
2. Wyjaśnij kryteria podziału Eurazji na dwa odrębne kontynenty.

.....

.....

.....

.....

.....

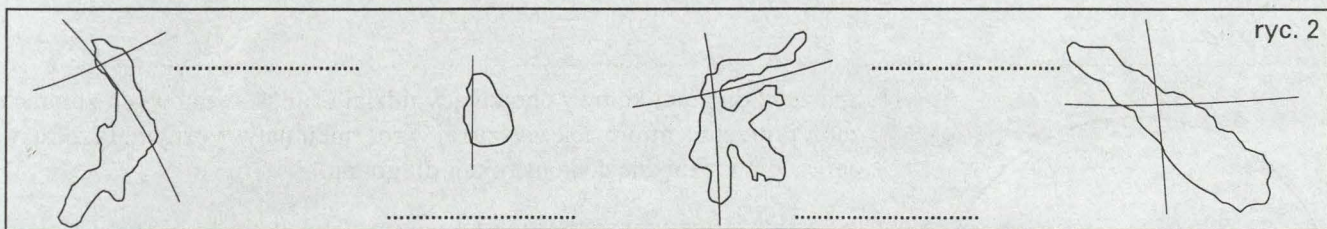
.....

.....

3. Podaj nazwy i wysokości bezwzględne najwyższy i najniższy położonego punktu Azji.

- **najwyższy** – .....
- **najniższy** – .....

4. Jak nazywają się poniższe wyspy? Wpisz ich nazwy i wartości zaznaczonych południków i równoleżników.

5. Co przedstawiają te schematy? Uzupełnij rysunki. Zaznacz, gdzie wystąpi strefa silnych opadów.

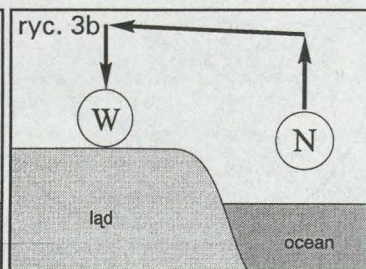
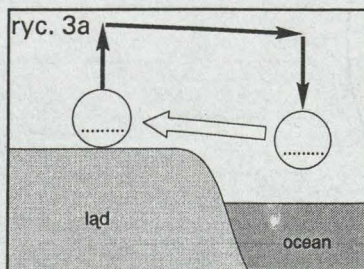
.....

.....

.....

.....

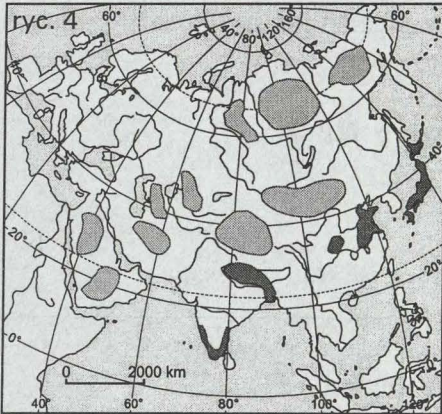
.....

6. Określ czynniki, które wpłynęły na powstanie pustyni w Azji. ....

7. Wymień po dwie nazwy azjatyckich rzek należących do:

- zlewiska Oceanu Atlantyckiego – .....
- zlewiska Oceanu Spokojnego – .....
- zlewiska Oceanu Indyjskiego – .....
- obszarów bezdopływowych – .....

8. Na mapce Azji (ryc. 4) oznaczono obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia. Pokoloruj je dwoma kolorami. Wybierz jeden z tych obszarów, podaj jego nazwę i wyjaśnij przyczyny dużego (słabego) zaludnienia.

obszary bezludne lub słabo zaludnione

największe skupiska ludności

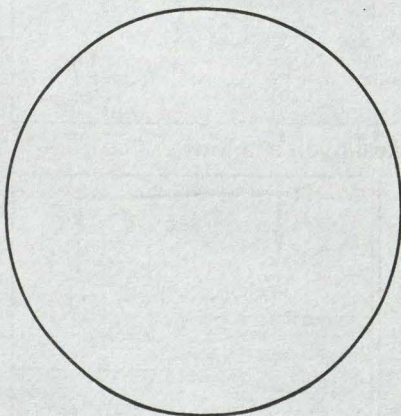
9. Uzasadnij twierdzenie, że Azję można uznać za kolebkę ras / religii (do wyboru). ....

10. Jaki wniosek możesz wyciągnąć analizując poniższe informacje dotyczące Japonii?

- Wydobycie ropy naftowej, rud żelaza, boksytów (poniżej 0,5 % światowego wydobycia dla każdego surowca).
- Udział w produkcji światowej: benzyny 4,2 %, stali 13,6 %, aluminium 6,1 %.

Wniosek: .....

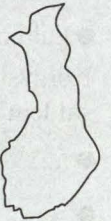
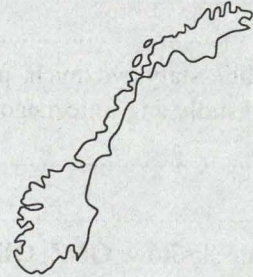
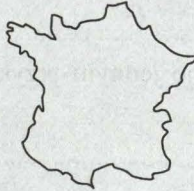
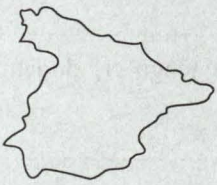
11. Sporządź diagram kołowy obrazujący udział Chin w światowych zbiorach zbóż. Potrzebną informację wyszukaj w roczniku statystycznym. Przedstaw obliczenia niezbędne do konstrukcji diagramu.

12. Wyjaśnij wpływ Prądu Zatokowego na klimat zachodniej Europy.

13. Liczba ludności Europy rośnie, jednakże jej procentowy udział w liczbie ludności świata systematycznie maleje. Dlaczego?

14. Wśród przedstawionych konturów państw rozpoznaj te, które należą do Unii Europejskiej. Wpisz ich nazwy.

15. Sformułuj trzy podstawowe cele Unii Europejskiej.

16. Wskaż 3 regiony występowania konfliktów w Europie; określ przyczyny przynajmniej jednego z nich.

17. Co to są gejzery? Podaj, w którym kraju Europy występują i jak wykorzystują je mieszkańcy.

18. W Niemczech od wielu lat utrzymuje się ujemny przyrost naturalny, ale liczba ludności systematycznie rośnie. Wyjaśnij przyczynę tej pozornej sprzeczności.

19. Który z południowych sąsiadów Polski (Czechy czy Słowacja) ma lepsze warunki rozwoju gospodarczego? Uzasadnij odpowiedź.

20. Wyszukaj w roczniku statystycznym kilka informacji, którymi mógłbyś uzasadnić tezę o postępującym kryzysie gospodarczym w Rosji.

.....

.....

.....

.....

21. Podaj po jednym przykładzie międzynarodowej współpracy w dziedzinie:

- komunikacji .....
- handlu .....
- kultury .....

22. Korzystając z tablic statystycznych, podaj po jednym przykładzie państwa, charakteryzującego się dodatnim saldem obrotów handlu zagranicznego.

- .....
- .....

23. Wyjaśnij znaczenie skrótów: **ONZ**, **OBWE**, **NATO**.

- **ONZ** .....
- **OBWE** .....
- **NATO** .....

6. Treść nauczania w klasie III gimnazjum

6.1. CELE ETAPOWE W KLASIE III

CZYTANIE MAP O RÓŻNEJ TREŚCI.	<p>Posługiwanie się mapą hipsometryczną Polski oraz mapami tematycznymi do opisu cech środowiska naturalnego w Polsce.</p> <p>Posługiwanie się tematycznymi mapami gospodarczymi do opisu zmian demograficznych i gospodarczych w Polsce.</p> <p>Porównanie treści map tematycznych.</p> <p>Określanie położenia geograficznego obiektów naturalnych i gospodarczych na mapie Polski.</p> <p>Posługiwanie się wielkoskalową mapą do opisu cech środowiska w najbliższym regionie.</p>
WYJAŚNIENIE PRAWIDŁOWOŚCI WYSTĘPUJĄCYCH W CYKLACH ASTRONOMICZNYCH, GEOGRAFICZNYCH, SEZONOWYCH I GOSPODARCZYCH.	<p>Omówienie czynników kształtujących klimat Polski, opisanie jego cech oraz przedstawienie regionalnego zróżnicowania klimatycznego.</p> <p>Wyjaśnienie wpływu czynników historycznych i społecznych na strukturę płci i wieku ludności w Polsce.</p> <p>Wykazanie zróżnicowanego wpływu działalności gospodarczej człowieka na elementy środowiska naturalnego.</p>
UMIĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ PRZYRZĄDAMI I MODELAMI.	<p>Rozpoznanie genetycznych typów gleb na podstawie modeli profilów glebowych.</p> <p>Posługiwanie się podstawowymi przyrządami meteorologicznymi.</p>
UMIĘTNOŚĆ DOKONYWANIA PLANOWYCH ORAZ SYSTEMATYCZNYCH OBSERWACJI.	<p>Rozpoznanie podstawowych rodzajów skał i skamieniałości.</p> <p>Prowadzenie bezpośrednich obserwacji składników środowiska w najbliższej okolicy.</p> <p>Dokonywanie obserwacji w odkrywcę geologicznej.</p> <p>Prowadzenie systematycznych obserwacji działalności człowieka w środowisku przyrodniczym.</p> <p>Prognozowanie przebiegu zjawisk na podstawie obserwacji.</p>
UMIĘTNOŚĆ ODCZYTYWANIA I WYKORZYSTYWANIA ORAZ SPORZĄDZANIA DOKUMENTACJI GEOGRAFICZNEJ.	<p>Odczytywanie diagramów i wykresów przedstawiających dane statystyczne.</p> <p>Wykonanie diagramów i wykresów na podstawie danych statystycznych.</p> <p>Analizowanie procesów i zjawisk geograficznych przedstawionych na wykresie, diagramie, blokodiagramie.</p> <p>Korzystanie z literatury przyrodniczej, geograficznej, opracowań statystycznych, czasopism.</p> <p>Znajomość i umiejętność korzystania ze zbiorów bibliotecznych, baz danych.</p>
UMIĘTNOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ SŁOWNICTWEM, TERMINOLOGIA I SYMBOLIKĄ GEOGRAFICZNA.	<p>Przygotowanie wypowiedzi ustnej na zadany temat w oparciu o dokumenty geograficzne, z zachowaniem naukowej argumentacji i uzasadnieniem przedstawionych wniosków.</p> <p>Przedstawienie pisemnego opracowania na zadany temat w oparciu o dokumentację geograficzną - podręcznik, mapy w atlasie itp.</p> <p>Umiejętność pisemnego rozwiązywania typowych pytań i zadań w sprawdzianach - testach geograficznych.</p>
WARTOŚCIOWANIE DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU PRZYRODNICZYM.	<p>Krytyczna ocena działalności gospodarczej w najbliższym regionie.</p> <p>Podanie przykładów przekształcania środowiska przyrodniczego w Polsce.</p> <p>Ocenienie następstw działalności człowieka w środowisku naturalnym na przykładach z różnych regionów Polski.</p> <p>Wykazanie potrzeby ochrony środowiska naturalnego i właściwego zgodnego z prawami przyrody jego użytkowania i zagospodarowania.</p> <p>Podejmowanie działań mających na celu ochronę zasobów przyrody.</p>

**6.2. STRUKTURA MATERIAŁU NAUCZANIA:
MODUŁY TEMATYCZNE W KLASIE III.
STRUKTURA MODUŁÓW TEMATYCZNYCH.**

1	Położenie, obszar, granice i naród Polski.
2-25	Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.
26-29	Ludność Polski.
30-40	Gospodarka Polski.
41-45	Polska w Europie.
46-50	Mój region – moja miejscowość.

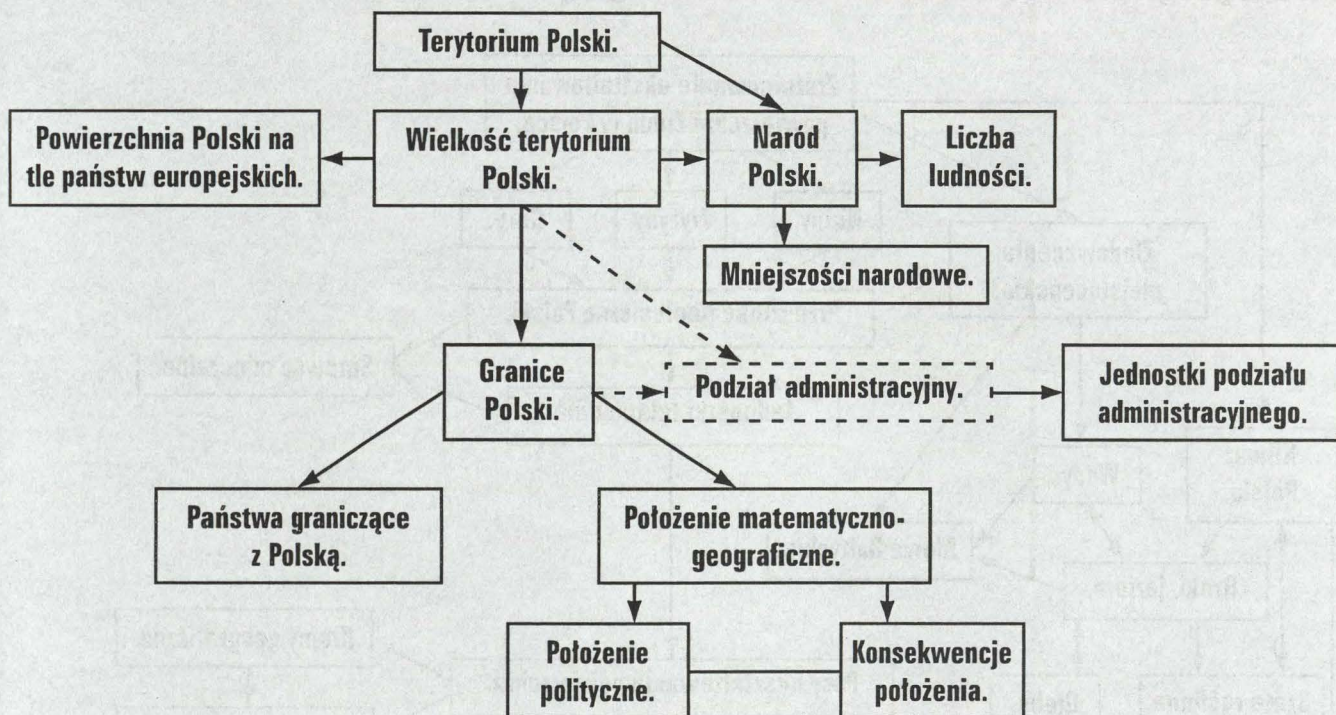
Treści Podstawy Programowej:

Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Integracja Europejska.

Określenie miejsca, roli i tożsamości Polski i Polaków w integrującej się Europie.

Moduł programu: Położenie, obszar, granice i naród Polski.

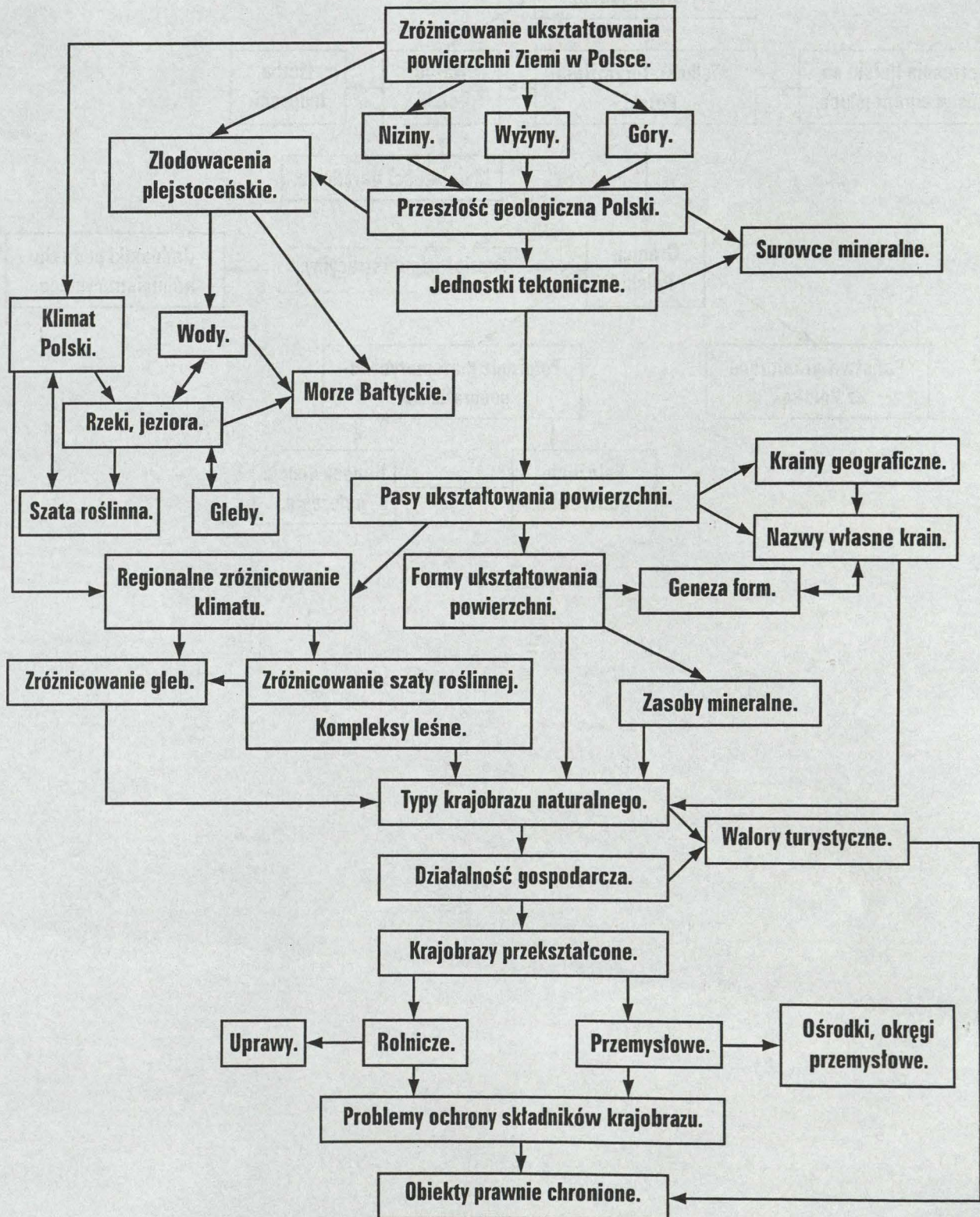
Treści Podstawy Programowej:

Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) – znaczenie jej ochrony.

Moduł programu: Zróznicowanie środowiska geograficznego Polski.

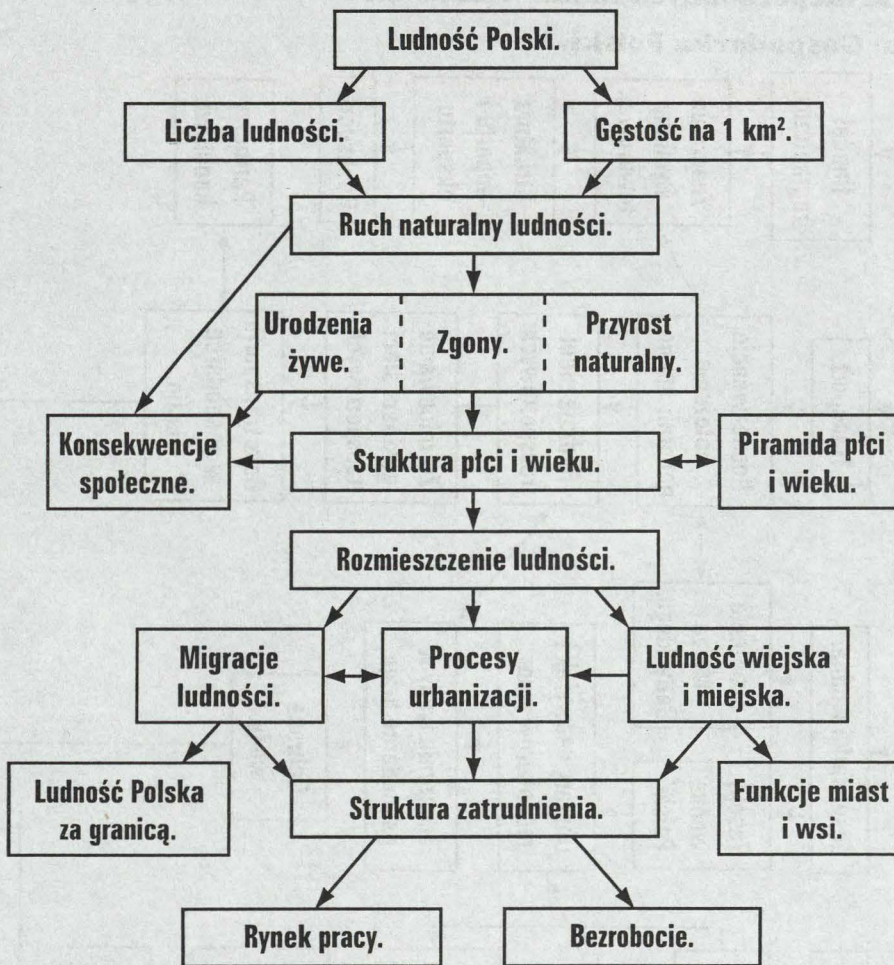

Treści Podstawy Programowej:

Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.

Moduł programu: Ludność Polski.

ZMIENNOŚĆ PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH W CZASIE.

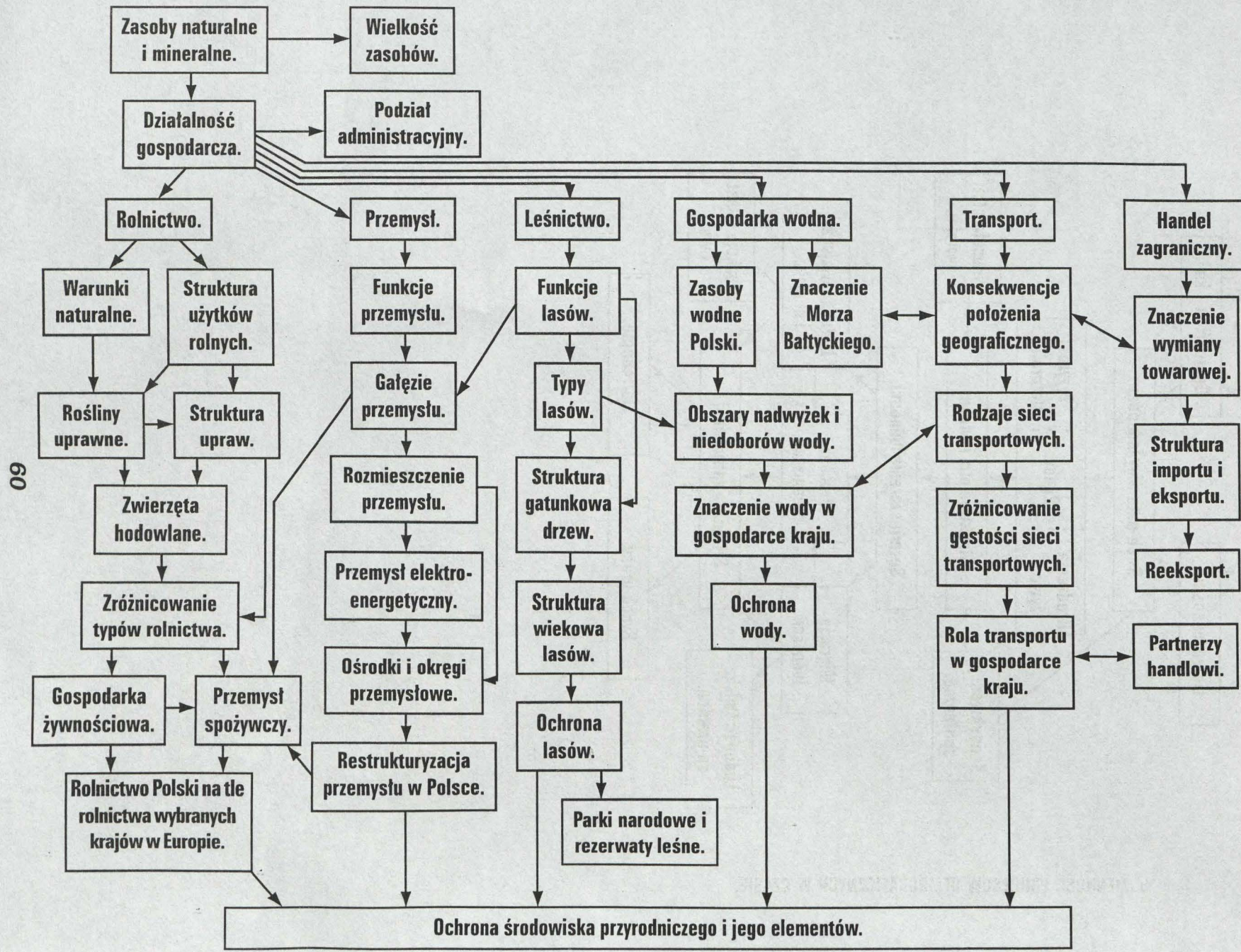

**Treści Podstawy Programowej:
Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski. Polska na tle
Europy i świata.**

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

Przynajmniej i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, biosferze, hydrosferze i litosferze.

Moduł programu: Gospodarka Polski.

Treści Podstawy Programowej:

Polska na tle Europy i świata. Problemy integracyjne na świecie, w Europie i w Polsce. Przykłady ochrony krajobrazu na świecie i w Polsce.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Ekologiczna.

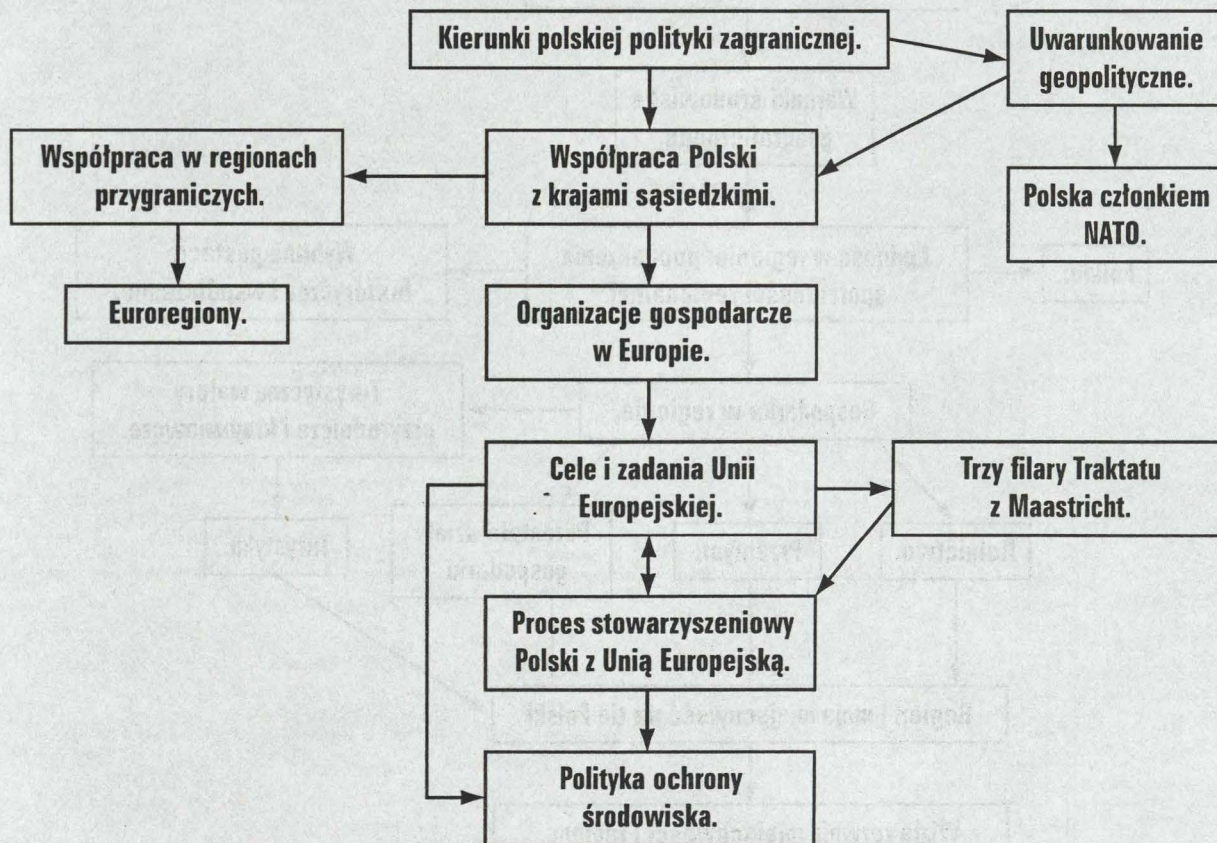
Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) - znaczenie jej ochrony.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Integracja Europejska:

Stowarzyszenie Polski z UE.

Proces negocjacji; Grupa Wyszehradzka, Inicjatywa Środkowo-Europejska.

Moduł programu: Polska w Europie.

Treści Podstawy Programowej:

Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.

Ścieżka międzyprzedmiotowa: Edukacja Regionalna – Dziedzictwo Kulturowe w Regionie.

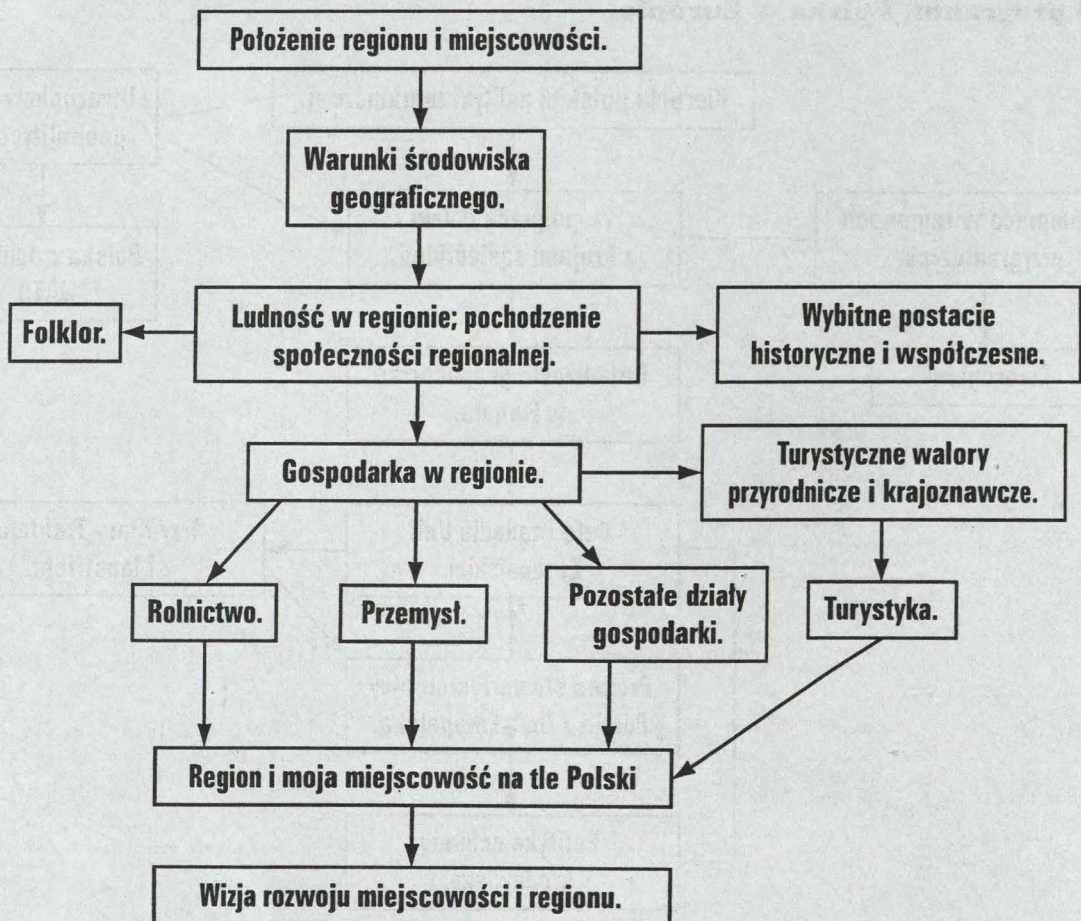
Położenie i zróżnicowanie przestrzenne elementów środowiska geograficznego regionu.

Charakterystyka i pochodzenie społeczności regionalnej.

Główne zabytki przyrody i architektury w regionie.

Elementy historii regionu i jego najwybitniejsi przedstawiciele.

Moduł programu: Mój region – moja miejscowość.

6.3. PLAN METODYCZNY W KLASIE III.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
I. Położenie, obszar, granice i naród Polski.	1.	Położenie, obszar, granice i naród Polski.	Określenie położenia matematyczno-geograficznego i politycznego Polski w Europie i na świecie.	Wskazuje Polskę na mapie politycznej i hipsometrycznej Europy, określa położenie Polski w Europie, wymienia i wskazuje państwa graniczące z Polską. dokonuje porównania wielkości powierzchni Polski z innymi państwami w Europie, podaje przykłady tradycji narodowej i kulturowej Polski, wykazuje jednorodność narodowościową ludności w Polsce.
II. Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	2.	Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	Wykazanie zróżnicowania środowiska geograficznego Polski.	Wskazuje na mapie hipsometrycznej Polski obszary nizinne, wyżynne i górskie, odróżnia typy rzeźby w kraju, opisuje procesy kształtujące rzeźbę powierzchni w Polsce, podaje przykłady świadczące o zróżnicowaniu środowiska geograficznego Polski, opisuje cechy środowiska geograficznego w najbliższym regionie.
	3.	Dawne dzieje geologiczne Polski.	Wykazanie zależności między budową geologiczną a procesami kształtującymi rzeźbę na obszarze Polski.	Wykorzystuje tablicę stratygraficzną do odczytania najważniejszych wydarzeń w rozwoju geologicznym Polski, odczytuje na mapie geologicznej nazwy głównych jednostek tektonicznych, podaje przykłady wpływu budowy geologicznej na rzeźbę terenu, interpretuje obserwacje dokonane w odkrywce geologicznej.
	4.	Rozwój rzeźby w czwartorzędzie.	Przedstawienie wpływu zlodowaceń oraz współczesnych procesów geologicznych, w tym także działalności człowieka na rzeźbę i krajobraz naszego kraju.	Wyjaśnia wpływ lądolodu skandynawskiego na rzeźbę Polski, opisuje cechy rzeźby polodowcowej, opisuje przebieg procesów geologicznych na przedpolu lądolodu, wyjaśnia wpływ zlodowaceń górskich na rzeźbę Tatr, podaje przykłady współczesnej rzeźbotwórczej działalności człowieka.
	5.	Surowce mineralne Polski.	Przedstawienie rozmieszczenia oraz przybliżonej wielkości zasobów mineralnych w Polsce.	Przedstawia, korzystając z mapy tematycznej, rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce, odróżnia złoża perspektywiczne od złóż surowców eksploatowanych, przedstawia przykłady gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych, przedstawia zasoby mineralne w najbliższym regionie i możliwości ich wykorzystania.
	6.	Czynniki kształtujące klimat Polski.	Określenie czynników wpływających na klimat Polski.	Opisuje na podstawie map klimatycznych czynniki kształtujące pogodę i klimat w Polsce, wykazuje regionalne zróżnicowanie oddziaływania czynników klimatotwórczych, odczytuje treść map synoptycznych i klimatycznych.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
II. Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	7.	Cechy klimatu Polski.	Przedstawienie cech klimatu Polski.	Odczytuje i opisuje cechy klimatu na podstawie diagramów klimatycznych, wyjaśnia regionalne zróżnicowanie klimatu w Polsce, dokonuje syntezy cech klimatu Polski, odróżnia klimatyczne pory roku od pór astronomicznych, opisuje klimat najbliższego regionu.
	8.	Wody Polski.	Wykazanie wpływu rzeźby terenu, rozwoju geologicznego w czwartorzędzie i warunków klimatycznych na sieć rzeczna i rozmieszczenie jezior.	Opisuje obieg wody w przyrodzie, wskazuje i nazywa najważniejsze rzeki, wskazuje większe i głębsze jeziora, charakteryzuje sieć hydrograficzną Polski, wymienia rodzaje wód podziemnych i wskazuje obszary w których występują.
	9.	Morze Bałtyckie.	Przedstawienie cech środowiska przyrodniczego Bałtyku.	Określa położenie i typ Morza Bałtyckiego, opisuje wybrane cechy fizyczno-geograficzne wód morza Bałtyckiego (zasolenie, wymiana wód, długość trwania pokrywy lodowej), odczytuje nazwy państw leżących nad Bałtykiem, wykazuje konieczność ochrony wód Bałtyku.
	10.	Gleby w Polsce.	Wyjaśnienie wpływu czynników naturalnych na podstawie zróżnicowanych typów gleby.	Opisuje odkrywkę glebową, rozpoznaje profile typowych gleb w Polsce, przedstawia rozmieszczenie głównych genetycznych typów gleby w Polsce na mapie glebowej, wymienia czynniki degradujące i niszczące gleby, opisuje typy gleb występujące w najbliższym regionie i ich wykorzystanie.
	11.	Szata roślinna i świat zwierzęcy w Polsce.	Wykazanie związków i zależności między glebami, klimatem a typem roślinności.	Wykazuje na przykładach zróżnicowanie naturalnej roślinności, opisuje typowe zbiorowiska roślinne i podaje przykłady ich występowania, wskazuje na mapie główne kompleksy leśne w Polsce, podaje przykłady roślin i zwierząt prawnie chronionych, przedstawia funkcje lasów, opisuje zbiorowiska roślinne w najbliższym regionie.
	12.	Krainy geograficzne Polski.	Wydzielenie na tle pasowego układu ukształtowania powierzchni Polski, krain geograficznych.	Wskazuje na mapie hipsometrycznej granice pasów rzeźby, podaje nazwy pasów ukształtowania powierzchni, wydziela w obrębie pasów krainy geograficzne, wskazuje własny region i miejscowość oraz określa ich położenie geograficzne.
	13.	Środowisko przyrodnicze i krajobraz Pobrzeży Południowobałtyckich.	Wykazanie genetycznego zróżnicowania form rzeźby terenu oraz odrębność krajobrazową pasa pobrzeży.	Wskazuje na mapie i odczytuje nazwy krain geograficznych w pasie pobrzeży, wyjaśnia zróżnicowanie i genezę rzeźby terenu w pasie pobrzeży, podaje przykłady zróżnicowania krajobrazów w pasie pobrzeży, wskazuje na mapie ważniejsze obiekty przyrodnicze i tereny chronione w tym pasie.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIA.
II. Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	14.	Gospodarka w pasie Pobrzeży Południowobałtyckich.	Wykazanie roli i znaczenia Morza Bałtyckiego oraz pasa pobrzeży dla rozwoju gospodarki morskiej.	Wykazuje związki między działalnością ludzi a warunkami naturalnymi w pasie pobrzeży, opisuje funkcje miast na pobrzeżach, odczytuje treść map gospodarczych, wskazuje walory krajoznawcze i wypoczynkowe w pasie pobrzeży, wykazuje potrzebę ochrony zasobów Morza Bałtyckiego.
	15.	Młody krajobraz polodowcowy na Pojezierzach Polskich.	Przedstawienie cech krajobrazu młodoglacjalnego.	Wskazuje na mapie i nazywa krainy geograficzne w pasie pojezierzy, rozpoznaje na rycinach i blokdiagramach formy młodej rzeźby polodowcowej, wyjaśnia genezę form polodowcowych, wskazuje na mapie obiekty przyrodnicze i obszary prawnie chronione w pasie pojezierzy, wykazuje odrębność krajobrazową pojezierzy.
	16.	Ocena środowiska naturalnego Pojezierzy Polskich dla gospodarki.	Ocenięcie zasobów naturalnych Pojezierzy Polskich i wskazanie kierunków ich gospodarczego wykorzystania.	Wskazuje i nazywa ważniejsze kompleksy leśne i parki narodowe, ocenia obecne wykorzystanie zasobów naturalnych w pasie pojezierzy, wskazuje perspektywiczne obszary dla rozwoju turystyki w pasie pojezierzy.
	17.	Środowisko przyrodnicze i krajobraz Nizin Środkowopolskich.	Przedstawienie cech krajobrazu staroglacjalnego.	Wskazuje na mapie granice Nizin Środkowopolskich, wskazuje na mapie i odczytuje nazwy krain geograficznych na Nizinach Środkowopolskich, przedstawia główne cechy krajobrazu staroglacjalnego, wykazuje zróżnicowanie klimatyczne nizin, wykazuje związki między typem gleby a skałą macierzystą, wskazuje na mapie kompleksy leśne i parki narodowe.
	18.	Zagospodarowanie Nizin Środkowopolskich.	Wykazanie związków między warunkami naturalnymi, a rolnictwem oraz bazą surowcową, a rozwojem przemysłu.	Przedstawia rozmieszczenie głównych upraw i kierunki hodowli, opisuje rozmieszczenie okręgów i ośrodków przemysłowych i ich związki z bazą surowcową oraz skupiskami ludności, opisuje gałęzie przemysłu rozwinięte w ośrodkach i okręgach przemysłowych i ich przestrzenne zróżnicowanie, wskazuje na mapie ośrodki ruchu turystycznego, opisuje obiekty o znaczeniu historycznym i kulturowym.
	19.	Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego na Wyżynach Polski.	Wykazanie zróżnicowania krajobrazów na Wyżynach Polski.	Wskazuje na mapie granice wyżyn w Polsce, dokonuje podziału Wyżyn Polski na krainy geograficzne, wykazuje związki między budową geologiczną a rzeźbą terenu, omawia i opisuje procesy rozwoju rzeźby krasowej, opisuje zróżnicowanie klimatu i genetycznych typów gleby, wykazuje zróżnicowanie krajobrazów naturalnych na wyżynach.

MODUL.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
II. Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	20.	Środowisko przyrodnicze i krajobraz Wyżynach Polskich.	Wykazanie związków między warunkami naturalnymi i zasobami przyrody a zagospodarowaniem terenu.	Wydziela obszary krajobrazu rolniczego i krajobrazu przemysłowego na wyżynach w Polsce, odczytuje treść map gospodarczych, wykazuje uzależnienie typów rolnictwa od warunków naturalnych, opisuje rozwój Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, omawia zagrożenia i zniszczenia środowiska naturalnego spowodowane przez przemysł, omawia problemy społeczne - likwidacja przedsiębiorstw, restrukturyzacja przemysłu, na Górnym Śląsku,
	21.	Środowisko przyrodnicze i zagospodarowanie Kotlin Podkarpackich.	Wykazanie związków między środowiskiem przyrodniczym a działalnością gospodarczą.	Wskazuje i wydziela krainy w pasie kotlin, korzystając z map geologicznych wykaże ich związek z budową geologiczną, omawia sieć rzeczną oraz zagrożenia powodziowe Kotlin Podkarpackich, wymieni ważniejsze ośrodki przemysłowe i opisz ich strukturę, wymieni najważniejsze zabytki Krakowa, wymieni historyczne i współczesne funkcje Krakowa.
	22.	Środowisko przyrodnicze i krajobraz Karpat Polskich.	Wykazanie wpływu budowy geologicznej na rzeźbę terenu Karpat Zewnętrznych oraz zlodowaceń plejsteńskich na współczesny krajobraz Tatr.	Przedstawi położenie Karpat Polskich na tle łańcucha karpackiego, wykazuje na przykładach, wpływ budowy geologicznej na rzeźbę gór, opisuje cechy krajobrazu wysokogórskiego. porównuje rzeźbę Tatr Wysokich i Tatr Zachodnich, wyjaśnia przyczyny odrębności klimatycznej Karpat i Tatr, wykazuje związki między klimatem, glebami i piętrami roślinnymi.
	23.	Gospodarka w Karpatach Polskich.	Wykazanie związków między warunkami naturalnymi a działalnością człowieka na przykładzie obszaru górskiego.	Opisuje rozmieszczenie zasobów naturalnych i miejsca eksploatacji surowców mineralnych, wykazuje uzależnienie rolnictwa od warunków naturalnych, opisuje główne regiony turystyczne Karpat, wskazuje, na mapie miejscowości z walorami turystycznymi, wskazuje, na mapie, parki narodowe w Karpatach Polskich.
	24.	Sudety przykładem starych gór w Polsce.	Poznanie krajobrazu gór starych oraz związków między rzeźbą terenu a budową geologiczną.	Opisuje położenie Sudetów i Przedgórze Sudeckiego, dokonuje podziału Sudetów, wskaże na mapie główne pasma górskie, wykazuje na przykładach, wpływ budowy geologicznej na rzeźbę terenu, opisuje cechy klimatu i sieci rzecznej w Sudetach, opisuje zróżnicowanie krajobrazowe gór i wyjaśnia przyczyny tego zjawiska.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
II. Zróżnicowanie środowiska geograficznego Polski.	25.	Zróżnicowanie w zagospodarowaniu Sudetów i Przedgórze Sudeckiego.	Wyjaśnienie przyczyn zróżnicowania gospodarki w Sudetach i na jego przedgórzu.	Omawia historyczne tradycje rozwoju przemysłu w Sudetach i na Przedgórzu Sudeckim, wyjaśnia przyczyny silnego uprzemysłowienia Sudetów, odczytuje, na podstawie mapy gospodarczej, główne gałęzie przemysłu i wykazuje ich związki z bazą surowcową, wyjaśnia przyczyny rozwoju rolnictwa na Przedgórzu Sudeckim, opisuje atrakcje turystyczne w Sudetach i ocenia możliwości ich wykorzystania, omawia zagrożenia i zniszczenia środowiska przyrodniczego Sudetów.
Ludność Polski.	26.	Podział administracyjny Polski.	Wyjaśnienie potrzeby podziału terytorium, państwa na jednostki administracyjne.	Podaje jednostki podziału administracyjnego w Polsce, wskazuje na mapie przykładowe jednostki podziału administracyjnego, korzystając z danych statystycznych podaje podstawowe informacje o wybranej jednostce podziału administracyjnego, wymienia źródła informacji o najbliższym regionie, województwie, swojej miejscowości.
	27.	Ruch naturalny ludności w Polsce. Struktura płci i wieku.	Wyjaśnienie zmian w ruchu naturalnym ludności Polski.	Podaje liczbę ludności w Polsce, odczytuje na wykresie zmiany w ruchu ludności w Polsce w latach 1946-1998, odczytuje na wykresie wielkość przyrostu naturalnego, wyjaśnia zmiany w ruchu naturalnym ludności w Polsce w latach 1946-1998, opisuje, korzystając z piramidy płci i wieku, strukturę ludności w Polsce, ocenia społeczne następstwa ujemnego przyrostu naturalnego.
	28.	Zmiany w rozmieszczeniu ludności w Polsce – procesy urbanizacyjne.	Poznanie przestrzennego zróżnicowania liczby ludności w Polsce, oraz głównych procesów urbanizacji.	Opisuje, na podstawie mapy tematycznej, aktualne rozmieszczenie ludności w Polsce, wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności, oblicza gęstość zaludnienia na jednostkę powierzchni, podaje przykłady funkcji pełnionych przez miasta i wsie, porównuje zmiany liczby ludności wiejskiej i miejskiej w ostatnich latach, wyjaśnia przyczyny wzrostu liczby ludności miejskiej, wymienia formy urbanizacji i przykłady obszarów zurbanizowanych.
	29.	Struktura zatrudnienia ludności w Polsce. Problemy na rynku pracy.	Wyjaśnienia zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce związanej z przemianami zachodzącymi w gospodarce.	Odczytuje na diagramie wielkość zatrudnienia według działów gospodarki, porównuje strukturę zatrudnienia w Polsce ze strukturą zatrudnienia w państwach należących do Unii Europejskiej, wskazuje kierunki zmiany w strukturze zatrudnienia, ocenia społeczne następstwa przemian na rynku pracy.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
Gospodarka Polski.	30.	Zasoby surowcowe Polski.	Przedstawienie rozmieszczenia eksploatowanych surowców mineralnych i ich znaczenie dla rozwoju przemysłu.	Wymienia najważniejsze surowce występujące w Polsce, omawia przy mapie rozmieszczenie surowców mineralnych, ocenia udział produkcji przemysłu wydobywczego Polski w świecie na podstawie danych statystycznych, wykazuje związki między bazą surowcową a rozmieszczeniem, wielkością produkcji przemysłu wydobywczego, wskazuje potrzebę racjonalnego wykorzystania surowców.
	31.	Przemysł elektroenergetyczny i jego rola w gospodarce Polski.	Przedstawienie roli przemysłu elektroenergetycznego dla gospodarki państwa.	Przedstawia znaczenie przemysłu elektroenergetycznego dla pozostałych działów gospodarki, wymienia główne czynniki lokalizacji elektrowni wodnych i cieplnych, wskazuje na mapie gospodarczej ważniejsze elektrownie, wyjaśnia potrzebę oszczędzania energii.
	32.	Okręgi przemysłowe w Polsce. Współczesne problemy przemysłu Polski.	Przedstawienie czynników warunkujących rozmieszczenie przemysłu w Polsce oraz problemów związanych z restrukturyzacją przemysłu.	Wymienia funkcje przemysłu, wymienia czynniki lokalizacji przemysłu, przedstawia rozwój okręgu przemysłowego, którego podstawą rozwoju są bogactwa mineralne oraz okręg nie związane z bazą surowcową, wskazuje na mapie gospodarczej okręgi przemysłowe, odczytuje treść map gospodarczych, ocenia przemiany związane z restrukturyzacją przemysłu.
	33.	Rolnictwo Polski na tle warunków naturalnych.	Wykazanie wpływu warunków naturalnych na rozwój rolnictwa.	Wykazuje zróżnicowanie warunków naturalnych wpływających na rozwój rolnictwa, przedstawia strukturę użytkowania ziemi, wskazuje i wyjaśnia zróżnicowanie typów rolnictwa w Polsce, wymienia główne rośliny uprawne w Polsce, wymienia główne zwierzęta hodowlane w Polsce, porównuje wielkość użytków w Polsce z użytkami w innych krajach Europy.
	34.	Współczesne problemy rolnictwa i gospodarki żywnościowej w Polsce.	Wyjaśnienie znaczenia rolnictwa w gospodarce narodowej oraz potrzebę jego dostosowania do rolnictwa w Unii Europejskiej.	Odczytuje diagramy i wykresy ilustrujące wielkość produkcji rolnej, wyjaśnia zmiany zachodzące w strukturze upraw, ocenia wielkość produkcji rolnej dla potrzeb gospodarki żywnościowej, wymienia czynniki społeczne wpływające na rozwój rolnictwa, wymienia czynniki lokalizacji przemysłu spożywczego, ocenia wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze.
35.	Lasy jako bogactwo naturalne.	Ocena znaczenia lasów dla środowiska przyrodniczego i gospodarki narodowej.	Wymienia funkcje lasu, ocenia skład gatunkowy drzew i strukturę wiekową lasów polskich, ocenia zmiany powierzchni leśnej w Polsce w minionych dziesięcioleciach, przedstawia rozmieszczenie największych kompleksów leśnych, odróżnia typy lasów, wykorzystuje potrzebę ochrony lasów.	

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
Gospodarka Polski.	36.	Zasoby wodne Polski.	Wykazanie znaczenia wody w środowisku przyrodniczym oraz możliwości jej gospodarczego wykorzystania.	Przedstawia składniki bilansu wodnego, dokonuje oceny wielkości zasobów wodnych na podstawie danych statystycznych, wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody, wyjaśnia przyczyny nierównomiernego występowania zasobów wodnych, wymienia działy gospodarki wykorzystujące i użytkujące wodę, wskazuje na mapie wielkie zbiorniki retencyjne, wykazuje konieczność ochrony zasobów wodnych,
	37.	Polska państwem bałtyckim.	Wykazanie korzyści z rozwoju gospodarki morskiej.	Przedstawia znaczenie mórz i oceanów jako zasobów naturalnych, przedstawia korzyści z dostępu Polski do Morza Bałtyckiego, przedstawia główne działy gospodarki morskiej, wskazuje i określa funkcje miast na wybrzeżu, wykazuje konieczność ochrony zasobów Morza Bałtyckiego.
	38.	Sieć transportu w Polsce.	Przedstawienie roli i znaczenia sieci transportowych dla gospodarki narodowej.	Ocenia położenie Polski w Europie ze względu na rozwój transportu, wyjaśnia znaczenie transportu w gospodarce narodowej, wyjaśnia zróżnicowanie gęstości sieci transportowej w Polsce, ocenia, na podstawie danych statystycznych, rolę poszczególnych środków transportu w Polsce, wskazuje na mapie największe węzły transportu.
	39.	Handel zagraniczny Polski.	Wykazanie korzyści z wymiany towarowej dla gospodarki narodowej.	Wymienia głównych partnerów handlowych Polski, opisuje na podstawie statystycznych strukturę importu i eksportu, oblicza na podstawie danych saldo obrotów w handlu zagranicznym, wyjaśnia konieczność zrównoważenia bilansu handlu zagranicznego.
	40.	Walory turystyczne i wypożyczkowe Polski.	Przedstawienie wybitnych walorów turystycznych i wypożyczkowych w Polsce.	Opisuje wybitne walory turystyczne w pasach krajobrazowych, korzysta ze źródeł informacji geograficznej, ocenia atrakcyjność turystyczną pasów krajobrazowych, opisuje walory turystyczne w swoim regionie, przedstawia korzyści dla gospodarki narodowej z rozwoju turystyki, wykazuje konieczność ochrony walorów turystycznych,
Polska w Europie.	41.	Procesy integracji gospodarczej w Europie a gospodarka Polski.	Przedstawienie procesów integracji gospodarczej w Europie oraz znaczenie ponadnarodowych organizacji w kształtowaniu oblicza Europy.	Podaje przykłady procesów integracji gospodarczej, omawia cele i zadania Unii Europejskiej, wyjaśnia zasady stowarzyszenia Polski z Unią Europejską, omówi działanie państw Grupy Wyszehradzkiej i CEFTA.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIĄ.
Polska w Europie.	42.	Współpraca Polski z sąsiadami – euroregiony.	Przedstawienie form współpracy z sąsiadami Polski.	Przedstawia formy współpracy Polski z sąsiadami, wskazuje euroregiony na terenach przygranicznych, wyjaśnia cele utworzenia euroregionów, przedstawia przykłady współpracy w ramach euroregionów.
	43.	Prawne formy ochrony przyrody w Polsce i w Europie.	Wykazanie konieczności współpracy międzynarodowej w celu ochrony przyrody.	Wymienia prawne formy ochrony przyrody w Polsce i w Europie, podaje przykłady ochrony zasobów ożywionych i nieożywionych, wyjaśnia konieczność ochrony przyrody w ujęciu globalnym, podejmuje działania mające chronić zasoby przyrody w swoim regionie.
	44.	Bezpieczeństwo europejskie – Polska członkiem NATO.	Wyjaśnienie roli Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego w utrzymaniu bezpieczeństwa europejskiego.	Wyjaśnia rolę NATO we współczesnym świecie, podaje przykłady działań NATO i wyjaśnia ich cel, uzasadnia wstąpienie Polski do NATO, omawia rolę Polski w strukturach NATO, przedstawia własną wizję bezpieczeństwa w Europie.
	45.	Rola i znaczenie Polski w Europie i na świecie.	Wykazanie roli i znaczenia Polski w Europie i na świecie.	Przedstawia historyczne i kulturowe związki Polski z Europą, ocenia położenie Polski w Europie jako ważny czynnik rozwoju kraju, wykazuje trwałość narodu polskiego i jego terytorialną stabilność w dorzeczach Wisły i Odry, uzasadnia, że współczesne Państwo Polskie przyczynia się do stabilnego rozwoju gospodarki i polityki w regionie, Europie i na świecie.
Mój region – moja miejscowość.	46.	Położenie i zróżnicowanie warunków naturalnych w regionie.	Wykazanie zróżnicowania warunków naturalnych, regionu – miejsca zamieszkania.	Wskazuje na mapie i określa położenie regionu i miejscowości w której mieszka, opisuje – omawia cechy środowiska przyrodniczego własnego regionu, wykazuje związki i współzależności między składnikami środowiska naturalnego, korzysta z różnych źródeł informacji: danych statystycznych, baz danych, własnych obserwacji.
	47.	Charakterystyka pochodzenia społeczności regionalnej.	Wykazanie zróżnicowania płci i wieku, oraz rozmieszczenie ludności w regionie.	Korzystając z różnych źródeł informacji wykazuje zróżnicowanie ludności w swoim regionie, omawia pochodzenie ludności, opisuje zwyczaje i obrzędy charakterystyczne dla regionu, przeprowadza ankiety, wywiady z mieszkańcami regionu, wymienia wybitne postacie związane z historią regionu, opisuje aktualne problemy ludnościowe w miejscowości, w której mieszka,
	48.	Rozwój gospodarki w moim regionie.	Ocenienie zmian jakie następują w środowisku przyrodniczym regionu w wyniku działalności gospodarczej.	Wymienia bogactwa naturalne i mineralne w regionie oraz ocenia ich wielkość w skali kraju, opisuje dominujące gałęzie gospodarki w regionie, podaje przykłady przekształcenia środowiska przyrodniczego w regionie, omawia problemy gospodarki w regionie – zatrudnienie, bezrobocie, sytuację materialną ludności.

MODUŁ.	NUMER LEKCJI.	TEMAT LEKCJI.	CEL LEKCJI.	CZYNNOŚCI UCZNIA.
Mój region – moja miejscowość.	49.	Mój region – obszarem turystycznym.	Ocenienie możliwości rozwoju turystyki w regionie wykorzystując walory środowiska przyrodniczego i walory krajoznawcze.	Dokonuje klasyfikacji walorów krajoznawczych i walorów środowiska w regionie, opisuje wybrane walory turystyczne, wykazując ich odrębność lub unikatowość w skali kraju, przedstawia dotychczasowy stan zagospodarowania turystycznego w regionie, przedstawia zagrożenia środowiska przyrodniczego i obiektów architektury – proponuje sposoby ich ochrony, wykorzystania itd, wskazuje perspektywy rozwoju turystyki w regionie.
	50.	Mój region i miejscowość – moją Małą Ojczyznę.	Dokonuje oceny sytuacji gospodarczej, wskazuje szanse i perspektywy rozwoju swojej Małej Ojczyzny.	Omawia, w oparciu o dane liczbowe, sytuację gospodarczą w regionie, przedstawia problemy społeczne regionu, omawia rolę i znaczenie swojej miejscowości i regionu w Dużej Ojczyźnie – Polsce, opisuje swoje związki z miejscowością i regionem, przedstawia wizje rozwoju regionu.

6.4. WYMAGANIA PROGRAMOWE W KLASIE III.

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
Położenie, obszar, granice i naród Polski.			
1.	Podać powierzchnię Polski.	A	K
2.	Odczytać na mapie współrzędne geograficzne krańcowych punktów Polski.	C	P
3.	Odczytać na mapie politycznej nazwy państw graniczących z Polską.	C	K
4.	Wymienić narody należące do słowiańskiej grupy językowej.	A	R
5.	Wymienić ważniejsze mniejszości narodowe w Polsce.	A	D
6.	Wyjaśnić przyczyny zmian granic Polski w XX wieku.	B	D
7.	Porównać powierzchnię Polski z powierzchnią państw w Europie.	C	P
8.	Przedstawić konsekwencje polityczne położenia Polski w Europie Środkowej.	D	D
Środowisko geograficzne Polski.			
9.	Wskazać na mapie hipsometrycznej granice pasów ukształtowania powierzchni.	C	P
10.	Podzielić pasy ukształtowania powierzchni na krainy geograficzne.	C	K
11.	Odczytać na mapie hipsometrycznej wysokości bezwzględne w wybranych pasach rzeźby.	C	P
12.	Wymienić nazwy er geologicznych.	A	P
13.	Odczytać na mapie geologicznej rodzaje skał w pasach ukształtowania powierzchni.	C	D
14.	Podać nazwy er geologicznych, w których wystąpiły ruchy górotwórcze na obszarze Polski.	A	R
15.	Podzielić surowce mineralne ze względu na ich gospodarcze wykorzystanie.	C	K
16.	Opisać rozmieszczenie surowców mineralnych korzystając z mapy gospodarczej.	C	P
17.	Zdefiniować terminy: pogoda, klimat.	A	K
18.	Podać przyrządy służące do pomiaru składników pogody i jednostki pomiarowe.	A	K
19.	Odczytać, na mapach klimatycznych, rozkład składników pogody.	C	R
20.	Odczytać diagramy klimatyczne.	C	K
21.	Opisać czynniki kształtujące klimat Polski.	C	R
22.	Opisać cechy klimatu przejściowego.	C	P
23.	Wykonać, na podstawie danych, diagramy klimatyczne.	C	P
24.	Wskazać, na mapie hipsometrycznej, główne systemy rzeczne.	C	K
25.	Wydzielić na mapie konturowej dorzecza głównych rzek w Polsce.	C	R
26.	Odróżniać rzekę główną od dopływu.	C	K
27.	Wykazać współzależności między klimatem a siecią rzeczną.	D	D
28.	Wymienić genetyczne typy jezior występujących w Polsce i ich przykłady.	C	D
29.	Wskazać, na mapie hipsometrycznej wielkie jeziora w Polsce.	C	K
30.	Omówić znaczenie wody w życiu i gospodarce człowieka.	B	P
31.	Wymienić składniki krajobrazu.	A	K
32.	Wykazać współzależności między naturalnymi składnikami krajobrazu.	C	R
33.	Porównać krajobrazy w wybranych krainach Polski.	D	D
34.	Wyjaśnić przyczyny zróżnicowania krajobrazu na obszarze Polski.	D	D
POBRZEŻA POŁUDNIOWOBAŁTYCKIE.			
35.	Podać powierzchnię Morza Bałtyckiego.	A	D
36.	Określić typ Morza Bałtyckiego.	C	K
37.	Wymienić typy wybrzeży na Pobrzeżach Południowobałtyckich.	A	P
38.	Wyjaśnić genezę wybrzeży południowego Bałtyku.	B	R
39.	Wyjaśnić przyczyny zróżnicowania długości zlodzenia Bałtyku w różnych jego częściach.	B	D
40.	Wyjaśnić przyczyny silnego skażenia wód Bałtyku.	B	R
41.	Przedstawić następstwa zanieczyszczenia wód Bałtyku.	B	R
42.	Wyjaśnić genezę Żuław Wiślanych.	C	K
POJEZIERZA POLSKIE.			
43.	Wymienić formy młodej rzeźby polodowcowej.	A	K
44.	Opisać cykl powstawania form rzeźby glacialnej.	D	D
45.	Porównać korzystając z map klimatycznych, klimat Pojezierza Pomorskiego z klimatem Pojezierza Mazurskiego.	C	D
46.	Wskazać na mapie i odczytać nazwy kompleksów leśnych na pojezierzach.	C	K
47.	Określić funkcje większych miast na pojezierzach.	C	R
48.	Przedstawić walory krajoznawcze i wypoczynkowe pojezierzy.	C	K
49.	Oceń środowisko geograficzne pojezierzy dla gospodarki narodowej.	D	D
NIZINY ŚRODKOWOPOLSKIE.			
50.	Wymienić składniki krajobrazu staroglacjalnego.	A	P

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
51.	Odróżniać krajobraz młodoglacjalny od staroglacjalnego.	C	K
52.	Wskazać przebieg pradolin i podać ich nazwy.	C	K
53.	Wyjaśnić etapy powstawania pradolin.	B	P
54.	Wykazać zróżnicowanie klimatu w pasie nizin.	C	D
55.	Odczytać i wskazać na mapie nazwy miast powyżej 100 tys. mieszkańców.	C	P
56.	Wskazać okręgi przemysłowe w pasie nizin.	C	P
57.	Odczytać, na mapie gospodarczej, główne gałęzie przemysłu rozwinięte w okręgach przemysłowych w pasie nizin.	C	P
58.	Ocenić środowisko geograficzne pasa Nizin Środkowopolskich dla gospodarki narodowej.	D	D
WYŻYNY POLSKIE.			
59.	Wykazać związki między budową geologiczną a rzeźbą terenu w pasie wyżyn.	D	D
60.	Wyjaśnić procesy rozwoju rzeźby krasowej.	B	P
61.	Podać przykłady form rzeźby krasowej w pasie wyżyn.	A	K
62.	Rozpoznać na rycinie formy krasowe.	C	K
63.	Odczytać, na mapie gospodarczej, surowce mineralne występujące w pasie wyżyn.	C	R
64.	Przedstawić cechy krajobrazu Gór Świętokrzyskich.	C	R
65.	Wykazać zróżnicowanie warunków naturalnych, w pasie wyżyn, dla potrzeb rolnictwa.	D	R
66.	Przedstawić etapy rozwoju Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.	D	R
67.	Wskazać, na mapie gospodarczej, okręgi przemysłowe w pasie wyżyn.	C	P
68.	Odróżniać aglomerację od konurbacji.	C	P
69.	Wymienić rodzaje składników środowiska przyrodniczego w następstwie działalności przemysłowej.	C	P
70.	Przedstawić problemy przemysłu na Górnym Śląsku.	D	D
KOTLINY PODKARPACKIE.			
71.	Odczytać, na mapie geologicznej, nazwy skał występujących w pasie wyżyn.	C	R
72.	Wyjaśnić genezę zapadliska przedkarpackiego.	B	D
73.	Wyjaśnić rolę rzek w kształtowaniu rzeźby Kotlin Podkarpackich.	B	R
74.	Wskazać, na mapie gospodarczej, ośrodki wydobywania surowców mineralnych.	C	K
75.	Odczytać, na mapie gospodarczej, nazwy ośrodków przemysłowych.	C	P
76.	Wskazać i odczytać na mapie, nazwy miast o liczbie ludności powyżej 50 tys.	C	K
KARPATY.			
77.	Podzielić Karpaty na krainy geograficzne.	C	K
78.	Opisać, na rysunku, cechy rzeźby wysokogórskiej.	C	P
79.	Wykazać wpływ budowy geologicznej na rzeźbę obszaru Karpat.	D	D
80.	Porównać krajobrazy Tatr, Beskidów i Pienin.	C	R
81.	Odróżniać, na podstawie rycin, krajobraz Tatr od krajobrazu w Beskidach i w Pieninach.	C	K
82.	Wykazać współzależności między składnikami środowiska przyrodniczego na obszarze Karpat.	C	R
83.	Wyjaśnić piętrowy charakter stref klimatycznych i roślinnych w Karpatach.	C	P
84.	Uzasadnić, że Karpaty są obszarem zasobnym w wody.	C	P
85.	Przedstawić gospodarcze wykorzystanie Tatr i Podhala.	D	D
86.	Przedstawić ważniejsze walory turystyczne w Karpatach.	C	K
87.	Uzasadnić konieczność ochrony przyrody w Karpatach.	C	K
SUDETY I PRZEDGÓRZE SUDECKIE.			
88.	Wykazać zróżnicowanie budowy geologicznej Sudetów.	D	D
89.	Dokonać podziału Sudetów i Przedgórze Sudeckiego.	C	K
90.	Wskazać, na mapie hipsometrycznej duże pasma górskie w Sudetach.	C	K
91.	Przedstawić cechy rzeźby Sudetów.	C	P
92.	Odróżniać góry zrębowe od gór fałdowych.	C	R
93.	Wykazać zróżnicowanie klimatyczne Sudetów i Przedgórze Sudeckiego.	C	R
94.	Ocenić środowisko geograficzne Sudetów dla potrzeb gospodarki rolnej.	C	R
95.	Wskazać obszary występowania zasobów mineralnych w Sudetach.	C	K
96.	Ocenić zasoby naturalne i walory turystyczne Sudetów.	C	P
97.	Opisać Sudecki Okręg Przemysłowy.	D	R
98.	Przedstawić aktualny stan elementów środowiska przyrodniczego w Sudetach.	C	R
Ludność Polski.			
99.	Podać liczbę ludności w Polsce.	A	K
100.	Wskazać, na mapie politycznej Europy, państwa liczące więcej ludności niż Polska.	C	P

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
101.	Obliczyć, na podstawie danych liczbowych, wielkość przyrostu naturalnego.	C	R
102.	Odróżniać przyrost naturalny od przyrostu rzeczywistego ludności.	C	P
103.	Ocenić społeczne skutki ujemnego przyrostu naturalnego.	B	R
104.	Odczytać na piramidzie płci i wieku, liczbę osób reprezentującą dany rocznik.	C	K
105.	Wykazać wpływ wydarzeń społeczno-historycznych na zmiany liczby ludności w Polsce.	D	D
106.	Wyjaśnić przyczyny przewagi liczbowej kobiet nad mężczyznami w ogólnej liczbie ludności Polski.	B	R
107.	Porównać średnią długość życia ludzi w Polsce z długością życia w innych krajach.	C	P
108.	Obliczyć gęstość zaludnienia na 1km ² .	C	K
109.	Odczytać, na mapie, średnią gęstość zaludnienia w województwach.	C	K
110.	Przedstawić, na podstawie danych, strukturę zatrudnienia według działów gospodarki narodowej.	C	R
111.	Podać przykłady procesów urbanizacji.	C	R
112.	Podać przyczyny wzrostu liczby ludności miejskiej w Polsce.	A	R
113.	Przedstawić, na mapie, rozmieszczenie miast w Polsce.	C	R
114.	Określić funkcje wsi, miasta, strefy podmiejskiej.	C	K
115.	Podać prawne kryterium odróżniające wieś od miasta.	A	K
116.	Przedstawić zagrożenia środowiska naturalnego wynikające z koncentracji ludności.	D	D
117.	Prognozować, na podstawie danych, zmiany liczby ludności w Polsce w najbliższych latach.	D	D
118.	Wykonać wykresy i diagramy ilustrujące procesy demograficzne.	C	P
119.	Umieścić na mapie konturowej ważniejsze miasta w Polsce.	C	K
120.	Wymienić jednostki podziału administracyjnego w Polsce.	C	K
Gospodarka Polski.			
PRZEMYSŁ.			
121.	Przedstawić funkcje przemysłu.	A	P
122.	Podać przykłady związków między przemysłem a pozostałymi działami gospodarki.	C	P
123.	Przedstawić, na mapie gospodarczej, rozmieszczenie surowców mineralnych i naturalnych.	C	K
124.	Ocenić wielkość zasobów surowców mineralnych.	C	D
125.	Podać przykłady gałęzi przemysłu wydobywczego i przemysłu przetwórczego.	C	K
126.	Wykazać potrzebę racjonalnego wykorzystania surowców.	C	R
127.	Wyjaśnić rolę przemysłu elektroenergetycznego w gospodarce kraju.	C	D
128.	Przedstawić czynniki lokalizacji elektrowni ciepłych i wodnych.	C	P
129.	Wskaazać, na mapie gospodarczej, wielkie elektrownie ciepłe i wodne.	C	R
130.	Wskaazać, na mapie gospodarczej, główne okręgi przemysłowe w Polsce.	C	K
131.	Scharakteryzować, na podstawie map tematycznych, wybrany okręg przemysłowy.	D	D
132.	Przedstawić główne problemy przemysłu w Polsce w okresie transformacji.	D	D
ROLNICTWO I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA.			
133.	Przedstawić strukturę użytków rolnych w Polsce.	A	P
134.	Wymienić rodzaje użytków rolnych.	A	K
135.	Ocenić uwarunkowania środowiskowe dla rozwoju rolnictwa w Polsce.	C	R
136.	Przedstawić czynniki społeczne warunkujące rozwój rolnictwa w Polsce.	C	D
137.	Wyjaśnić przyczyny zmian w strukturze upraw w Polsce.	C	R
138.	Wykazać, na przykładach, regionalne zróżnicowanie warunków naturalnych dla rozwoju rolnictwa.	D	D
139.	Wykazać współzależności między sposobem gospodarowania, uzyskiwanymi zbiorami, wielkością plonów a produkcją zwierzęcą.	D	D
140.	Wymienić najważniejsze zwierzęta hodowlane w Polsce.	A	K
141.	Wymienić produkty chowu zwierząt dla dalszego przetwarzania przemysłowego.	A	K
142.	Wykazać znaczenie produktów pochodzenia zwierzęcego dla gospodarki żywnościowej.	C	P
143.	Przedstawić czynniki lokalizacji przemysłu spożywczego.	A	R
144.	Ocenić wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze.	C	D
LEŚNICTWO.			
145.	Wymienić funkcje lasów.	A	K
146.	Podać powierzchnię lasów w Polsce w % w stosunku do powierzchni ogólnej.	A	R
147.	Przedstawić strukturę gatunkową drzew tworzących lasy w Polsce.	A	P
148.	Odróżniać typy lasów.	C	P
149.	Wykazać znaczenie lasów dla gospodarki narodowej.	C	R
150.	Wskaazać i nazwać na mapie ważniejsze kompleksy leśne w Polsce.	C	P
151.	Odczytać na mapie nazwy parków narodowych w pasach ukształtowania powierzchni.	C	K
152.	Wymienić rodzaje zagrożeń lasów w Polsce.	C	D

L.P.	Wymagania programowe.	Kategoria celu.	Poziom wymagań.
GOSPODARKA WODNA.			
153.	Przedstawić składniki bilansu wodnego.	A	K
154.	Wyjaśnić przyczyny nierównomiernego występowania zasobów wodnych w Polsce.	B	D
155.	Przedstawić działy gospodarki użytkującej i wykorzystującej zasoby wodne.	C	P
156.	Wskazać na mapie hipsometrycznej ważniejsze kanały śródlądowe w Polsce.	C	R
157.	Wskazać, na mapie, wielkie zbiorniki retencyjne w Polsce.	C	R
158.	Wykazać potrzebę racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi i ich ochronę przed zanieczyszczeniem.	B	R
GOSPODARKA MORSKA.			
159.	Przedstawić znaczenie mórz i oceanów jako zasobów naturalnych.	B	P
160.	Wymienić korzyści z dostępu do Morza Bałtyckiego.	C	K
161.	Przedstawić, na przykładach, związki między gospodarką morską a innymi działami gospodarki narodowej.	D	D
162.	Przedstawić działy gospodarki morskiej.	A	K
163.	Wskazać ośrodki przemysłu stoczniowego.	C	K
164.	Wskazać porty rybackie i ośrodki przetwórstwa ryb.	C	P
165.	Wyjaśnić przyczyny specjalizacji portów w Polsce.	B	D
166.	Wskazać główne porty handlowe Polski.	C	K
TRANSPORT.			
167.	Określić cechy położenia Polski w Europie dla rozwoju sieci transportu.	B	R
168.	Określić funkcje transportu w gospodarce narodowej.	C	P
169.	Wyjaśnić przyczyny zróżnicowania gęstości sieci transportowych w Polsce.	B	D
170.	Opisać zalety i wady środków transportu wykorzystywanych w Polsce.	C	P
171.	Określić wykorzystanie głównych rodzajów transportu na podstawie danych statystycznych.	C	R
172.	Wskazać, na mapie, najważniejsze węzły transportu kolejowego i drogowego.	C	K
173.	Porównać, na podstawie danych, rozwój sieci transportu w Polsce z siecią transportu w innych krajach.	D	D
HANDEL ZAGRANICZNY.			
174.	Wyjaśnić korzyści wynikające z wymiany towarowej między państwami.	B	R
175.	Określić, na podstawie danych statystycznych, strukturę importu i eksportu Polski.	C	D
176.	Zanalizować dane ilustrujące strukturę importu i eksportu według grup towarów.	D	D
177.	Obliczyć, na podstawie danych, saldo w handlu zagranicznym.	C	K
178.	Wyjaśnić potrzebę zrównoważenia bilansu w handlu zagranicznym Polski.	B	P
TURYSTYKA.			
179.	Wskazać, na mapie walory krajoznawcze o najwyższej randze.	C	P
180.	Opisać, korzystając z różnych źródeł informacji, wybrane walory krajoznawcze Polski.	C	P
181.	Ocenić atrakcyjność pasów krajobrazowych dla turystyki wypoczynkowej.	C	D
182.	Wykazać potrzebę ochrony walorów turystycznych.	C	P
183.	Podać przykłady walorów krajoznawczych we własnym regionie.	C	K
Polska w Europie.			
184.	Podać przykłady procesów integracji gospodarczej w Europie.	A	K
185.	Wyjaśnić warunki układu o stowarzyszeniu Polski z Unią Europejską.	B	D
186.	Przedstawić główne cele polityczne, gospodarcze i społeczne, do których dążą państwa należące do	C	P
187.	Unii Europejskiej. Określić rolę i znaczenie Polski w ugrupowaniach gospodarczych i politycznych - CEFTA, czworokąt Wyszehradzki.	D	D
188.	Wyjaśnić rolę NATO we współczesnym świecie.	C	D
189.	Omówić rolę Polski w strukturach NATO.	C	P
190.	Określić cele utworzenia euroregionów na obszarach przyrodniczych Polski i naszych sąsiadów.	C	P
191.	Wskazać na mapie i nazwać euroregiony na obszarach przygranicznych.	C	K
192.	Przedstawić historyczne i kulturowe związki Polski z pozostałymi państwami europejskimi.	C	P
Mój region - moja miejscowość.			
193.	Określić położenie regionu i swojej miejscowości na tle podziału Polski na krainy geograficzne.	C	K
194.	Opisać cechy środowiska przyrodniczego regionu.	C	P
195.	Podać podstawowe źródła informacji o swoim regionie i swojej miejscowości.	C	P
196.	Podać przykłady zwyczajów i obrzędów związanych z regionami.	C	P
197.	Wymienić wybitne postacie związane z historią miejscowości i regionu.	A	R
198.	Podać przykłady zmian środowiska przyrodniczego w regionie.	C	K
199.	Przedstawić walory turystyczne w regionie i swojej miejscowości.	C	P
200.	Wymienić zasoby naturalne i bogactwa mineralne występujące w regionie.	C	P
201.	Przedstawić wizję rozwoju swojej miejscowości i swego regionu.	C	K

6.5 Sprawdziany – klasa III

Propozycje sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu modułów programowych: Położenie, obszar, granice i naród Polski; Środowisko geograficzne Polski; Krainy geograficzne Polski.

Plan sprawdzianu. Sprawdzian Nr 1/III

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	1;15		3;8;9;13		6	5
P - podstawowy.	24		2;10;14;19;20;25		7	6
R - rozszerzający.		16;17;22	4;8;21		6	5
D - dopełniający.			6;11;23	5;7;12	6	5
Ogółem.	3	3	16	3	25	21

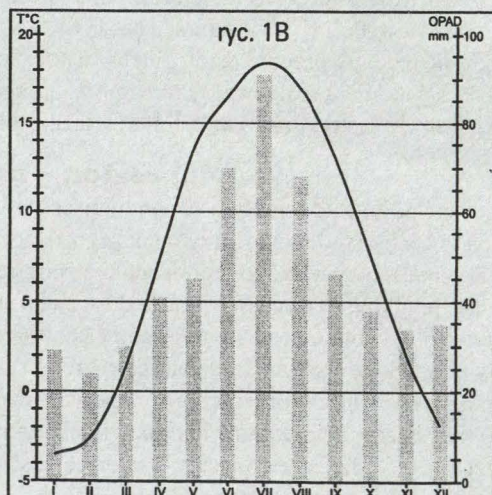
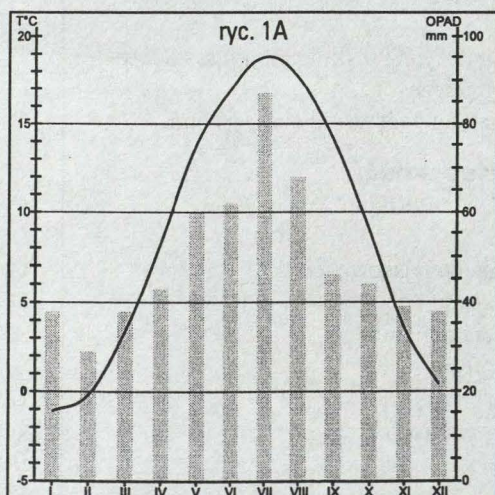
Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie I.

Klasa III. Sprawdzian wielostopniowy Nr 1

Moduł programu: **Położenie, obszar, granice i naród Polski.**
Środowisko geograficzne Polski.
Krainy geograficzne Polski.

Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

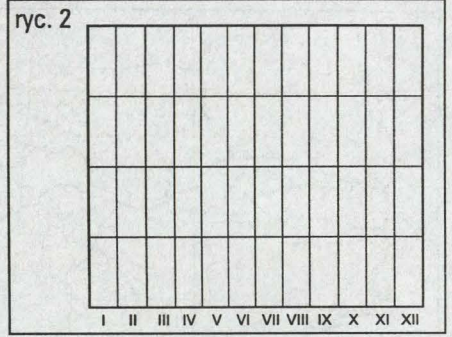
1. Podaj powierzchnię Polski (tys. km²) .....
2. Odczytaj nazwę i podaj długość i szerokość geograficzną najdalej wysuniętego punktu Polski na południe (dopuszczalny błąd 10').
 .....
3. Podaj nazwy wszystkich państw graniczących z Polską o powierzchni mniejszej od naszego kraju.
 .....
4. Porównaj przebieg średnich miesięcznych temperatur powietrza i sum opadów miesięcznych w dwóch stacjach klimatycznych (ryc.1A i 1B). Który wykres ilustruje dane dla stacji leżącej na Pojezierzu Suwalskim?
 .....
5. Zaznacz na wykresie 1B z zadania 4. długość trwania okresu wegetacyjnego w przedstawionej stacji klimatycznej.

6. W której z podanych miejscowości występują najniższe roczne amplitudy średnich miesięcznych temperatur powietrza? Podkreśl wybraną stację.

A. Wrocław, B. Inowrocław, C. Suwałki, D. Kłodzko.

7. Na podstawie swoich kilkuletnich obserwacji i znajomości cech klimatu Polski, narysuj na ryc. 2. wykres przebiegu średnich miesięcznych temperatur powietrza w Twojej miejscowości. (Opisz oś pionową wykresu).

8. Podaj nazwę jednej rzeki, która jest lewym dopływem Warty.

.....

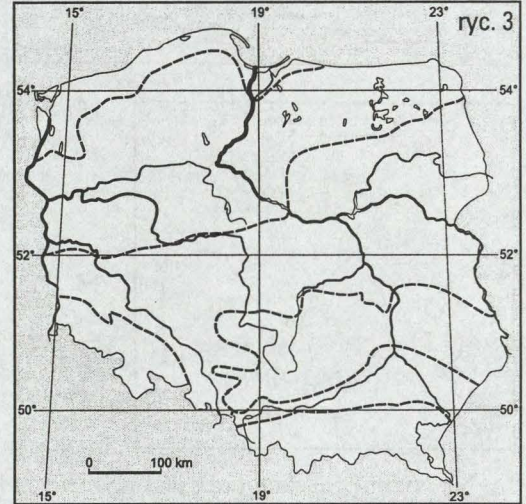
9. Wpisz na mapie konturowej (ryc. 3) nazwę pasa pojezierzy.

10. Podaj nazwę pasa rzeźby powierzchni, w którym leży Niecka Nidziańska.

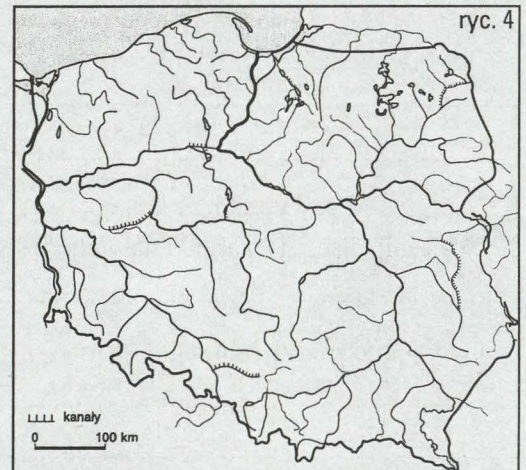
.....

.....

.....

11. Zaznacz na mapie konturowej (ryc. 4) dorzecze Warty i zakresku jej powierzchni.

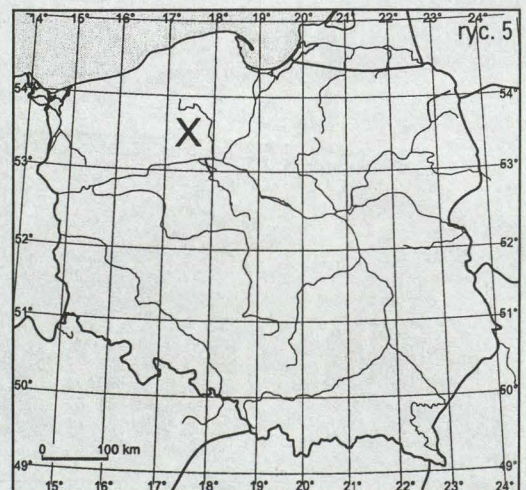

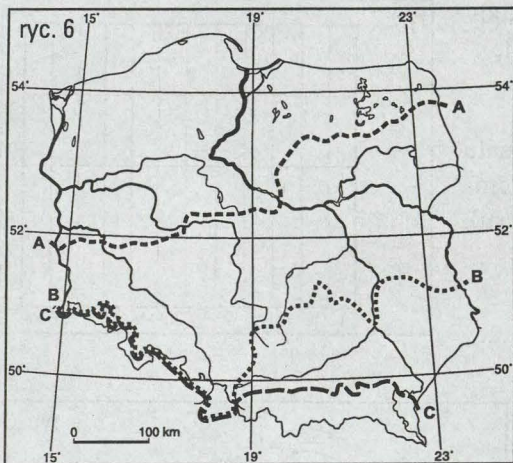
12. Na podstawie mapy hipsometrycznej określ typ rzeźby powierzchni w oku siatki kartograficznej oznaczonej znakiem X na mapie (ryc. 5).

.....

.....

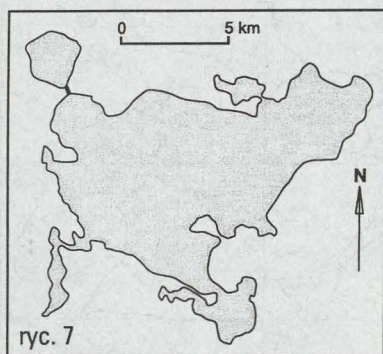
.....

13. Na mapie (rzc. 6) zaznaczono liniami oznaczonymi A,B,C zasięgi zlodowaceń. Podaj literę, która wyznacza zasięg najstarszego zlodowacenia.

.....

14. Rycina 7. przedstawia kształt jeziora polodowcowego. Rozpoznaj typ jeziora i podaj jeden przykład z obszaru Polski.

.....

15. Podaj dwa przykłady walorów turystycznych w pasie pojezierzy.

.....

.....

.....

16. Na Nizinie Śląskiej brak jest wyraźnych form młodej rzeźby polodowcowej. Wyjaśnij, dlaczego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

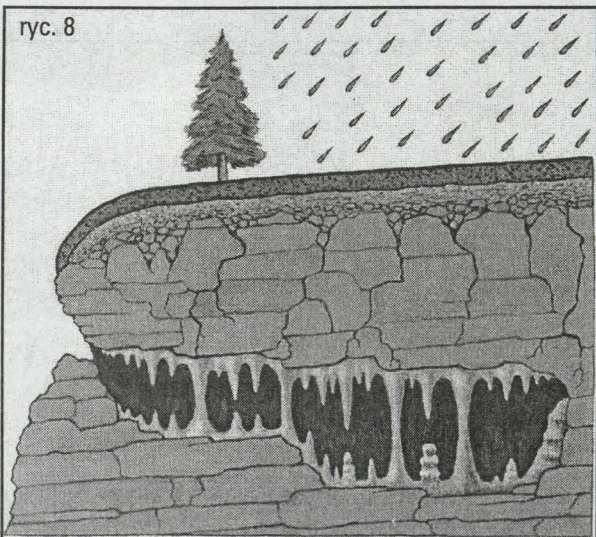
.....

.....

.....

.....

.....

18. Opisz, jaki proces i w jakich warunkach doprowadził do powstania form przedstawionych na rzc. 8.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

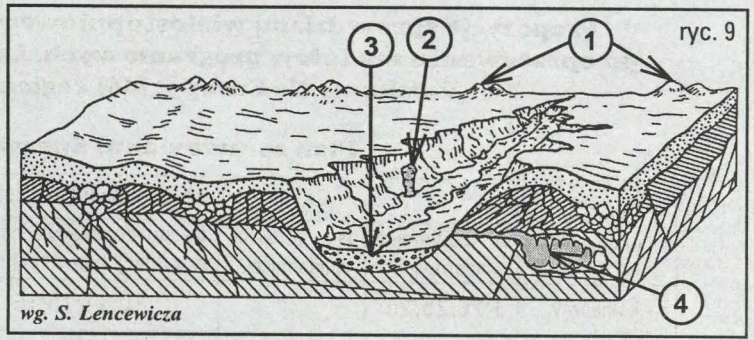
.....

.....

.....

.....

19. Blokdiagram (ryc. 9) przedstawia rzeźbę wyżyny powstałą w płytowo zalegających skałach wapiennych. Cyframi oznaczono formy rzeźby. Rozpoznaj trzy formy rzeźby, podając numer i ich nazwy.

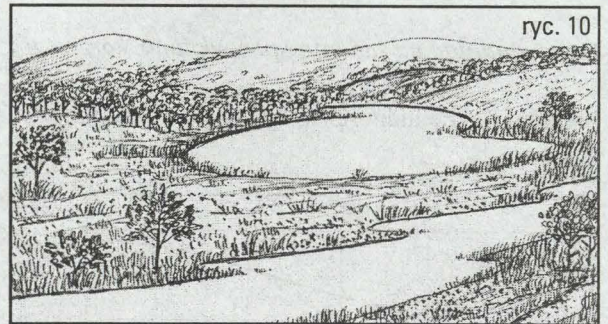

20. Odczytaj na mapie i podaj, w której części Sudetów leżą Góry Sowie.

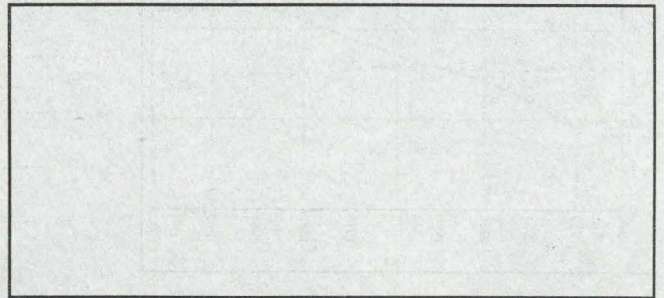
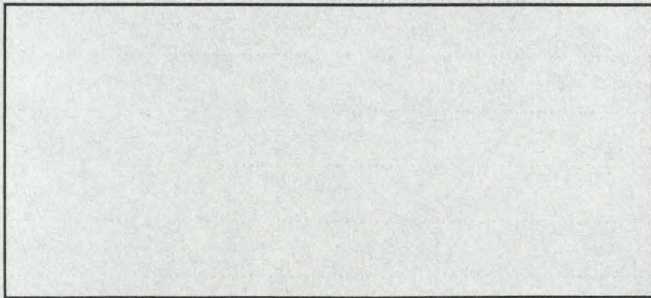
21. Oblicz temperaturę powietrza na Śnieżce, jeżeli w Szklarskiej Porębie (500 m n.p.m.) jest 10°C. Przedstaw obliczenia.

22. Wyjaśnij, dlaczego w pasie Kotlin Podkarpackich występują wiosenne powodzie.

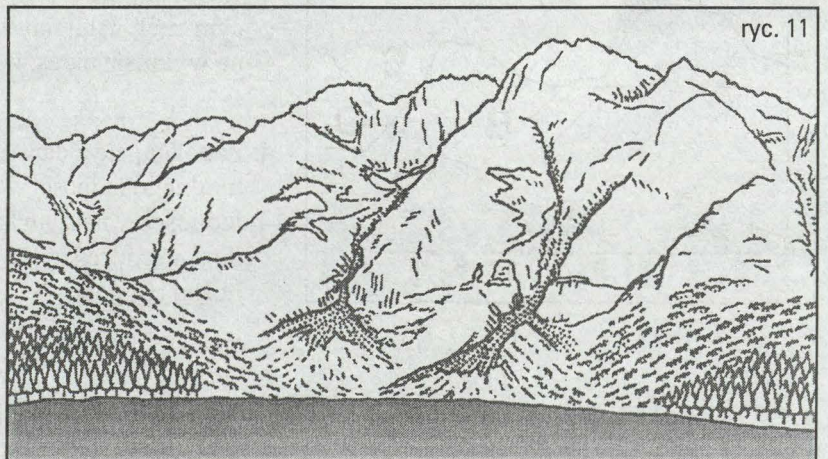
23. Rycina 10. przedstawia krajobraz występujący w jednym z pasów krajobrazowych w Polsce. Podaj, jaki czynnik ukształtował ten typ krajobrazu. Podaj przykład krainy, w której występuje taki krajobraz.

24. Narysuj schematycznie kształt góry w Tatrach Wysokich i w Beskidach. Oznacz ryciny i wysokości n.p.m.

25. Rozpoznaj i wpisz na rycinie 11. nazwy trzech elementów rzeźby wysokogórskiej. Oznacz je strzałkami.

**Propozycje sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia
po opracowaniu modułów programowych: Ludność Polski; Gospodarka Polski;
Polska na tle Europy; Mój region – moja miejscowość.**

Plan sprawdzianu. Sprawdzian Nr 2/III

Poziom wymagań.	Kategoria celu nauczania.				Ogółem liczba zadań.	Norma zaliczenia poziomu.
	A - pamiętanie wiadomości.	B - rozumienie wiadomości.	C - stosowanie wiadomości w sytuacji typowej.	D - stosowanie wiadomości w sytuacji problemowej.		
K - konieczny.	1;20;25;26		10;11;15;16		8	7
P - podstawowy.	24	14	2;5;6;12;13;19		8	6
R - rozszerzający.	22		3;7;23	4;17	6	5
D - dopełniający.	21		8;9	18	4	3
Ogółem.	7	1	15	3	26	21

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie I.

Klasa III. Sprawdzian wielostopniowy Nr 2

Moduł programu: **Ludność Polski.**

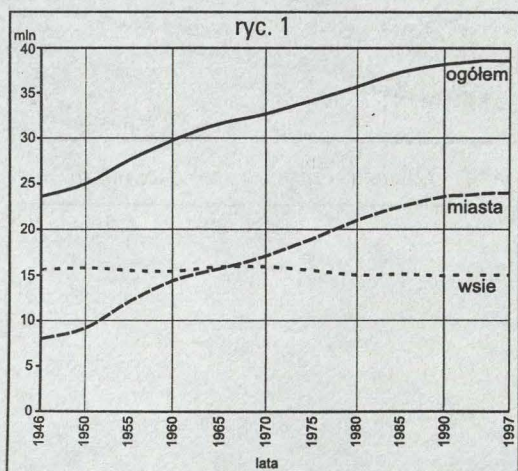
Gospodarka Polski.

Polska na tle Europy.

Mój region – moja miejscowość.

Odpowiadając na zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

1. Podaj liczbę ludności w Polsce w 1998 roku.

2. Wykres (ryc. 1) przedstawia zmiany liczby ludności w Polsce od 1946 do 1996 roku. Oblicz i podaj, o ile wzrosła liczba ludności Polski między rokiem 1950 a 1994.

.....

.....

.....

.....

.....

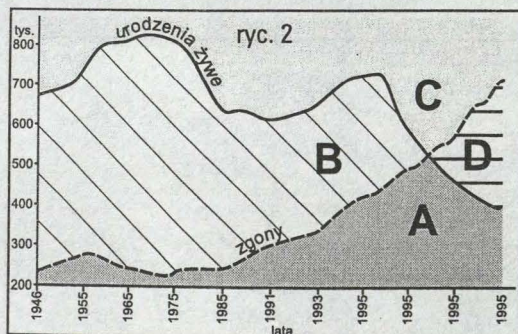
.....

.....

.....

.....

.....

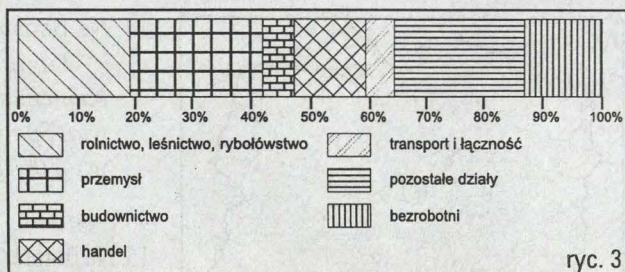

3. Zapoznaj się z przykładowym wykresem (ryc.2) przedstawiającym ruch naturalny ludności. Wybierz i podaj literę oznaczającą na wykresie okres, w którym był przyrost naturalny dodatni.

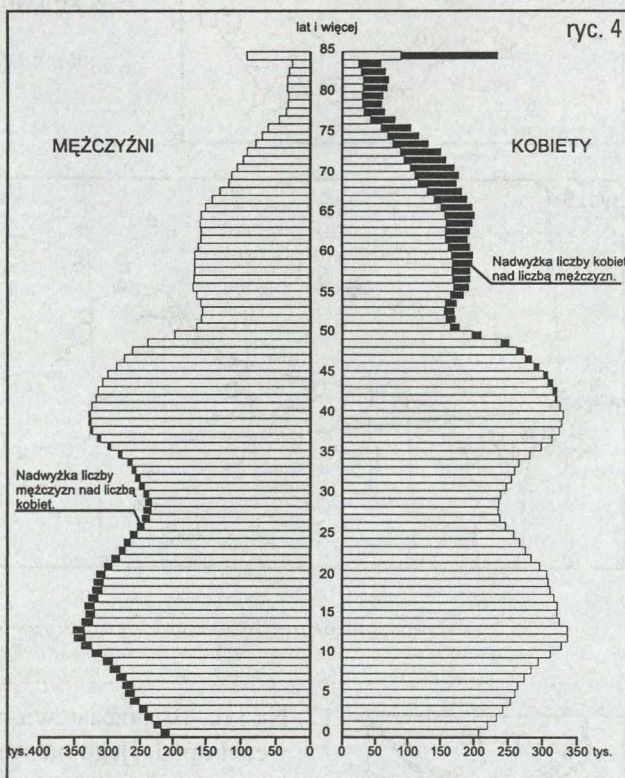
4. Zapoznaj się z danymi liczbowymi odnoszącymi się do ruchu naturalnego ludności w Polsce w 1996 r. Oblicz przyrost rzeczywisty ludności w naszym kraju.

liczba urodzeń żywych 428 500   emigracja z Polski 21 300
liczba zgonów 385 500   imigracja do Polski 8 200

5. Diagram (ryc. 3) przedstawia strukturę zatrudnienia w Polsce według głównych działów gospodarki w % w 1995 roku. Odczytaj i podaj procent zatrudnionych w przemyśle.

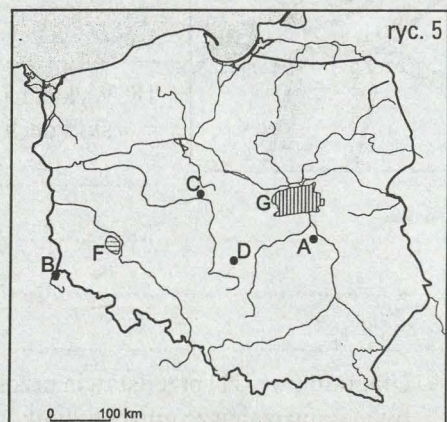
6. Rycina 4. przedstawia piramidę płci i wieku ludności w Polsce w 1996 roku. Odczytaj i podaj liczbę dziewcząt w wieku 14 lat w tym roku.

7. Podaj najważniejszy czynnik, który zdecydował o obecnym kształcie piramidy płci i wieku ludności w Polsce.

8. Odczytaj na mapie w atlasie nazwę miasta o współrzędnych geograficznych: 54°05'N; 22°56'E. Podaj nazwę i liczbę mieszkańców w tym mieście.

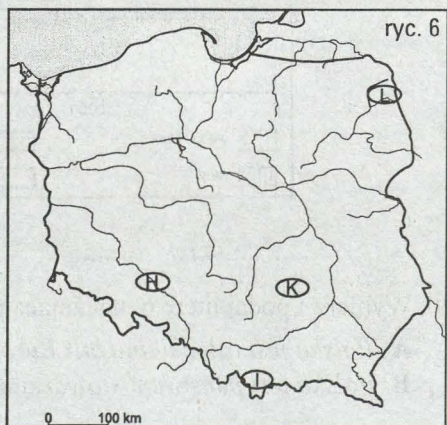
9. Na mapie (ryc. 5) literami B, C, D oznaczono trzy elektrownie ciepłe. Podaj główny czynnik, który zdecydował o ich lokalizacji.

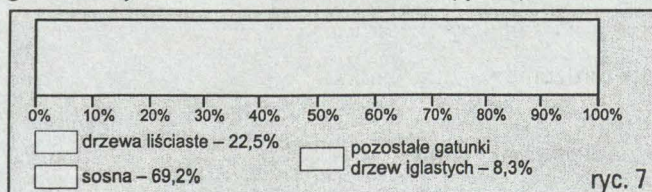
10. Na mapie (ryc. 5) zaznaczono literą F obszar wydobywania jednego z surowców mineralnych. Podaj nazwę surowca i główny ośrodek wydobywczy.

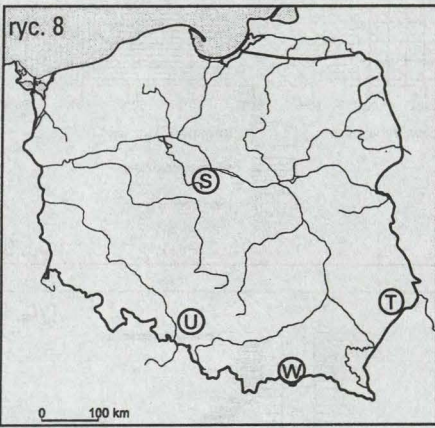
11. Na mapie (ryc. 5) zaznaczono literą G jeden z okręgów przemysłowych. Podaj jego nazwę oraz określ, czy układ przestrzenny w tym okręgu jest aglomeracją, czy konurbacją.

12. Na mapie (ryc. 6) oznaczono literami H, I, K, L cztery obszary. Określ, w którym z nich są potencjalnie najlepsze warunki dla uprawy typowych roślin w Polsce.

13. Na podstawie danych wykonaj uproszczony diagram, przedstawiający skład gatunkowy lasów w Polsce w 1996 r. (ryc. 7)

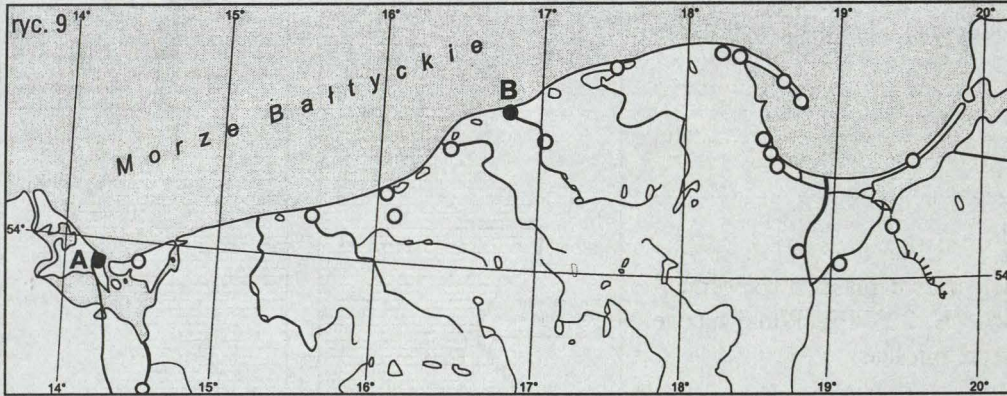

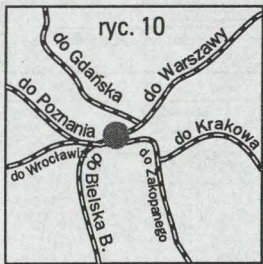
14. Na podstawie poniższego opisu określ typ lasu.

Las iglasty w strefie klimatu umiarkowanego, w podłożu występuje gleba bielicowa. Drzewostan stanowią różne gatunki świerka, sosny i modrzewia. Spotykane są drzewa liściaste osika i brzoza. W Polsce stanowią prawie 70% powierzchni lasów.

15. Na mapie (ryc. 8) zaznaczono 4 obszary oznaczone literami S, T, U, W. Określ, w którym z nich należy się spodziewać nadwyżek zasobów wodnych.

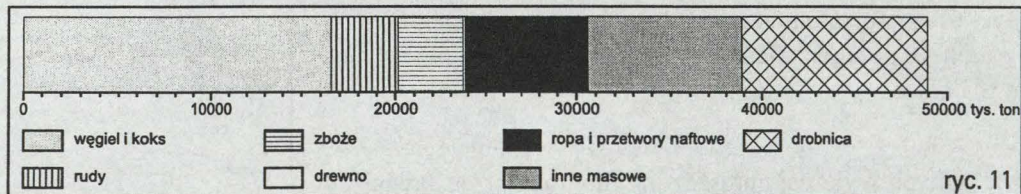
16. Na mapie (ryc. 9) zaznaczono literą B jedną z miejscowości nadmorskich. Podaj jej nazwę i określ główną funkcję, jaką spełnia.

17. Na ryc. 10. przedstawiono jeden z węzłów kolejowych w Polsce. Rozpoznaj, co to za węzeł i podaj jego nazwę.

18. Wykaż na dwóch przykładach, jakie są potencjalne korzyści wynikające z położenia Polski i cech środowiska naturalnego dla rozwoju sieci transportowych w naszym kraju.

19. Diagram (ryc. 11) przedstawia przeładunek w polskich portach w 1996 r. według grup ładunków. Odczytaj i podaj dwie najważniejsze grupy ładunków przeładowywanych w polskich portach.

20. Wybierz i podaj literę oznaczającą prawdziwe stwierdzenie: .....

- A. Polska jest członkiem Unii Europejskiej.
- B. Polska jest państwem stowarzyszonym z Unią Europejską.

21. Podaj przykład jednego z euroregionów na granicach Polski. Podaj nazwy państw tworzących ten euroregion oraz dwa przykłady współpracy.

.....

.....

.....

.....

.....

22. Spośród państw graniczących z Polską, wymień te, które są stowarzyszone z Unią Europejską.

.....

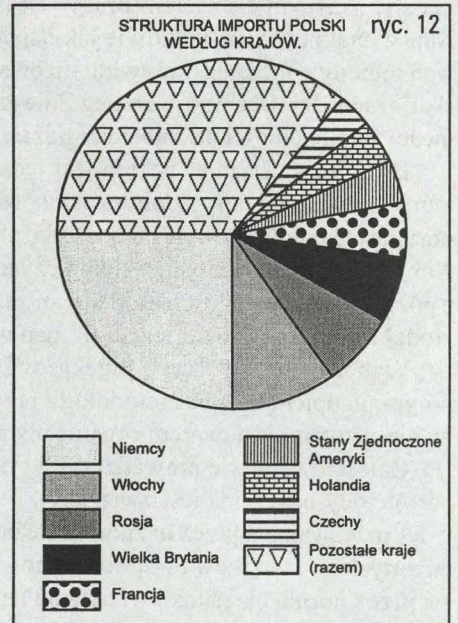
.....

.....

.....

.....

23. Odczytaj z diagramu (ryc. 12), nazwę państwa będącego największym partnerem w imporcie Polski i oszacuj procentową wielkość tego importu. (1996 r.)

24. Na mapie (ryc. 13) zaznaczono literą **A** jeden z obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego. Podaj jego nazwę i dokonaj krótkiej charakterystyki.

.....

.....

.....

.....

25. Podaj dwa przykłady walorów krajoznawczych w swoim regionie.

.....

.....

.....

26. Polska posiada wybitne walory turystyczne, którymi zainteresowani są turyści. Wybierz jeden z nich, podaj jego nazwę i dokonaj krótkiej charakterystyki.

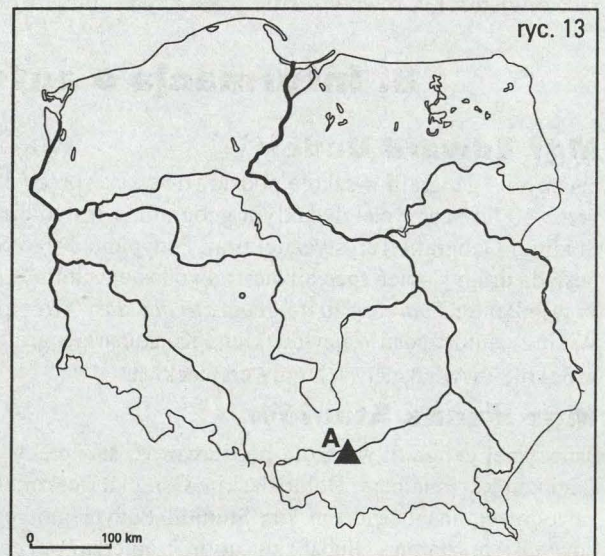
.....

.....

.....

.....

.....

7. Procedury osiągnięcia celów

Założone cele programu nauczania zostaną osiągnięte w wyniku spójnego realizowania zadań przez szkołę, nauczycieli i uczniów. Zadania szkoły odnoszą się do warunków, w jakich będzie odbywał się proces nauczania. Zadania nauczyciela związane są z organizacją procesu kształcenia, ukierunkowaniem pracy ucznia, ewaluacją jego osiągnięć, oraz wyborem optymalnych metod kształcenia.

Szkoła w oparciu o plan nauczania zapewnia odpowiedni czas nauczania/uczenia się. Umożliwia nauczanie w pracowni geograficznej wyposażonej w podstawowe środki dydaktyczne, umożliwia uczniom prowadzenie obserwacji bezpośrednich w trakcie zajęć terenowych i wycieczek. Udostępnia uczniom zbiory zgromadzone w bibliotece szkolnej, pracowni geograficznej, bazach danych.

Zadaniem nauczyciela jest stworzenie właściwej atmosfery podczas zajęć, która zapewni pozytywną motywację uczenia się. Ważnym elementem pracy jest mobilizowanie do nauki oraz ukazywanie jej użyteczności w codziennym życiu. Nauczyciel powinien, możliwie jak najwcześniej, rozpoznać indywidualne różnice między uczniami. Pozwoli to różnicować metody nauczania, indywidualizować dobór środków dydaktycznych oraz przydzielać zadania dydaktyczne o różnej skali trudności. Uczniowie szczególnie zainteresowani przedmiotem powinni mieć możliwość poszerzania swoich wiadomości i umiejętności na zajęciach pozalekcyjnych, takich jak koła geograficzne czy turystyczne.

Ewaluacja osiągnięć ucznia jest jednym z ważniejszych zadań nauczyciela. Powinno to być zaplanowane działanie, które ukazuje, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele kształcenia. Uczniowie powinni znać procedury pomiaru osiągnięć oraz zostać poinformowani na początku okresu kształcenia o wymaganiach programowych na poszczególne stopnie szkolne. Niniejszy program opierając się na czynnościowej koncepcji nauczania, kładzie nacisk na osiągnięcie celów związanych z poziomem umiejętności. Zakłada to, że w czasie procesu sprawdzania osiągnięć uczeń będzie korzystał z podstawowych źródeł informacji geograficznej tj. map w atlasie i szkolnych map ściennych.

Wybór metod służących przekazowi wiedzy geograficznej wynika z określonej koncepcji metodologicznej. Autorzy programu opierają się na metodologii przyrodoznawstwa w ujęciu holistycznym, tj. założeniu, że „Ziemia wraz z żyjącymi na niej istotami jest tworem organicznym stanowiącym jedną całość”.

Całościowe ujęcie prowadzi do wyjaśnienia zjawisk, poszukując ich wzajemnych związków i współzależności. Wybór metody nauczania jest związany z jej efektywnością, tj. poszukiwaniem takiej struktury wiedzy, która będzie najłatwiej przyswajalna przez ucznia, uzależniona od jego możliwości percepcyjnych, pozwalająca na dostrzeganie wszystkimi zmysłami związków i współzależności zachodzących w otaczającym świecie. Efektem procesu kształcenia jest przyjęcie przez ucznia określonej wiedzy na temat otaczającego go świata. Wiedzę tę stanowi zespół uzasadnionych przekonań, którymi wraz z własnym systemem wartości uczeń będzie posługiwał się w życiu, stosował do poznawania obiektywnej rzeczywistości, a równocześnie przekazywał innym ludziom.

8. Informacja o autorach programu Geografia

Mgr Edward Dudek

nauczyciel geografii w szkole podstawowej, staż pracy 31 lat; doradca nauczycieli geografii w WOM we Wrocławiu od 13 lat; przez 10 lat nauczyciel dydaktyki geografii w Instytucie Geografii Uniwersytetu Wrocławskiego; absolwent Podyplomowego Studium Geografii Turystycznej oraz Podyplomowego Studium dla Nauczycieli Geografii przy Uniwersytecie Wrocławskim; posiada drugi stopień specjalizacji zawodowej; autor *Podręcznika do geografii dla klasy IV*, *Podręcznika do geografii dla klasy V*; współautor *Podręcznika do geografii dla klasy VIII*; autor *Zeszytów ćwiczeń do geografii dla klas IV, V i VIII* (Wydawnictwo Wiking); autor zadań Wojewódzkiego Konkursu Geograficznego dla uczniów szkół podstawowych; autor publikacji w Geografii w Szkole i wydawnictwach uniwersyteckich.

Mgr Hanna Staniów

nauczyciel geografii w szkole podstawowej, staż pracy 18 lat; doradca metodyczny nauczycieli geografii i opiekun Pracowni Edukacji Regionalnej w Dolnośląskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu; posiada pierwszy stopień specjalizacji zawodowej; absolwentka m. in.: Studium Podyplomowego Rekreacji i Turystyki na Uniwersytecie Warszawskim, międzynarodowych warsztatów „Global Education”; autorka *Podręcznika do geografii dla klasy VII*, współautorka *Podręcznika do geografii dla klasy VI*; autorka *Zeszytów ćwiczeń do geografii dla klas VI, VII* (Wydawnictwo Wiking); współautorka publikacji *Egzamin wstępny z geografii do szkół średnich*; autorka publikowanych materiałów metodycznych dla nauczycieli oraz recenzji, m. in. multimedialnych programów edukacyjnych.

Dr Jan Wójcik

pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Wrocławskiego; adiunkt w Zakładzie Geografii Regionalnej; specjalizuje się w zakresie geografii regionalnej Polski i Europy oraz przeobrażeń środowiska przyrodniczego wywołanych gospodarczą działalnością człowieka; ma dwudziestoletni staż pracy, w tym pięcioletnie doświadczenie w pracy z młodzieżą w szkole podstawowej; autor 32 publikacji naukowych z zakresu ochrony i problemów zagospodarowania środowiska; współautor *Podręczników i Zeszytów ćwiczeń do geografii w szkole podstawowej* (Wydawnictwo Edukacyjne Wiking); autor artykułów i publikacji w czasopismach naukowych, m.in.: *Przegląd Geograficzny*, *Czasopismo Geograficzne* (Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego), *Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich*.

**Nakładem Wydawnictwa Edukacyjnego „WIKING”
ukazą się podręczniki i zeszyty ćwiczeń
do nauki przedmiotu geografia.**

ISBN 83-86446-04-8